

**YÜCEL FEYZİOĞLU'NUN ESERLERİNDE YURT DIŞINDA
YAŞAYAN TÜRKLERİN DİL VE EĞİTİM SORUNLARI**

Tamer OKUÇ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

ARALIK 2014

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren .....(.....) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Tamer
Soyadı : OKUÇ
Bölümü : Yurt Dışındaki Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi
İmza :
Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Yücel Feyzioğlu'nun Eserlerinde Yurt Dışında Yaşayan Türklerin Dil ve Eğitim Sorunları

İngilizce Adı : Language and Educational Problems of the Turkish Living Abroad in Yücel Feyzioğlu's Books

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Tamer OKUÇ

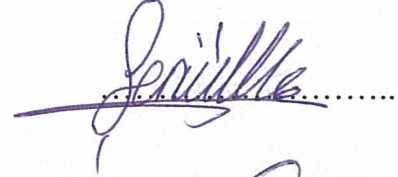
İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Tamer OKUÇ tarafından hazırlanan “Yücel Feyzioğlu’nun Eserlerinde Yurt Dışında Yaşayan Türklerin Dil ve Eğitim Sorunları” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile Gazi Üniversitesi Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Dr. Ülker ŞEN

Gazi Üniversitesi

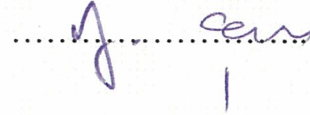
Başkan: Prof. Dr. Necati DEMİR

Gazi Üniversitesi

Üye: Yard. Doç. Dr. Nihal ÇALIŞKAN

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Tez savunma tarihi: 25/12/2014

Bu tezin Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Servet KARABAĞ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamızın tamamlanmasında emeği geçen başta danışman hocam Dr. Ülker ŞEN olmak üzere bilgi, birikim ve tecrübeleriyle bize her zaman destek olan değerli hocam Prof. Dr. Necati DEMİR'e; araştırma tezimize konu olan eserlerin yazarı Yücel FEYZİOĞLU ile kardeşi Erdoğan FEYZİOĞLU'na ve bizleri akademik çalışma yapma konusunda cesaretlendirip teşvik eden Saygıdeğer Edebiyat Öğretmeni Süleyman ÖZDEMİR'e sonsuz teşekkür ederim. Ayrıca manevi desteğini her zaman üzerimde hissettiğim sevgili eşim Fatma OKUÇ ile yüksek lisans öğrenimim süresince bana rehberlik eden doktor adayı arkadaşım Ersun BİLEK'e şükranlarımı sunarım.

YÜCEL FEYZİOĞLU’NUN ESERLERİNDE YURT DIŞINDA YAŞAYAN TÜRKLERİN DİL VE EĞİTİM SORUNLARI

(Yüksek Lisans Tezi)

Tamer OKUÇ

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Aralık 2014

ÖZ

Bu tez çalışmasının amacı, yurt dışında yaşayan göçmen vatandaşlarımızın yaşadıkları dil ve eğitim sorunlarının edebiyat eserlerine nasıl yansıdığını ve bu problem alanının incelenen eserlerde ne şekilde betimlendiğini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda ele alınan eserlerde göçmen vatandaşlarımızın dil ve eğitim sorunlarının neler olduğu, bu eserlere yansıyan eğitim ve dil sorunlarının nelerden kaynaklandığı ve yurt dışındaki vatandaşlarımızın bu problem alanında yaşadıkları sorunların sosyal hayatlarına ne tür etkilerde bulunduğu belirlenmeye çalışılmış ve karşılaşılan sorunların çözümüne yönelik birtakım önerilerde bulunulmuştur.

Araştırmada ortaya konan amacı gerçekleştirmek üzere uzun süre yurt dışında öğretmenlik hizmetinde bulunan ve eserlerinde göçmen vatandaşlarımızın sorunlarını işleyen öğretmen yazarlarımızdan Yücel Feyzioğlu’nun Uğultu (1985) ve Anarbay (2000) adlı iki romanı; ..MA (1987), El Malı İle Nasıl? (1994) adlı öykü kitapları ve Almanya’ya Nasıl Geldik/ Mozart Karşılması (2004) isimli tiyatro eseri incelenmiştir.

Bu araştırma sosyal içerikli bir araştırmadır ve konusu, amacı, içeriği yönüyle değerlendirildiğinde betimsel bir araştırma özelliği göstermektedir. Verilerin toplanması, analiz edilmesi ve amaca ulaşma yolu metodu bakımından değerlendirildiğinde ise söz konusu araştırmamızda içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

Bu araştırma tezi kapsamında ele alınan eserler incelendiğinde yurt dışındaki Türk toplumunun yaşadığı dil ve eğitim sorunlarının birinci ve ikinci kuşak arasında çeşitli yönlerden farklılıklar gösterdiği görülmüştür. Birinci kuşak şeklinde nitelenen Türkler, yurt dışındaki Türk toplumu içerisinde dil sorunlarına bağlı uyum problemlerinden en ağır şekilde etkilenen kesim olmuştur. İkinci kuşak ise, ikinci dil konusunda önemli sorunlar yaşamazken, bu kuşağı oluşturan çocuk/gençlerden ana diline, Türk kültürüne, değer ve inançlarına ilişkin yabancılaşma olgusunun başladığı görülmüştür. Ayrıca ikinci kuşağın yaşadığı eğitim sorunlarının temelde dil probleminden, veli ve bazı öğretmenlerin olumsuz tutumlarından kaynaklandığı tespit edilmiştir. Kültürel yabancılaşma ve kimlik sorunlarının önlenmesi için bu çocuk/gençlere “Türkçe ve Türk kültürü” derslerinin daha etkili bir şekilde planlanarak sunulması gerektiği sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte incelenen eserlerde eğitime yalnızca göçmen çocukların ihtiyaç duymadığı, yurt dışına

yetişkinlik döneminde giden birinci kuşak Türklerin de uyum problemlerini aşabilmeleri için ciddi bir eğitim gereksinimlerinin olduğu, özellikle de bu kişilerin planlı, disiplinli ve bilimsel ilkelere uygun bir dil eğitimine önemli ölçüde ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir.

Bilim Kodu : -

Anahtar Kelimeler : Yurt dışında yaşayan Türkler, dil sorunları, eğitim sorunları, Yücel Feyzioğlu, edebî eserler

Sayfa Adedi : 129

Danışman : Dr. Ülker ŞEN

LANGUAGE AND EDUCATIONAL PROBLEMS OF THE TURKISH LIVING ABROAD IN YÜCEL FEYZİOĞLU’S BOOKS

(M. Sc. Thesis)

Tamer OKUÇ

GAZİ UNIVERSITY

İNSTITUTE OF EDUCATIONAL SCIENCES

December 2014

ABSTRACT

This study aims to point out how the language and educational problems of our Turkish citizens who migrated abroad reflected in literal books and how this problem was given in the examined works. In the works which were analysed for this purpose, what the educational and language problem of our migrant citizens were, what was the origin of the educational and language problem of our citizens which were reflected in the books, what kind of impacts this problems related with this issue had on their social lives are explained and some suggestions with regards to solution of these problems are given.

To realise the mentioned purpose of the study, The author Yücel Feyzioğlu’s-who was a teacher, performed his job as a teacher abroad- two novels namely Uğultu (1985) and Anarbay (2000), his story books namely ..MA (1987), El Malı ile Nasıl? (1994) as well as his theatre namely Almanya’ya Nasıl Geldik/ Mozart Karşılması (*How did we came to Germany/ Welcoming us by playing from Mozart*)(2004) were analysed.

This research has social content and it is a depictive research when considered with its subject, purpose and content. Considering collection of data, analysing the data and methods for reaching the target, the content analyses method was content analysis.

When the works which are handled within the scope of this research are analysed, the language and educational problems of Turks who live abroad vary for the first generation and second generation abroad. Turks who are referred to as the first generation abroad were the generation which suffered most severely from adaptation problem because of the lack of language. As for the second generation, although this generation did not have important problems regarding learning a second language, children and youth who constitute this generation had problems, being kept distance to Turkish culture, values and beliefs. Moreover, it has been observed that the reasons behind the educational problem of the second generation are language problem and negative attitude of their guardians and some teachers. It has been concluded that “Turkish and Turkish Culture” should be taught to these children/youth in a plan in order that they are not kept distance from their own culture and do not have a identification problem. Moreover, it was determined in the analysed books that not only the children of migrating families but also the members of first generation migrating Turks who migrated as adults so that they overcome their

adaptation problems. These people significantly need to have language education in a plan, discipline and within the scientific principles.

Science Code : -

Key words : Turks living abroad, language problems, educational problems, Yücel Feyzioğlu, literal works

Page number : 129

Advisor : Dr. Ülker ŞEN

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZ.....	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv
BÖLÜM I. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Yurt Dışına Türk Göçü.....	10
1.2.1. Yurt Dışına Türk Göçünün Tarihî Gelişimi	10
1.2.2. Geri Dönen Göçmen Türkler	19
1.2.3. Vatandaşlık Değiştiren Türk Göçmenler	20
1.2.4. Yurt Dışına Türk Göçünün Etkileri ve Sonuçları.....	22
1.3. Eğitim, İki Dillilik ve Dil Politikaları Bağlamında Yurt Dışındaki Türk Toplumunun Genel Özellikleri	24
1.3.1. İki Dillilik Kavramı ve Türleri.....	24
1.3.2. AB Dil Politikası, Çok Dillilik ve Türk Toplumu	27
1.3.3. Almanya'daki Türk Toplumu	29
1.3.4. Avusturya'daki Türk Toplumu	36
1.3.5. Belçika'daki Türk Toplumu.....	39
1.3.6. Fransa'daki Türk Toplumu	42
1.4. Yurt Dışında Gelişen Türk Edebiyatı	45
1.4.1. Birinci Kuşak Yazarlar	49
1.4.2. İkinci Ve Üçüncü Kuşak Yazarlar.....	55
1.4.3. Yücel Feyzioğlu'nun Hayatı, Eserleri ve Masal Derleme Çalışmaları.....	59
1.4.3.1. Yücel Feyzioğlu'nun Hayatı ve Eserleri	59

1.4.3.2. Kardeş Masallar Dizisi.....	59
1.4.3.3. Yazarın Almış Olduğu Ödüller	60
1.5. Araştırmanın Amacı	60
1.6. Araştırmanın Önemi.....	61
1.7. Sayıtlar	63
1.8. Sınırlılıklar.....	64
1.9. Tanımlar	64
1.10. İlgili Araştırmalar	65
BÖLÜM II. YÖNTEM.....	71
2.1. Araştırmanın Modeli	71
2.2. Evren ve Örneklem	71
2.3. Verilerin Toplanması	73
2.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması.....	73
BÖLÜM III. BULGULAR VE YORUMLAR.....	75
3.1. Uğultu Romanına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	75
3.1.1. Uğultu Romanı.....	75
3.1.2. Eserde Öne Çıkan Dil Sorunları.....	77
3.1.3. Eserde Öne Çıkan Eğitim Sorunları.....	80
3.2. Anarbay Romanına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	83
3.2.1. Anarbay Romanı	83
3.2.2. Eserde Öne Çıkan Dil Sorunları.....	85
3.2.3. Eserde Öne Çıkan Eğitim Sorunları.....	88
3.3. El Malı ile Nasıl? Adlı Esere İlişkin Bulgular ve Yorumlar	92
3.3.1. El Malı ile Nasıl?	92
3.3.2. Eserde Öne Çıkan Dil Sorunları.....	93
3.3.3. Eserde Öne Çıkan Eğitim Sorunları.....	94
3.4. ...MA (Öyküler) Adlı Esere İlişkin Bulgular ve Yorumlar	95
3.4.1. ..MA (Öyküler)	95
3.4.2. Eserde Öne Çıkan Dil Sorunları.....	97
3.4.3. Eserde Öne Çıkan Eğitim Sorunları.....	98
3.5. Almanya'ya Nasıl Geldik? / Mozart Karşılması Adlı Tiyatro Eserine İlişkin Bulgular ve Yorumlar	99

3.5.1. Almanya'ya Nasıl Geldik? / Mozart Karşılması Adlı Tiyatro Eseri	99
3.5.2. Eserde Öne Çıkan Dil Sorunları	100
3.5.3. Eserde Öne Çıkan Eğitim Sorunları.....	101
BÖLÜM IV. SONUÇ VE ÖNERİLER	103
4.1. Sonuç	103
4.2. Öneriler	108
KAYNAKLAR	111
EKLER.....	119

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo	Sayfa
Tablo 1. Yurt Dışındaki Türkler Arasında Uyum Sorunu Yaşanan Konular	2
Tablo 2. Almanca Konusunda Sorun Yaşayanlar	3
Tablo 3. Almanya’da Yaşayan Türk Çocuklarının Türkçe Okuma-Yazma Konusunda Sorun Yaşayıp Yaşamadıkları	3
Tablo 4. Almanya’da Yaşayan Türkler Arasında Şimdiye Kadar Yaşanan/ Yaşamakta Olan En Önemli Sorun /Sorun Alanı	4
Tablo 5. Yurt Dışında Yaşayan Türkler Arasında, “Türklerin Yaşadığı İşsizlik Probleminin Nedeni Eğitim ve Dil Seviyelerinin Yeterli Olmamasıdır” İfadesine Katılım Düzeyleri.....	5
Tablo 6. Yurt Dışındaki Türk Çocuklarının Eğitiminde Yaşanan Sorunların Düzeyi	5
Tablo 7. Yurt Dışındaki Türkler Arasında, “Eğitim Politikalarında Ayrımcı Uygulamaların Önlenmesi” İfadesinin Önem Düzeyi	6
Tablo 8. Almanya’daki Türk Çocuklarının Eğitimi İçin Tercih Edilen Ülke ve Eğitim Alınan Ülke.....	6
Tablo 9. Yurt Dışındaki Türk Çocuklarının Türkçeyi Öğrenirken Karşılaştıkları Zorluklar	7
Tablo 10. Yurt Dışındaki Türk Çocuklarına Türkçe Öğretiminde Karşılaşılan Genel Sorunlar.....	8
Tablo 11. Yurt Dışındaki Türk Öğrencilerin Türkçe Dil Becerilerini Edinmedeki Sorunlar.....	9
Tablo 12. Yurt Dışında Yaşayan Vatandaşlarımızın Sayısal Dağılımı (Batı Avrupa Ülkeleri).....	13
Tablo 13. Yurt Dışında Yaşayan Vatandaşlarımızın Sayısal Dağılımı (Türk Cumhuriyetleri).....	14
Tablo 14. Yurt Dışında Yaşayan Vatandaşlarımızın Sayısal Dağılımı (Orta Doğu ve Kuzey Afrika)	14
Tablo 15. Yurt Dışında Yaşayan Vatandaşlarımızın Sayısal Dağılımı (Diğer Ülkeler).....	15
Tablo 16. 1960-2000 Yılları Arasında Almanya’daki Türk Vatandaşlarının Sayısal Gelişimi.....	16

Tablo 17. Türk Vatandaşlığından İzinle Yabancı Ülke Uyuğuna Geçen Türklerin Bazı Ülkelere Göre Yıllar İtibariyle Sayıları	21
Tablo 18. Alman Vatandaşlığına Geçişler	22
Tablo 19. İki Dillilik Türleri	26
Tablo 20. Almanya’da Dil Gelişim Önlem Programı	31
Tablo 21. Almanya’da Okula Devam Eden Türk Çocuklarının Sayısı ve Devam Ettikleri Okullara Göre Dağılımı	32
Tablo 22. Yurt Dışındaki Türk Çocukları Arasında “Türkçemin İyi Olması Diğer Derslerdeki Başarımı da Artırır” İfadesine Yönelik Cevaplar	33
Tablo 23. Almanya’da Yaşayan Türk Çocuklarının, “Almanya’da Türkçe İlerde Kaybolacak” İfadesine Yönelik Verdiği Cevaplar	33
Tablo 24. Son On Yıl İçerisinde Türk Dili ve Kültürü Sınıflarına Devam Eden Çocukların Sayısı	34
Tablo 25. Yurt Dışındaki Türk Çocuklarına Türkçe Öğretiminde Karşılaşılan Sorunların Çözümüne Yönelik Öneriler	35
Tablo 26. Avusturya’da Okula Devam Eden Türk Çocuklarının Sayısı ve Devam Ettikleri Okullara Göre Dağılımı	37
Tablo 27. Belçika Öğretim Kademelerinde Türk Öğrencilerin Sayısı (2004-2005 Eğitim Öğretim Yılı).....	40
Tablo 28. Belçika’daki Türk Öğrencilerin Okul Başarısını Olumsuz Etkileyen Nedenler.....	41
Tablo 29. Belçika’daki Türk Öğrencilerin Zorunlu Eğitim Süresince Sınıfta Kalma Durumu	41
Tablo 30. Belçika’daki Türk Öğrencilerin Şimdiye Kadar Yaşadığı veya Yaşamakta Olduğu En Önemli Sorun	42
Tablo 31. 2001-2002 Öğretim Yılında Okula Devam Eden Çocukların Devam Ettikleri Okullara Göre Dağılımları	43
Tablo 32. 1984-2001 Yılları Arası Türkçe ve Türk Kültürü Derslerini Alan Öğrenci Sayısı.....	44

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

Bu çalışmada kullanılmış bazı kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
AB	Avrupa Birliği
AP	Avrupa Parlamentosu
ÇSGB	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
YÖK	Yüksek Öğretim Kurumu

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Almanya, 1960'lı yıllarda işgücüne ihtiyaç duyması sonucu önce İtalya'dan başlamak üzere İspanya, Portekiz ve Yunanistan'dan göç almış, daha sonra yapılan anlaşmalarla Türk işçilerinin de Almanya'ya göç etmelerine olanak sağlamıştır. Türk işçilerine Almanya kapılarını açan 31 Ekim 1961 tarihli Ankara Sözleşmesi'nin üzerinden 50 yıllık bir süre geçmiş ve bu süre zarfında Almanya'da yaşayan Türk toplumunun nüfusu milyonlarla ifade edilen bir rakama ulaşmıştır. Almanya'nın 1973'te göçmenlere kapısını kapatmasına rağmen Türk göçü son bulmamış, tam aksine geçici konuk işçi olarak giden işçilerin birçoğu ailelerini de çağırarak buraya yerleşmiş, hatta bunların büyük bir kısmı o ülkenin vatandaşlığına geçerek konuk işçi olmadıklarını göstermişlerdir. Buna ek olarak siyasi sebeplerle iltica talebinde bulunma, evlilik gibi sebeplerle Türkiye'den Almanya'ya göç devam etmiş ve ilk göçlerden bu yana geçen 50 yıllık sürede Almanya'da Türk nüfusu iki buçuk milyonu aşmıştır (Yıldız, 2012).

Almanya'da yaşayan Türklerin artan sayılarına ve ilk göçlerden bugüne geçen yarım asır gibi ciddi bir süreye rağmen yaşadıkları sorunlar bir türlü çözüme kavuşturulamamış, hatta bu sorunlar şiddetlenerek daha ciddi boyutlara ulaşmıştır. Bu ülkede yaşayan Türkler din, dil, kültürel uyumsuzluk, eğitim, sosyal statü, barınma, güvenlik gibi birçok konuda büyük problemlerle karşı karşıya kalmış, fakat Türk toplumunun bu ülkede üçüncü nesle ulaşmasına rağmen bu sorunlar yine de aşılamamıştır. Bu durum Almanya'daki vatandaşlarımızın sorunlarının çok iyi analiz edilmesini, problemlerin doğru tespitinin ardından etkili çözüm önerilerinin üretilip hayata geçirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Almanya'daki Türk toplumu birçok araştırmacının dikkatini çekmiş, yapılan ve yapılmakta olan birçok araştırmanın konusunu teşkil etmiştir. Bu çalışmalarda söz konusu toplum çok çeşitli yönleriyle incelemeye alınsa da yaşanan sorunların temel kaynağı olarak dil ve

eğitim sorunları öne çıkmaktadır. Yapılan göç hareketinin dış göç oluşu ve göçmen vatandaşların farklı bir ülkede kendilerine bir yaşam kurmaları dil probleminin oluşmasında doğal etkindir. Eğitim problemleri ise daha çok söz konusu ülkenin yöneticilerinin duyarlılığına ve politik nedenlere dayanıyor olsa da bu problem alanını dil konusunda yaşanan sorunlardan ayırmak mümkün değildir. Bu nedenle dil ve eğitim meseleleri ortak bir zeminde ele alınmalı, çözüm yollarının geliştirilmesi durumunda bu iki problem alanının birbirleriyle ilişkisi iyi değerlendirilmelidir.

Yurt dışındaki Türk toplumu hakkında uzun süredir tartışılan uyum (entegrasyon) sorunlarının temelinde dil ve eğitim alanında yaşanan problemlerin olduğu muhakkaktır. Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğünün (2005) yaptığı Federal Almanya’da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı ve Sorunları Araştırması bu düşünceyi ispatlayan veriler içermesi bakımından önemlidir:

Tablo 1. Yurt Dışındaki Türkler Arasında Uyum Sorunu Yaşanan Konular

Uyum Sorunu Yaşanan Konular	Yüzde
İş hayatı	% 54.9
Gündelik ilişkiler	% 41.9
Alman makamlarıyla ilişkiler	% 53.5
Kültürel değer, tutum ve davranışlar	% 63.2
Dil konusu	% 66.4
Din konusu	% 50.6
Diğer	% 2.4

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2005)

Bu tabloda açıkça görüldüğü gibi vatandaşlarımız birçok konuda uyum sorunu yaşadıklarını belirtse de % 66.4 gibi önemli bir oran dil konusunda uyum problemi yaşadığını ifade etmiştir. Dilin mahiyeti ve işlevi dikkate alındığında uyum problemi yaşanan diğer tüm konuların da dil alanında yaşanan sorunlardan kaynaklanabileceği anlaşılmaktadır.

Almanya’daki vatandaşlarımız yalnızca Türkçe ya da yalnızca Almanca konusunda sorun yaşamamakta, yurt dışındaki Türk toplumunda her iki dil konusunda da problemlerin yaşandığı görülmektedir. Özellikle Almanya’ya göç eden ilk kuşağın Almanca konusunda ciddi sorunlar yaşadığı bilinen bir gerçektir:

Tablo 2. Almanca Konusunda Sorun Yaşayanlar

Almanca konusunda sorun yaşayanlar	Evet
Siz sorun yaşıyor musunuz?	% 41.9
Eşiniz sorun yaşıyor mu?	% 30.6
Çocuklarınız sorun yaşıyor mu?	% 7.4

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2005)

Görüldüğü gibi ciddi oranda vatandaşımız kendisinin ve eşinin Almanca konusunda sorun yaşadığını ifade etmiştir. Bu tabloda dikkat çeken diğer bir ayrıntı çocukların yetişkinlere göre Almanca konusunda daha az uyum problemi yaşamalarıdır. İkinci kuşaktan itibaren Almanya’da doğup büyüyen çocuklar ebeveynlerine göre Almanca ve Alman toplumuna uyum konusunda daha az problem yaşarken, bu çocuklara Türkçe ve Türk kültürünün aktarımı daha ciddi bir sorun olarak zihinleri meşgul etmektedir.

Tablo 3. Almanya’da Yaşayan Türk Çocuklarının Türkçe Okuma-Yazma Konusunda Sorun Yaşayıp Yaşamadıkları

Çocuklarınız Türkçe okuma yazma konusunda sorun yaşıyorlar mı?	Sayı	Yüzde %	Geçerli Yüzde
Sorun yaşıyorlar	250	16,4	20,7
Kısmen sorun yaşıyorlar	458	30,0	37,9
Sorun yaşamıyorlar	500	32,8	41,4
Toplam cevaplayan	1208	79,2	100,0
Cevapsız	317	20,8	
Toplam	1525	100,0	

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2005)

Bu tablolar dikkate alındığında araştırmaya dâhil olan vatandaşlarımızın büyük bir bölümünün çocuklarının Türkçe okuma ve yazma konusunda sorun yaşadığını ifade ettiğini görmekteyiz. Çocuğunun Türkçe okuma ve yazmada sorun yaşamadığını düşünen ailelerin çocuklarının bir uzman tarafından Türkçe anlama ve anlatma becerilerinin incelenmesi durumunda, sorun yaşayanların oranının çok daha yükseklerle çıkacağı düşünülmektedir.

Federal Almanya’da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı ve Sorunları Araştırmasının (2005) başka bir bölümünde dikkat çeken önemli bir detay da %32.6 oranında katılımcının

şimdiye kadar yaşanan en önemli sorun olarak işsizliği ifade etmeleri ve bunu %13.8 ile dil sorununun takip ediyor olmasıdır.

Tablo 4. Almanya’da Yaşayan Türkler Arasında Şimdiye Kadar Yaşanan/ Yaşanmakta Olan En Önemli Sorun /Sorun Alanı

Sorun /sorun alanı	Sayı	Yüzde
İşsizlik	455	32.6
Yabancı düşmanlığı	112	8.0
Aile bireylerindeki sorunlar	26	1.9
Aile parçalanması	95	6.8
Dil sorunu	193	13.8
Sosyal güvenlik sorunları	64	4.6
Vize işlemleri	10	0.7
Çifte vatandaşlık	72	5.2
Almanların ön yargıları	139	10.0
Örgütlenme / dayanışma eksikliği	48	3.4
Kuşak çatışması	48	3.4
Uyuşturucu / alkol kullanımı	19	1.4
Diğer	87	6.2
Toplam cevap	1394	91.4
Cevapsız	131	8.6
Toplam	1525	100.0

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2005)

Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığının gerçekleştirdiği Avrupa’da Yaşayan Türkler- Yaz Tatili Döneminde Türkiye’ye Gelen Türkler Örneği (2011) adlı saha araştırmasında yurt dışındaki vatandaşlarımızın işsizlik sorunlarının da büyük ölçüde dil ve eğitim alanlarında yaşanan sorunlardan kaynaklandığı açıkça görülmektedir:

Tablo 5. Yurt Dışında Yaşayan Türkler Arasında, “Türklerin Yaşadığı İşsizlik Probleminin Nedeni Eğitim ve Dil Seviyelerinin Yeterli Olmamasıdır” İfadesine Katılım Düzeyleri

	Frekans	Yüzde %	Geçerli Yüzde %
Katılıyor	2749	67.9	69.7
Kısmen katılıyor	658	16.2	16.7
Katılmıyor	537	13.3	13.6
Cevapsız	107	2.6	
Toplam	4051	100.0	100.0

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (2011)

Burada da görüldüğü gibi araştırmaya katılan vatandaşlarımızdan %69.7 gibi önemli bir bölümü yaşanan işsizlik sorununun dil ve eğitim seviyelerinin yetersizliğinden kaynaklandığı fikrine katılmış, %16.7’lik oran ise bu düşünceye kısmen de olsa destek vermiştir.

Söz konusu saha araştırmasının ortaya çıkardığı diğer bir gerçek de yurt dışındaki vatandaşlarımızın eğitim alanında ciddi sorunlar yaşıyor olmalarıdır:

Tablo 6. Yurt Dışındaki Türk Çocuklarının Eğitiminde Yaşanan Sorunların Düzeyi

	Frekans	Yüzde %
Türkçe ve Türk kültürü eğitiminin olmayışı	1055	32.2
Din eğitimini yeterince alamamaları	681	20.8
Çift dilli eğitimin olmayışı	586	17.9
Öğretmenlerin daha düşük seviyeli okula göndermek istemesi	555	17.0
Okul idaresi ve öğretmenlerle sağlıklı iletişim kuramamak	403	12.3
İyi okullara gitme imkânı bulamamaları	336	10.3
Yaşadığı ülkenin dilini yeterince öğrenememeleri	259	7.9
Diğer	374	11.5

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (2011)

Tablo incelendiğinde araştırmaya dâhil olan vatandaşlarımızın yaşadıkları ülkede (Almanya) eğitim konusunda birçok sorunlara sahip olduğu anlaşılmakta, bununla birlikte eğitim konusunda yaşanan problemlerin içerisinde dil alanında yaşanan sıkıntıların ağırlıklı

olduğu dikkati çekmektedir. Bu durum dil ve eğitim problem alanlarının ortaklaşa değerlendirilip çözüme kavuşturulması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Bunların dışında vatandaşlarımız eğitim politikalarında ayrımcı uygulamalar hissetmekte ve durumun önlenmesinin gerekliliğini ifade etmektedir:

Tablo 7. Yurt Dışındaki Türkler Arasında, “Eğitim Politikalarında Ayrımcı Uygulamaların Önlenmesi” İfadesinin Önem Düzeyi

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde
Çok önemli	2938	72.5	74.2
Önemli	897	22.1	22.7
Önemsiz	125	3.1	3.2
Cevapsız	91	2.2	
Toplam	4051	100.0	100.0

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (2011)

Görüldüğü gibi katılımcılar eğitim sorunları arasında, eğitim politikalarında ayrımcı uygulamaların olduğunu beyan etmekte ve çok büyük bir oranda bunun önlenmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Federal Almanya’da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı ve Sorunları Araştırmasının (2005) bulguları değerlendirildiğinde de eğitim alanında ciddi problemlerin olduğu görülmektedir:

Tablo 8. Almanya’daki Türk Çocuklarının Eğitimi İçin Tercih Edilen Ülke ve Eğitim Alınan Ülke

	Türkiye	Almanya	Diğer
Tercih edilen ülke	% 41.7	% 54.9	% 3.9
Eğitime devam edilen ülke	% 5.8	% 91.4	% 2.8

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2005)

Söz konusu ailelerin Almanya’da yaşıyor olmaları, Almanya’nın gelişmişlik düzeyinin Türkiye’den ileri olduğunun kabul edilmesi ve bu ülkede eğitim imkânlarının daha gelişmiş olduğu genel kabulüne rağmen % 41.7 gibi önemli bir oranın uygulama imkânı

bulamasa da çocuklarının eğitimi için Türkiye’yi tercih etmeleri bu ülkenin Türk çocuklarının eğitimi için ciddi eksiklikler barındırdığını düşündürmektedir.

Göçmen vatandaşlarımızın dil ve eğitim alanlarında yaşadığı problemlerin en önemlilerden birisi kuşkusuz anadil öğretimi, yani Türkçenin eğitimi ve öğretimi konusunda yaşanan sorunlardır. Bu konu ilgili problem alanında kilit rol oynayan bir öneme sahiptir. Örneğin Yıldız (2012) Yurt Dışında Yaşayan Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi adlı araştırmasında velilere yönelttiği “çocukların Türkçeyi öğrenirken karşılaştıkları sorunlar” sorusuna aldığı yanıtlar şu şekildedir:

Tablo 9. Yurt Dışındaki Türk Çocuklarının Türkçeyi Öğrenirken Karşılaştıkları Zorluklar

İfadeler	Frekans	Yüzde %
Sorun yok	26	10.9
İki dili karışık konuşuyor	19	7.9
Türk alfabesine hâkim değil	29	12.1
Kelime hazinesi eksik	54	22.6
Yetersiz eğitim	30	12.6
Telaffuz sorunu	16	6.7
Türkçe yazma, anlama, dil bilgisi	30	12.6
Velilerin ilgisizliği	4	1.7
Özgüven eksikliği	2	0.8
Türkçe önemsiz bulunuyor	21	8.8
Pratik yapma olanakları az	30	12.6

Yıldız. (2012). Yurt Dışında Yaşayan Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi-Almanya Örneği.

Tabloda görüldüğü gibi veliler çocuklarının Türkçe kullanımlarına ilişkin anlama ve anlatma gibi temel beceri alanlarında dahi sorunlar yaşadıklarını dile getirmiştir. Araştırmaya katılan velilerden yalnızca % 10.9 sorun olmadığını dile getirmiş; fakat velilerin çocuklarının dil becerilerini değerlendirmedeki yetkinlikleri göz önüne alındığında, bir uzman değerlendirmesi sonucunda bu kesimin içerisinde de Türkçeyi kullanma becerilerinde sorunlarla karşılaşılacağı beklenmektedir.

Araştırmanın diğer bir bölümünde öğretmen görüşlerine yer verilmiştir. Öğretmenlere, Türkçe öğretiminde genel sorunların neler olduğu sorusu yöneltilmiş. Alınan yanıtlar şu şekildedir:

Tablo 10. Yurt Dışındaki Türk Çocuklarına Türkçe Öğretiminde Karşılaşılan Genel Sorunlar

İfadeler	Frekans	Yüzde %
Dil bilgisi eksik	5	5.4
Ders saati çok az	10	10.9
Ders saatinin öğleden sonra oluşu	18	19.6
Ailelerin Türkçe dersine önem vermemesi	30	32.6
Okul yönetiminin ilgisizliği	7	7.6
Materyal eksikliği	11	12.0
İki dilliliğin faydaları bilinmiyor	2	2.2
Devamsızlık sorunu	9	9.8
Telaffuz sorunu	5	5.4
Birleştirilmiş sınıflar	10	10.9
İletişimsizlik	3	3.3
Ders notu karneye geçmiyor	23	25.0
Türkçe ders saatinde farklı aktiviteler sunuluyor	4	4.3
Aileler Türkçeyi yanlış kullanıyor	1	1.1
Öğrenciler derse önem vermiyor	42	45.7
Özel bir sınıf yok	8	8.7
Türkçe dersi zorunlu olmalı	12	13.0
Türkçelerini yeterli buluyorlar	7	7.6
Meslektaşlar arası bilgi paylaşımı yok	2	2.2

Yıldız. (2012). Yurt Dışında Yaşayan Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi-Almanya Örneği.

Bu genel sorunlarla birlikte öğrencilerin dil becerilerini edinmede yaşadıkları sorunlar da öğretmenler tarafından aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir:

Tablo 11. Yurt Dışındaki Türk Öğrencilerin Türkçe Dil Becerilerini Edinmedeki Sorunlar

İfadeler	Frekans	Yüzde
Farklı alfabe, cümle yapısı	11	12.0
Telaffuz sorunu	5	5.4
Kelime hazinesi yetersiz	23	25.0
İlgisizlik	20	21.7
Yanlış konuşma endişesi	3	3.3
Türkçe eğitimine geç yaşta başlamaları	2	2.2
Türkçenin aile içinde yanlış kullanılması	3	3.3
Yetersiz eğitim	17	18.5
Pratik yapma olanakları kısıtlı	29	31.5
Almancayı olumsuz etkileyeceği düşüncesi	5	5.4
Almanca düşünüp Türkçe ifade etmeye çalışma	3	3.3
Dilbilgisinde eksiklik	4	4.3
Ders kitabı eksikliği	3	3.3
Kitap okumamak	12	13.0
Ailelerin beklentileri yüksek	1	1.1

Yıldız. (2012), Yurt Dışında Yaşayan Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi-Almanya Örneği.

Sorunların tespiti aşamasında öğretmen görüşlerine başvurmak, daha etkili ve işlevsel çözümler geliştirmek ve eğitim yaşantılarını daha verimli hâle getirebilmek için oldukça önemlidir. Bu anlamda yukarıdaki tabloda öğretim sürecinde karşılaşılan sorunlara ilişkin öğretmenlerin izlenimleri, araştırmacıların doğru tespitler elde edebilmeleri ve etkili çözüm yolları önerebilmeleri konusunda büyük bir değer taşımaktadır.

Çeşitli araştırmaların bulgularından da anlaşıldığı üzere yurt dışında yaşayan vatandaşlarımız dil ve eğitim alanlarında ciddi anlamda sorunlar yaşamaktadır. Öyle ki yaşadıkları bu problem kültürel uyumsuzluk, entegrasyon, sosyal statü, işsizlik gibi daha bir çok sorunun da yaşanmasında temel etkindir. Tez çalışmamızın ele aldığı problem yurt dışında yaşayan göçmen vatandaşlarımızın dil ve eğitim sorunlarının edebiyat eserlerine nasıl yansıdığını ortaya koymaktır.

1.2. Yurt Dışına Türk Göçü

1.2.1. Yurt Dışına Türk Göçünün Tarihî Gelişimi

Göç, ilk insanlardan bu yana toplumları etkileyen önemli bir olgu olup tarih boyunca birey ve toplum yaşamında önemli izler bırakmıştır. Genel bir ifadeyle kişi ya da toplulukların mekân değişikliğini ifade eden göçün, değişik kaynaklarda “yer değişikliği” vurgusu yapılarak tanımlandığı görülmektedir. Örneğin Türk Dil Kurumunun yayınladığı Türkçe Sözlük’te göç: “Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret.” (TDK, 2005, s.769) şeklinde tanımlanmaktadır.

İnsanları göç etmeye zorlayan birçok neden vardır: Salgın hastalıklar, doğal afetler, kuraklık, toprakların verimsizleşmesi, eğitim, sağlık, ticaret, güvenlik sorunları, iş imkânları ve ekonomik sorunlar göçün başlıca sebepleri olarak sayılabilir. Ancak araştırma tezimizin konusunu oluşturan Avrupa’da yaşayan Türk toplumunun yaşamış olduğu göç hareketinin ekonomik sebeplerden kaynaklandığı iddia edilebilir. Göç eden kitlenin başlangıçta işçilerden oluşuyor olması, ülkeler arasında yapılan ve göçmen alımına müsaade eden anlaşmaların iş gücü istihdamını amaçlaması bu düşünceyi desteklemektedir. Türkiye’nin Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda “niteliksiz fazla iş gücünün Batı Avrupa’ya ihracı işsizliği azaltma yollarından birini oluşturmaktadır.” (Aktaran, Abadan Unat, 1986, s.330). Bu durum Türkiye’de yaşanan bu dış göçün ekonomik temellere dayalı olarak geliştiği ve yine bu sebeplerden dolayı devlet tarafından desteklendiği tezini kuvvetlendirmektedir. Ancak, 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda yurt dışında yaşayan vatandaşlarımıza göçmen iş gücü değil, daha geniş bir perspektiften yaklaşılması esas görülmüştür. Ayrıca buradaki yurttaşlarımızın sosyal, psikolojik ve kültürel problemlerinin çözümü, eğitim düzeylerinin yükseltilmesi için gerekli önlemlerin alınması kararlaştırılmıştır.

Yurt dışına göç eden vatandaşlarımızın ilk düşünceleri bu ülkede birikim yaparak geleceklerini güvence altına almak yönündeydi. Bu insanlar bu göçün geçici olduğunu düşünmüşler ve birçoğu ailelerini yanlarına almadan gittikleri ülkede bekâr olarak yaşamışlardır. Zamanla yurt dışındaki vatandaşlarımızın yaşamlarında değişiklikler meydana gelmiş, Nermin Abadan Unat’ın deyimiyle “ konuk işçilikten – uluslar ötesi yurttaşlığa” dönüşmüştür. Göçmen vatandaşlarımızın ekonomik durumlarıyla birlikte

sosyal statülerinde de bir değişim yaşanmış, işçi olarak giden birçok yurttaşımız zamanla işveren hâline gelmiştir (Yıldırımoglu, 2005).

Türkiye’den yurt dışına Türk işçi göçü yoğun olarak 1960’lı yıllarda Almanya başta olmak üzere Avrupa ülkelerine işçi gönderilmesiyle başlamıştır. Avrupa ülkelerinde yavaş gelişen nüfus ve iş gücü ile hızla gelişen endüstrileşme arasındaki oransızlık bu ülkeleri yabancı iş gücü temin etmeye zorlamıştır.

Türkiye’de işçi göçüyle ilgili ilk anlaşma Türk Dışişleri Bakanlığı ile Szhleswig-Holstein Çalışma Bakanlığı arasında 1957’de yapılmıştır. Bu anlaşmanın sonucunda Nisan 1957’de 12 zanaatkâr, aileleriyle birlikte Kiel’e gitmiştir. Daha sonra çeşitli Kuzey ve Batı Avrupa ülkeleriyle ikili anlaşmalar imzalanmış ve böylece Türkiye’den Avrupa’ya büyük göç akını başlamıştır. Türkiye’de yetkililer 1961’de Federal Almanya, 1964’te Avusturya, Hollanda ve Belçika, 1967’de Fransa ve 1968’de Avustralya ile ikili anlaşmalar imzalanmıştır (Yıldırımoglu, 2005).

Türkiye Cumhuriyeti Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının 2003 yılı verilerine göre, 1972 yılı sonuna kadar Türkiye’den yurt dışına giden işçi miktarı 655 bin kişi olmuş, 1973’te ise bu rakam 775 bin kişiye yükselmiştir (Aktaran, Yıldırımoglu, 2005).

Gitmez (1989), Türkiye’den Federal Almanya’ya göç edenlerin sayısının 1964’te 66.000, 1970’de 130.000, 1973 yılında 136.000 düzeyinde olduğunu belirtmiş; 1961- 1975 yılları arasında yaklaşık 805.000 işçinin İş ve İşçi Bulma Kurumu (İİBK) aracılığıyla yurt dışına gönderildiğini, bunun dışında 120.000 ile 150.000 kadar işçinin de kaçak olarak gittiğini ifade etmiştir (Aktaran, Martin, 1991, s. 3).

1960’lı yıllarda Türkiye’den yurt dışına işçi göçü küçük ölçekle başlamıştır. İleriki zamanlarda göç edenlerin sayısının artması bazı akademisyen ve devlet adamlarını heyecanlandırmış ve bu kişiler yaşanan dış göç olgusunu Türkiye’nin kalkınması adına altın fırsat olarak tanımlamışlardır. Ancak, Avrupa’ya göç konusunda ilgilerin arttığı bu dönem 1970’lere tekabül etmektedir ve bu yıllarda Avrupa ülkeleri göçmenlere kapılarını kapatmaya başlamışlardır. Bu yaşananlar devlet yetkililerinde ve akademisyenlerde hayal kırıklığına sebep olmuştur (Martin, 1991).

1970’lerde ekonomik alanda ani bir dönüş yaşanmıştır. Yurt dışına Türk işçi göçü açısından değerlendirildiğinde bu dönem bir gerileme olarak görülebilir. Bu yıllarda Avrupa ülkeleri göçmenlere karşı önlemler almaya çalışmış, Avrupa toplumunda da göçmen işçilerin topluma uyumu, bu insanların yararları ve maliyeti gibi konular sık sık gündeme gelmiştir.

Federal Almanya Cumhuriyeti'nde 1973 yılında her bir işsiz için üç boş iş varken; 1975 yılına gelindiğinde her bir boş işe karşılık neredeyse beş işsiz bulunmaktadır. İşçi alan ülkeler yabancı işçi istihdam edilirken kendi vatandaşlarının işsiz kalmalarından ve yabancıların entegrasyonu için yapılan harcamalardan kaygı duymuşlardır (Martin, 1991). Bu durum da ilgili ülkelerin yabancı işçilere kapılarını kapatmalarına neden olmuştur. Diğer yandan, yurt dışına işçi gönderen ülkeler, bu işçiler aracılığıyla ülkeye döviz girişinin devam edeceği düşüncesiyle hazırladıkları kalkınma planlarında öngörülen hedeflere ulaşamayacakları için Avrupa ülkelerinin tek taraflı kararlar alarak işçi alımını durdurmalarından rahatsızlık duymuşlardır.

Türkiye, yurt dışına işçi ihraç ederken işsizliği azaltmak, dışardan para akışı sağlamak ve daha nitelikli bir iş gücü yaratmak gibi önemli hedeflere sahipti. Ancak 1970'li yıllarda Avrupa ülkelerinin göçmenlere yönelik tedbirler almasıyla birlikte ihtiyaç duyulan ya da hedeflenen para akışının kesilmesi, işçilerin kendi ülkelerinde piyasası olmayan becerilerle dönmesi ve yurt dışındaki Türklerle birlikte yurda dönen işçilerin de uyum sorunlarının giderilmesi gibi durumlarla karşılaşmıştır. 1973-77 Beş Yıllık Kalkınma Planında 350.000 işçi ihraç etmeyi planlayan Türkiye, 1973-74'te işçi alımının Avrupa çapında durdurulması ile resmî kanallardan yalnızca 190.000 Türk işçisini yurt dışında istihdam ettirebilmiştir (Martin, 1991). Bu durum Türkiye'nin iş gücü göçüne dayalı olarak geliştirdiği kalkınma planlarındaki hayal kırıklığını iyi bir şekilde ifade etmektedir.

Yurt dışına işçi gönderen ülkeler, yaşanan bu dış göç hareketinden dolayı yarar sağlamış olsalar da, birtakım dezavantajlı durumlarla da karşı karşıya gelmişlerdir. İşsizliğin azalması, giden işçilerin her türlü ek maliyetlerinden kurtulma ve işçilerin ülkelere döviz getirmesi yurt dışına iş gücü gönderen ülkelerin elde ettiği başlıca yararlar olarak sayılabilir. Bunu yanı sıra; ülke içinde bağımlılık oranının artması, kalifiye işçinin yurt dışına kaçması, giden işçilerin gittikleri ülkelerde ve döndüğü zaman kendi ülkelerinde uyum problemleri yaşamaları işçi ihraç eden ülkelerin karşılaştıkları ya da karşılaşılabilecekleri dezavantajlı durumların birkaçıdır.

30 Ekim 1961'de Federal Almanya ile Türkiye arasında işçi alım anlaşması imzalandıktan sonra, ileriki yıllarda diğer Avrupa ülkeleri ile de benzer anlaşmaların yapılması ile birlikte Avrupa'da Türk nüfusu artmış ve bugün Avrupa'daki Türk toplumu varlığını çok daha iyi hissettirir hâle gelmiştir. Üstelik 1973'ten beri Avrupa topluluğu dışından işçi getirilmesinin yasaklanmış olmasına ve Federal Almanya hükümetinin 1983'te bir yıllık süre için çıkarmış olduğu "geri dönüşü teşvik yasası" kapsamında geri dönüşler için çeşitli

maddi imkânların sağlanmasına rağmen 2003 yılı itibarı ile Almanya'daki Türk vatandaşı sayısı 2.053.600'e ulaşmıştır.(Yıldırımoglu 2005). Öte yandan 2001 yılı 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda bu sayı 2.3 milyon, Yurt Dışı Türkler Ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (2011) Avrupa'da Yaşayan Türkler anketinde 2.5 milyon şeklinde görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2003) verilerine göre, Batı Avrupa ülkeleri başta olmak üzere, Türk Cumhuriyetleri, Orta Doğu, Kuzey Afrika ülkeleri ve diğer ülkelerde bulunan vatandaşlarımızın sayısal dağılımı şu şekildedir:

Tablo 12. Yurt Dışında Yaşayan Vatandaşlarımızın Sayısal Dağılımı (Batı Avrupa Ülkeleri)

Batı Avrupa Ülkeleri	Vatandaş Sayısı
F. Almanya	2.053.600
Fransa	311.356
Hollanda	299.909
Avusturya	134.229
Belçika	70.701
İsveç	38.844
İngiltere	79.000
Danimarka	35.232
İtalya	10.000
Finlandiya	3.325
İspanya	1000
Lüksemburg	210
İsviçre	79.476
Norveç	10.000
Liechtenstein	809
Toplam	3.127.691

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2003)

Bilindiği gibi yurt dışında yaşaya vatandaşlarımızın büyük çoğunluğu Batı Avrupa ülkelerinde yaşamakta, bunlar içerisinde de ağırlığı Almanya taşımaktadır. Yurt dışındaki vatandaşlarımızın sayısal dağılımını ifade eden bu tablolar karşılaştırmalı olarak incelendiğinde bu durum açıkça görülmektedir.

Tablo 13. Yurt Dışında Yaşayan Vatandaşlarımızın Sayısal Dağılımı (Türk Cumhuriyetleri)

Türk Cumhuriyetleri	Vatandaş Sayısı
Azerbaycan	5.000
Türkmenistan	5.000
Özbekistan	3.700
Kazakistan	7.000
Kırgızistan	2.050
Tacikistan	300
Toplam	23.050

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2003)

Yurt dışı Türkler dendiğinde ilk olarak akla Batı Avrupa ülkeleri, özellikle de Almanya’da yaşayan Türk toplumu gelse de, Türk Cumhuriyetleri, Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde de azımsanmayacak ölçüde vatandaşlarımızın yaşadığı görülmektedir.

Tablo 14. Yurt Dışında Yaşayan Vatandaşlarımızın Sayısal Dağılımı (Orta Doğu ve Kuzey Afrika)

Orta Doğu ve Kuzey Afrika	Vatandaş Sayısı
S. Arabistan	100.000
Libya	2.650
Kuveyt	3.000
Ürdün	1.130
Katar	400
Toplam	107.180

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2003)

Bunların dışında diğer bazı ülkelerdeki Türklerin sayısal dağılımı da aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir:

Tablo 15. Yurt Dışında Yaşayan Vatandaşlarımızın Sayısal Dağılımı (Diğer Ülkeler)

Diğer Ülkeler	Vatandaş Sayısı
Rusya Federasyonu	30.000
Beyaz Rusya	70
Gürcistan	1.200
Ukrayna	800
Moldova	200
İsrail	10.000
Japonya	1.729
ABD	130.000
Kanada	35.000
Avustralya	52.620
Güney Afrika	500
Toplam	262.119

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2003)

Yukarıdaki tablolar (12, 13, 14 ve 15. tablolar) incelendiğinde yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın en yaygın olarak bulundukları ülkenin Federal Almanya Cumhuriyeti olduğu dikkat çekmektedir. Türkiye’den yurt dışına işçi göçünün en yoğun ülke olduğu Almanya, diğer ülkelerle karşılaştırıldığında en fazla Türk nüfusuna sahip olmakla birlikte, Türkiye’den yurt dışına göçün ve yurt dışında yaşayan Türk toplumunun da simgesi hâline gelmiştir. Aşağıdaki tablo, yurt dışına ilk göçlerin başladığı 1960’lı yıllardan itibaren 2000 senesine kadar Almanya’da bulunan toplam yabancı sayısı, toplam Türk vatandaşı sayısı ve bunlara ilişkin oranları vermesi bakımından önemlidir:

Tablo 16. 1960-2000 Yılları Arasında Almanya'daki Türk Vatandaşlarının Sayısal Gelişimi

Yıllar	Toplam Yabancı Sayısı	Toplam Türk Vatandaşı	Türklerin Oranı (%)	Yabancıların Toplam Nüfusa Oranı
1960	686.200	2.700	0,4	1,2
1970	2.976.497	469.200	15,8	4,9
1975	4.089.594	1.077.100	26,3	6,6
1980	4.453.308	1.462.400	32,8	7,2
1985	4.378.942	1.400.400	32,0	7,2
1990	5.342.532	1.694.649	31,7	8,4
1992	6.495.792	1.854.945	28,6	8,0
1994	6.990.510	1.965.577	28,1	8,6
1995	7.173.866	2.014.311	28,1	8,8
1996	7.314.046	2.049.060	28,0	8,9
1997	7.365.833	2.107.426	28,6	9,0
1998	7.319.593	2.110.223	28,8	8,9
1999	7.343.591	2.053.564	28,0	8,9
2000	7.296.817	1.998.536	27,4	8,9

Federal Alman İstatistik Dairesi, Wiesbaden (2003), (Aktaran, Yıldırımoglu, 2005)

Türkiye'den yurt dışına göç yalnızca İş ve İşçi Bulma Kurumu aracılığıyla talep edilen sayıda işçinin yurt dışına gönderilmesi şeklinde gerçekleşmemiştir. Siyasi ve ekonomik şartlar, hükümetlerin tutumu, ailevi konular, hemşehrilik bağları gibi daha birçok konu yaşanan bu göç olayında kullanılan yöntemi etkilemiştir. Öncü göçlerin ardından aile birleşmelerinin yaşanması yeni göç dalgasını da beraberinde getirmiştir. Alman işverenlerin artan talepleri karşısında, alman iş gücü idaresi işçilerin direkt olarak Alman işverenler tarafından seçilmesine izin vermiş, böylece Alman işverenler işçi alımını Türk işçiler aracılığıyla gerçekleştirmiştir. Bu durum 1960'ların ortalarında akrabaların, köylülerin ve arkadaşların göçünü teşvik etmiştir. İlerleyen zamanlarda 1973'ten itibaren Avrupa ülkelerinin yabancı işçi göçünü engellemesiyle birlikte kaçak göçmenlik ve evliliğe bağlı göç yurt dışına göçte kullanılan yöntemler hâline gelmiştir. Yıldırımoglu (2005), Uluslararası Emek Göçü, "Almanya'ya Türk Emek Göçü" adlı makalesinde Türkiye'den yurt dışına göçte hemşehri bağları, resmî göçmen kaydı, işçilerin ismen çağırılması, yasal

olmayan giriş ve statünün yasallaşması, aile birleşmesi ve evlilik göçleri gibi yöntemlerin etkili olduğunu vurgulamıştır.

Türkiye’den yurt dışına göçte şu yöntemler etkili olmuştur (Yıldırımoglu, 2005):

1- Hemşehri bağları: Göçün ilk yıllarındaki göçmen kitleye bakıldığında bunların birçoğunun göçmen kayıt bürolarına başvurarak Almanya’ya gitmiş şehirli göçmenler olduğu görülmektedir. Ancak daha sonraki yıllarda yurtdışına göç edenler arasında akrabalık ve hemşehrilik etkisiyle göç sürecine dahil olan kırsal kökenli göçmenlerin sayısı oldukça artmıştır. Kendisinden daha önce yurt dışına göç etmiş bir akrabanın varlığı, sonraki göçmen kitlenin iş bulma, barınma gibi daha birçok konuda işini kolaylaştırmış ve bu durum göç dalgasının artmasında da etkili olmuştur.

2- Resmî göçmen kaydı: İşçi arayan Alman işverenler, ihtiyaç duyulan işçi sayısı ve türünü belirterek Almanya İş Bürosu’na başvurmuşlardır. Almanya’da işçi alımında, Alman vatandaşları ve Avrupa Birliği ülkelerinin yurttaşlarına ayrıcalık tanınmış, buradan yeterli sayı elde edilemediğinde Alman işverenlerin talepleri Almanya İş Bürosu tarafından Türkiye İş ve İşçi Bulma Kurumu’na iletilmiştir. Türkiye İş ve İşçi Bulma Kurumu, Türkiye’yi gelişmiş, gelişmekte olan az gelişmiş bölgeler olarak sosyoekonomik kalkınmışlık açısından üç bölgeye ayırmışlardır. Yurt dışına işçi gönderimi konusunda az gelişmiş bölgelerden kişilerin bekleme listesine öncelik verilmiştir. Ülkenin az gelişmiş bölgelerinden gelenlerle birlikte Köy Kalkınma Kooperatiflerine üye olanlar ve resmi olarak felaket bölgesi kabul edilen yerlerden gelenleri tercih etme kararı alınmıştır.

3- İşçilerin ismen çağırılması: Alman hükümeti, işçilerin Alman işverenler tarafından ismen çağırılmasına izin verilince yurt dışına göçte bu yöntem oldukça yaygınlaşmıştır. İşçilerin Türkiye’den ismen çağırılmasında Almanya’daki öncü göçmenlerin etkinliği artmıştır. 1967-71 yıllarında Almanya’ya göç edenler arasında bu yöntemin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir.

4- Yasal olmayan giriş ve statünün yasallaşması: Turist olarak Almanya’ya giden Türkler buradaki hemşehri ya da akrabalarının yardımıyla iş bulup çalışmaya başlamışlar, daha sonra turist vizelerinin tarihinin dolmasıyla birlikte bu ülkede yasal

olmayan bir şekilde varlıklarını ve işlerini devam ettirmişlerdir. Yasa dışı bir şekilde çalışan bu göçmen işçilerin düşük ücretle çalışmaları ve sosyal güvenceden mahrum olmaları Alman işverenlere cazip gelmiş ve bu durum yasal olmayan göçleri tetiklemiştir.

5- Aile birleşmesi ve evlilik göçleri: Yurt dışına göç eden öncü göçmenlerin ilerleyen zamanlarda ailelerini de yanlarına almasıyla göç oranında artışlar meydana gelmiştir. Bununla birlikte, özellikle de 1980’li yıllardan sonra “evlilik”, yurt dışına göç etmek için yaygın olarak kullanılan bir yöntem haline gelmiştir. Daha sonraları bu göç akınına karşı Alman hükümeti tarafından önlemler alınmaya çalışıldıysa da, ikamet ve çalışma izni gibi yasal statülere sahip Türk uyruklu kadınlarla veya Alman uyruklu kadınlarla evlenerek yurt dışına göç etme özellikle de son dönemde oldukça revaçta olan bir durumdur.

Tüm bu gelişmeler sonucunda 1960’lardan günümüze kadar Türkiye’den Avrupa ülkelerine yönelik göç akını, başta Federal Almanya Cumhuriyeti olmak üzere birçok Avrupa ülkelerinde Türk toplumunun oluşmasına neden olmuştur. Mortan ve Sarfati (2011), Vatan Olan Gurbet, Almanya’ya İşçi Göçünün 50. Yılı adlı kitabının giriş bölümünde “kısa kronoloji” başlığıyla verdiği kronolojik bilgiler yurt dışına Türk göçünün tarihî gelişimini özetler niteliktedir:

- “1961: Almanya’ya işçi göçü resmen başladı.
- 1965: Yabancılar için ilk yasal düzenleme yapıldı.
- 1973: İşçi alımı resmen durduruldu.
- 1973: Göçmen ailelerin birleştirilmesi kararlaştırıldı.
- 1975: Eyaletlere, bir yerleşimde %6’dan fazla yabancıнын yaşaması halinde semt yasağı koyma hakkı tanındı.
- 1975: Kaçak işçi çalıştıran işverene beş yıl hapis cezası getirildi.
- 1983: Geriye göçü teşvik yasası çıktı.
- 1984: Almanya’da resmî din işleri birimi DTİB (Diyanet İşleri Türk İslam Birliği) kuruldu.
- 1989: Yabancılar ilk kez işyeri açma hakkı tanındı.
- 2000: Göç yasası değişti ve göçmenlere Alman vatandaşlığı hakkı verildi.
- 2006: Almanya’da ilk kez bir uyum zirvesi yapıldı.

2007: Göç yasası değişikliği ile “ithal gelin” almak zorlaştırıldı.

2008: Vatandaşlık sadakat testi uygulaması başlatıldı.”

Tarihî ve kronolojik sıralaması bu şekilde ifade edilen yurt dışına Türk işçi göçüne ilişkin araştırma ve incelemelerde birinci, ikinci, üçüncü kuşak gibi, kuşaklar arası değerlendirme ve inceleme de oldukça yaygın bir durumdur.

1.2.2. Geri Dönen Göçmen Türkler

Yurt dışından geri dönen işçiler, geri dönmeyi düşünenler hakkında önemli çalışma yapılmamış, kesin net bilgiler bulunmamaktadır. Almanya’da bu konuya ilişkin birkaç araştırma yapılmış, fakat bu araştırmaların bulguları arasında bir tutarlılık söz konusu değildir.

Türkiye’ye geri dönenlerin sayısının 500.000 ile 900.000 arasında olduğu tahmin edilmektedir. Geri dönüşler 1966-67, 1974-75 durgunluk dönemlerinde yoğunluk kazanmış, Federal Almanya Cumhuriyeti’nin ülkeye geri gönderme politikalarının uygulandığı 1983-84 yıllarında 150.000’den fazla Türk’ün geri dönüşü teşvik edilmiştir (Martin, 1991, s. 44-47)

Kudat ve Kallweit (1976), geri dönüşlerin sebebi olarak işsizliği işaret etmiştir. Batı Berlin’de yapılan bir araştırmanın sonucunda işsizliğin geri dönüşleri harekete geçirdiği belirtilmiştir. Kesin dönüş yapmaları öncesinde görüşülen 2100 Türk’ün %40’ının işsiz olduğu ve geri kalanlar arasında büyük çoğunluğun da işten çıkarılmayı beklediği gerçeği söz konusu araştırmacıları, geri dönüşü işsizlikle ilişkilendirmeye yöneltmiştir (Aktaran, Martin, 1991).

Bunların dışında Şahin (2001), yurt dışında kalanlar ya da geri dönen göçmenler sorununa çeşitli sosyolojik kuramlar ışığında bakarak birincil sosyalleşme döneminin göçmen çocukları için önemini vurgulamıştır. Buna göre birincil sosyalleşme dönemini tamamladıktan sonra yurt dışına çıkan çocuklar (6-14) yurt dışında kolay asimile olmazlar ve yurda geri dönmek isterler. Birincil sosyalleşme sürecinin tam ortasında yurt dışına çıkan çocuklar (1-5) iki kültür arasında kalan çocuklardır ve hiçbir kültürde kendilerini güven içinde hissetmezler. Yurt dışında doğmuş çocuklar ise birincil sosyalleşme sürecini yurt dışında tamamladıkları için ana dillerini geliştiremezler ve yurda dönmek istemezler.

Akbalık, Karaduman, Oral ve Özdoğan'ın (2003) yurt dışından dönen Türk öğrencilerin uyum düzeyleri ve benlik algıları üzerine yaptıkları araştırmada, yurt dışından son bir yıl içinde dönen, önceki yıllarda dönüş yapan ve yurt dışı yaşantısı olmayan lise öğrencilerinin uyum ölçeği ve alt ölçeklerden aldıkları puanları incelemişlerdir. Buna göre öğrencilerin sosyal uyum, akademik uyum ve toplam uyum puanları arasında anlamlı bir fark bulunmadığı, sadece okula uyum alt ölçeği puanları açısından yurt dışından son bir yıl içerisinde dönüş yapan öğrencilerin diğer öğrencilerden anlamlı olarak daha düşük puan aldıkları sonucuyla karşılaşmışlardır.

1.2.3. Vatandaşlık Değiştiren Türk Göçmenler

2000'li yıllara gelindiğinde yurt dışında yaşayan Türklerin sorunlarına yenileri eklenmiştir. Bunlardan biri 1 Ocak 1993 tarihinde yürürlüğe giren Tek Pazar yasasıdır. Söz konusu yasa gereği Avrupa Birliği ülkelerinin vatandaşları Topluluk sınırları içerisinde serbest dolaşım hakkına sahipken burada yaşayan Türkler bu haktan mahrum kalmaktadır. Ayrıca Maastricht Anlaşması ile Topluluk ülke vatandaşı olan yabancılar yaşadıkları ülkede yerel seçimlere seçmen ve aday olma hakkına sahip olmuşlar ve yine Avrupa'da yaşayan Türkler bu haktan mahrum kalmıştır. Bu durum birçok göçmen işçimizin vatandaşlık değiştirmesine sebep olmuştur (Yıldırımoglu, 2005).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın (2007) Yurt Dışı İşçi Raporu'nda Türk vatandaşlığından yabancı ülke uyruğuna geçen Türklerin bazı ülkelere göre yıllar itibariyle sayıları aşağıdaki şekilde belirtilmiştir:

Tablo 17. Türk Vatandaşlığından İzinle Yabancı Ülke Uyuğuna Geçen Türklerin Bazı Ükelere Göre Yıllar İtibariyle Sayıları

Ülkeler	Tarih	Sayı
F. Almanya	1972 – 2006	732.524
Hollanda	1946 – 2005	258.272
Belçika	1985 – 2006	129.501
Avusturya	1983 – 2005	111.300
Fransa	1991 – 2002	66.575
İsveç	1990 – 2006	30.942
Danimarka	1980 – 2003	21.544
İngiltere	1989 – 2005	53.335
İsviçre	1990 – 2006	36.817
Avustralya	1996 - 2006	39.446
Toplam		1.480.256

ÇSGB, (2007)

Belirtilen tarihler arasındaki sürenin çeşitli ülkeler arasında eşit olmaması nedeniyle kıyas ve karşılaştırma yapmak zor olsa da yukarıda ifade edilen ülkelerde en fazla Türk nüfusuna sahip olanın Almanya olması dolayısıyla vatandaşlık değiştirme oranının da en fazla bu ülkede olabileceği söylenebilir. Bu nedenle Almanya’da söz konusu bu toplumsal olgunun hangi sürelerde, ne oranla gerçekleştiğini bilmek, yurt dışındaki Türk toplumu için genel bir bakış açısına sahip olmamızı sağlayacaktır.

Tablo 18. Alman Vatandaşlığına Geçişler

Yıllar	Alman Vatandaşlığına Geçen Tüm Yabancılar	Alman Vatandaşlığına Geçen Türkler	Türklerin Oranı (%)
1982	39.280	580	1,5
1983	39.485	853	2,2
1984	38.046	1.053	2,8
1985	34.913	1.310	3,8
1986	36.646	1.492	4,1
1987	37.810	1.184	3,1
1988	46.783	1.243	2,7
1989	68.626	1.713	2,5
1990	101.377	2.034	2,0
1991	141.630	3.529	2,5
1992	179.904	7.377	4,1
1993	199.443	12.915	6,5
1994	61.709	19.590	7,6
1995	71.981	31.578	10,1
1996	86.356	46.294	15,3
1997	82.913	40.996	15,1
1998	106.790	59.664	55,9
1999	143.267	103.900	72,5
2000	186.700	82.800	44,3

Federal Alman İstatistik Dairesi, Wiesbaden (2003), (Aktaran, Yıldırımoglu, 2005)

Yukarıdaki tabloda açıkça görüldüğü gibi 1992-93 yıllarında Tek Pazar yasası ve Maastricht Anlaşmasının etkisiyle Alman vatandaşlığına geçen Türklerin sayısında birden büyük bir artış gözlenmiş ve bu durum ileriki yıllarda da aynı şekilde devam etmiştir.

1.2.4. Yurt Dışına Türk Göçünün Etkileri ve Sonuçları

Kadın ve Aile Üzerindeki Etkisi: Yurt dışına Türk göçü, Türk aile yapısı, özellikle de kadının aile içerisindeki rolü ve konumu üzerinde önemli etkilere sahip bir olaydır. Kırsal bölgelerde yaşayan geleneksel erkek egemen aile düzenine sahip ve evde ikinci planda yer alan birçok Türk kadını Almanya’da iş hayatına atılmaya başlamış, ekonomik özgürlüğünü

kazanmasıyla birlikte aile içerisinde otoritesi artmıştır. Yurda geri dönüş yapan birçok göçmen vatandaşımız Türkiye’de kentlerde yaşamını sürdürmüş, yurt dışında edindiği tecrübeler ve bunların etkilerini devam ettirmiştir.

1966-67 yıllarında Alman işverenler özellikle televizyon gibi elektronik ve tekstil işleri için Türk kadın işçileri getirmeye başlamışlardır. Alman işverenlerin kadın işçi talebinde bulunmalarında kadınların daha düşük ücretle çalıştırılabiliyor olması ve kadın parmaklarının söz konusu işler için daha yatkın olması etkili olmuştur. Almanya’da bir yıl sözleşmeli çalıştıktan sonra isterlerse kocalarını, babalarını hatta erkek kardeşlerini yanlarına alabilme haklarına sahip oluşu, Türk ailelerinde erkeklerin yurt dışına çıkma ve burada iş sahibi olmaları için yeni bir ümidin doğmasına neden olmuştur. Yurt dışına kadın işçi göçü, daha önce erkek refakati olmadan hiçbir yere gidemeyen Türk kadını yurt dışına seyahat edebiliyor duruma getirdiği gibi, bu duruma müsaade eden erkeklerde de bir zihniyet dönüşümü oluşturmuştur (Pazarkaya, 2011).

Kentleşme ve Sosyo Ekonomik Durum: Yurt dışına Türk göçünün Türk toplumu üzerindeki etkileri ülkeye geri dönüş yapan göçmenler tarafından da oldukça belirgin bir şekilde hissedilebilmektedir. Türkiye’nin kırsal bölgelerinden Almanya’ya çalışmaya giden birçok Türk işçisinin, ülkelerine döndüğünde refah düzeyinde artış yaşadığı görülmüş, bu kişiler dönüş sonrası ya köylerinin en zenginlerinden biri hâline gelmiş ya da artık yaşamlarını kentlerde devam ettirmişlerdir. Yurt dışına göçün bir diğer dolaylı etkisi de görüldüğü gibi Türkiye’de kentleşme eğilimini artırmasıdır (Martin, 1991, s. 52-55).

İşsizlik Sorunu Üzerindeki Etkisi: Türkiye’den yurt dışına işgücü göçünün en önemli etkilerinden biri de hiç kuşkusuz işsizlik sorununu hafifletmesidir. Almanya’nın işçi talebi Türkiye’deki işsizler için yeni bir umut olduğu gibi, yurt dışında çalışan işçilerin gönderdiği paralarla ya da geri dönen göçmen işçilerin tasarruflarıyla yapılan yatırımlar, yeni istihdam alanlarının doğmasına sebep olmuştur. Bununla birlikte Almanya’ya giden işçilerin tamamının Türkiye’deki işsizlerden oluştuğunu iddia etmek doğru değildir. Martin (1991), yurt dışına giden Türk göçmenlerin çoğunun ayrılmaları öncesinde Türkiye’de istihdam edildiklerini ve bunların yaklaşık üçte birinin nitelikli işçilerden oluştuğunu belirtmiştir. Yurt dışına göç eden tipik nitelikli işçiler duvarcılar, marangozlar ve matbaa işçileridir. Bu işçilerin çoğu yurt dışında niteliksiz işlerde çalışmışlardır. Göçmenlerin yurt dışına çıkışı, geride kalan işsiz Türkler tarafından doldurulabilecek boş iş olanakları yaratmıştır. Böylece Türkiye’de işçi göçüyle dolaylı olarak işsizlik sorunu hafiflemiştir.

Avrupa Birliği’ne Üyelik Süreci: Uzun süredir Avrupa Birliği’ne üye olmak isteyen Türkiye Cumhuriyeti, yurt dışına işçi göçü ile Avrupa’da yaşayan vatandaşlara sahip olmuştur. Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın bu göç hareketi sayesinde Avrupa

değerleri ile tanışması mümkün olmuştur. Bu ülkelerde oluşan Türk toplumu bir bakıma Türkiye'nin Avrupa'ya açılan bir kolu gibi görünmektedir. Bu da Avrupa Birliği'ne üyelik mücadelesi veren Türkiye için söz konusu göç hareketinin ve Avrupa ülkelerinde oluşan Türk toplumunun önemini iyi bir şekilde ifade etmektedir. Göçmen Türk toplumunun Avrupa toplumuyla uyum problemlerini en kısa sürede aşması, Türkiye Cumhuriyeti'nin Avrupa Birliği üyeliğinin de hızlanması adına önemli etkilere sahiptir.

1.3. Eğitim, İki Dillilik ve Dil Politikaları Bağlamında Yurt Dışındaki Türk Toplumunun Genel Özellikleri

Yurt dışındaki Türk toplumuna ait özelliklerin daha iyi anlaşılabilmesi için Avrupa Birliği'nin eğitim ve dil politikalarının yanı sıra göçmen yurttaşlarımız için önemli bir olgu olan iki dillilik kavramının anlaşılması büyük önem arz etmektedir. Ayrıca yurt dışındaki vatandaşlarımızın yoğun olarak yaşadığı Almanya başta olmak üzere bazı Avrupa ülkelerinin bünyelerinde bulunan Türk toplumunun yapılan bilimsel araştırmalardan hareketle ele alınıp incelenmesi göçmen vatandaşlarımız hakkında genel bir kanaat oluşturmamızı sağlayacaktır.

1.3.1. İki Dillilik Kavramı ve Türleri

En genel ifadeyle iki dillilik, “bir bireyin iki dil bilmesi ya da bir toplumda iki dil kullanılması” olarak tanımlanmaktadır. Ancak iki dillilik olgusunun disiplinler arası bir çalışmayı gerektirmesi nedeniyle bu kavrama ait yaklaşımlar oldukça farklılık göstermektedir. Örneğin Bloomfield (1933), iki dilliliği iki ayrı dili ana diline yakın bir seviyede bilme olarak tanımlamaktadır. O'Doherty (1958), bireyin iki dilli sayılabilmesi için ikinci dilin bir iletişim aracı olarak kullanılabilmesi gerektiğini düşünür. Diebold (1961), iki dilliliğin yazılı dili anlama ya da okuduğunu anlama becerisi olarak kabul edilmesini önermektedir. Weinreich, iki dilliliği “duruma göre iki ayrı dilden birini kullanma” olarak tanımlamakta; Haugen de Weinreich'in tanımına dayanarak iki dilliliği “iki ayrı dili bilme” olarak belirlemektedir (Aktaran, Görgü, 1997).

Aksan (1982) ise dil bilimde iki dilliliği, bireyin çeşitli nedenlerle ve değişik koşullar altında birden fazla dili edinmesi, kullanması ya da ikinci bir dili ana diline yakın bir düzeyde öğrenmesi durumu şeklinde ifade etmiştir (Aktaran, Gür, 1997).

Görgü (1997), yüksek lisans tez çalışmasında iki dillilik kavramını açıklarken bu kavramı “doğal (birincil) iki dillilik ve ikincil iki dillilik şeklinde sınıflandırmıştır. Yapılan bu sınıflandırma doğrultusunda, konuştuğu dilleri çocukken evde ya da göç nedeniyle iletişim

kurma gereksinimi sonucu okul dışında öğrenen her iki dil arasında kolaylıkla çeviri yapmayan bireyler doğal iki dilli olarak kabul edilmiştir. İkinci dili düzenli bir eğitim sistemi içerisinde ana diline ek olarak öğrenen bireyler ise ikincil iki dilli şeklinde adlandırılmıştır.

Richards Platt ve Weber (1985), iki dilliliğe ait olarak ileri sürülen bileşik ve sıralı iki dillilik terimlerini ayrıntılı bir şekilde ele almışlardır. Söz konusu teoriye göre, iki dilli bir kişi kelimeleri anlamları ile iki yoldan biriyle ilişkilendirir. Bileşik iki dillilik, iki dilli kişinin hem birinci dil hem de ikinci dil için kullanılan bir kelime anlamları sistemine sahip olduğu anlamını taşır. Sıralı iki dillilik ise iki dilli kişinin, kelimelerin anlamları için iki sisteme sahip olduklarını anlatır; bu sistemlerden biri kişinin birinci dilde bildiği kelimeler için, ikinci sistem de ikinci dilde bildiği kelimeler içindir. Bileşik ve sıralı iki dillilik arasındaki bu ayrım kelime öğreniminin incelenmesinde kullanılmış, ancak genel bir iki dillilik modeli olarak yararlı bulunmamıştır (Aktaran, Gür, 1997)

İki dillilik temelde bireysel ve toplumsal iki dillilik şeklinde ikiye ayrılır. Bu durum iki dillilik olgusunun birey ve toplum düzeyinde gerçekleşebileceğini göstermektedir. Birden fazla resmî dile sahip olan bazı Afrika ülkeleri, toplumsal düzeyde gerçekleşen iki dilliliğe verilecek en iyi örneklerden biridir. Ancak burada dikkat çeken durum şudur ki, birden fazla resmî dili bulunan ve iki dilli bir toplum olarak kabul edilen ülkelerde yaşayan tüm fertlerin iki dilli bireyler olduğunu kabul etmek doğru değildir. Örneğin çoğu Afrika ülkesi birden fazla resmî dili olması nedeniyle iki dilli/ çok dilli toplum yapısı özelliğini gösterirken, burada yaşayan insanlar arasında tek dilli bireyler görmek mümkündür. Buna karşılık Türkiye gibi tek resmî dile sahip ülkede de iki dilli/çok dilli bireyler bulunmaktadır. Bu durum iki dilliliğin birey düzeyinde de toplum düzeyinde de gerçekleştiğini göstermektedir.

Yukarıda değinildiği gibi, iki dillilik çok değişik alanlar arası bir çalışmayı gerektirmektedir. Bu yüzden iki dilliliğin tanımlanması ve bu konu üzerine yaklaşımlar çeşitlilik göstermektedir. Dolayısıyla bilim insanlarınca ortaya konan iki dillilik türleri de bu durumdan etkilenmekte ve oldukça çeşitlilik göstermektedir. Karahan'ın (2005) "Bilingualism in Turkey" adlı çalışmasında iki dillilik türlerine ilişkin aşağıdaki tablo, söz konusu iki dillilik olgusunun değişik türlerine açıklık getirmesi bakımından büyük önem taşımaktadır:

Tablo 19. İki Dillilik Türleri

İkinci dil türü	Tanımı
İlave iki dilli	Hem zorunluluktan hem de uslubunu geliştirmek için iki dili bir araya getiren birey
Nüfuzlu iki dilli	Artan ikinci dil ihtiyacı sebebiyle ikinci dil yeteneğini geliştiren birey
Dengeli iki dilli	İki dilde ki uzmanlığı neredeyse eş değer olan birey
Birleşik iki dilli	İki dili aynı anda, sıklıkla aynı kaynaktan öğrenen bir birey
Düzenli iki dilli	İki dili tamamen ayrı kaynaklardan öğrenen birey
Gizli iki dilli	Düzensel uygunsuzluktan dolayı öğrenilmiş dili bilgisini gizleyen birey
Çaprazlama iki dilli	Bilinen veya tanımlanamayan ölçütlerde ki lehçelerde iki dil sahibi
Baskın iki dilli	Kendi dilinde veya diğer dillerde muhteşem yetkinliğe sahip bir şekilde dili kullanan birey
Erken sahip edinilen ikinci dil	Kendi çocukluğunda iki dil edinen birey
Yararlı, kullanışlı ikinci dil	Görev verildiğinde iki dili az ya da çok kullanabilen birey
Düz iki dilli	İki ayrı dilde aynı veya benzer durumdaki birey
Yeni öğrenen iki dilli	İki dil öğrenmenin erken safhalarında bulunan ve o dilde kendini tam olarak geliştirememiş birey
Sonradan edinilen ikinci dil	Çocukluğundan sonra ikinci dil edinen birey
Azami iki dilli	Yaklaşık iki veya daha fazla dilde doğal kontrole sahip birey
Asgari iki dilli	İki dilde çok az kelime veya deyim bilen birey
Doğal iki dilli	Herhangi bir özel eğitim geçirmemiş ve çeviri olanağı sıklıkla iki dil arasında bulunmayan birey
Üreten iki dilli	İki veya daha fazla dilde sadece anlamakla bulunmayıp konuşan ve yazan birey
Çabuk kavrayan iki dilli	İkinci dili konuşulduğunda ya da yazıldığında anlayan fakat yazmaya veya konuşma gereksinimi duymayan birey
Gerilemekte olan iki dilli	Anlamakta ya da kendini kolaylıkla ifade etmekte kullanım azlığından kaynaklanan sorunlar yaşayan birey
İkinci derecede iki dilli	Yönlendirilme aracılığıyla ilk öğrendiği dilin üzerine ikinci bir dil katan birey
Yarım iki dilli	İkinci dil konusunda yeteri kadar bilgiye sahip bulunmayan birey
Eş zamanlı iki dilli	Sahip olduğu iki dilini konuşma başlangıcında sunan birey
Birbirine bağlı iki dilli	Kendi dilini kullanım şekli ile öncelikle ikinci dil kullanımını azaltan birey
Eksiltici iki dilli	İlk dili zaten var olan ve ikinci dili de doğal yeteneği sayesinde elde eden birey
Sıralı art arda gelen iki dilli	İlk dili geliştirmeye başladıktan sonra ikinci dili bireysel bir aşamada ekleyen birey
Dikey iki dilli	Dil ya da lehçeyle bağlantısı olmayan, standart ve farklı bir dilde iki dile sahip birey

İkinci dil çeşitleri (Wei 2000:6-7) (Aktaran, Karahan, 2005).

Bu tablo incelendiğinde iki dillilik özelliği gösteren bireylerin ikinci dil edinimi ve bu dildeki düzeyleri gibi değişkenler göz önüne alınarak aralarındaki farklar dolayısıyla değişik iki dillilik türlerinin ortaya çıkarıldığı görülmektedir.

1.3.2. AB Dil Politikası, Çok Dillilik ve Türk Toplumu

Birleşik Avrupa hayali 5 Mayıs 1949 tarihinde Strasbourg kentinde, on Avrupa ülkesinin kurucu üye ülke olarak katıldığı Avrupa Konseyi'nin oluşmasıyla başlamıştır. 1949 yılında Türkiye'nin de katıldığı Avrupa Konseyi'nin 48 üyesi bulunmaktadır. Konsey'in başlıca amacı demokrasi ve insan haklarını korumak, eğitim ve kültür politikaları için ortak yollar çizmek, ırkçılık, etnik ayrımcılık, çevrenin korunması ve organize suçlar gibi temel sorunlar için çözüm yolları bularak Avrupa vatandaşlarının yaşam koşullarını iyileştirmek ve tüm bireylere Avrupalılık kimliği kazandırmaktır. Avrupa Konseyi'nin resmî dilleri İngilizce ve Fransızcadır. Avrupa Konseyi'nin belirlediği eğitim ve kültür politikaları için de en ağırlıklı konu dil politikasıdır (Bilginer, 2010).

Sadece İngilizce ve Fransızca'yı resmi dil olarak kabul eden Avrupa Konseyi'ne karşın, Avrupa Birliği çok kültürlülük, çok dillilik, bütün üye ülkelerin eşitliği ve bu üye ülkelerin birbirlerine karşı kültürel ya da dilsel üstünlüğü olmadığı ilkelerini benimsemiştir. Bu doğrultuda 27 tam üyeye sahip olan AB, bu ülkelerde konuşulan toplam 23 dili resmi dil olarak kabul etmiştir. Yüzlerce üye ülkeye sahip Birleşmiş Milletlerin bile 6 resmi dili bulunurken, 27 üye ülkeye sahip AB'nin 23 resmi dilinin olması, Birlik için birçok sorunu da beraberinde getirmiştir (Bilginer, 2010). 2003 yılında AB Komisyonu için toplam bir milyon dört yüz seksen bin sayfa tercüme yapılmıştır. Tüm AB kurumlarının çeviri ve tercümanlık masraflarının maliyeti kişi başına 2,55 Euro olmuştur. Yine 2003 verilerine göre kişi başına eğitim için 0,72 Euro, adalet ve içişleri için 0,33 Euro, sağlık ve tüketicilerin korunması için 0,95 Euro düşmektedir. Toplamı alınırsa dahi kişi başına düşen rakam 2 Euro olmakta ve AB'nin tercüme bütçesinden küçük olmaktadır (Gündüz, 2006). AB Genel Bütçesinden ve AB Parlamento Bütçesinden tercüme masrafları için yapılan harcamalar ile AB mahkemelerinde görülen bir dava dosyasının karara bağlanmasının, dil ve iletişim sorunları nedeniyle ortalama 25 ay sürmesi birlik içerisinde dil çeşitliliği ve farklılığı nedeniyle yaşanan sorunları gözler önüne sermektedir (Bilginer, 2010).

Avrupa Birliği tüm üye ülkelerin dilleri ve kültürleri arasında eşitliğe dayalı bir denge oluşturmayı amaçlasa da birlik içerisinde İngilizcenin baskınlığı dikkatleri çekmektedir.

Avrupa Birliği'ne bağlı yayın organlarında duyurular ve kimi iletişimler tüm resmî diller kullanılarak değil, çoğu zaman İngilizce, Fransızca ve Almanca gibi dillerde yapılmaktadır. Özellikle de İngilizcenin Avrupa toplumu içerisinde yaygın olarak bilinmesi, okullarda en fazla öğrenilen yabancı dil olması gibi sebeplerle Avrupa Birliği'nin tek ortak dili gibi bir statüde olduğu gözlenmektedir. Bu durum Birlik'in diller ve kültürler arasında eşitlik ilkesine ters düşmektedir. Avrupa Birliğinin dil çeşitliliğinden kaynaklanan sorunlarının çözümü ve İngilizcenin baskınlığının ortadan kaldırılması için Esperanto gibi bir yapay dilin tek ortak dil olarak kabul edilebileceği fikri ortaya atılmışsa da bu dilin söz konusu ihtiyaçları karşılayabilecek ölçüde genişletilebilmesi için hem kaynak hem de yoğun çaba gerektirdiği dşnlmş ve bu fikrin Avrupa Birliği açısından dil sorunlarına are olamayacağı grlmştir.

Avrupa Birliği kurumları ve ye ülkeler içerisinde yaşanan dil sorunları sadece resmi dillerin fazlalığından kaynaklanan sorunlar değildir. Birlik, ye ülkelerin resmi dillerine uyguladığı eşitlik ve çeşitlilik ilkesini Avrupa toplumu içerisinde azınlık dilleri ve 3. lkelerden gelen göçmen işçilerin çocuklarına da uygulamak durumunda kalmıştır. Böylece 1974 yılında imzalanan antlaşmada Avrupa Topluluğunun yesi olan devletlerin Milli Eğitim Bakanları aktif iki dilliliği eğitim politikasının ana prensibi olarak tanımlamıştır. Avrupa Konseyi 1977'de Avrupa Topluluğuna ye olan devletlerde 3. lkelerden gelip çalışanların çocuklarının okul eğitimiyle ilgili bir talimatname çıkartarak ye devletlerin, ana dili ve devlet dilinin öğretilmesi için kendi bünyelerinde kurumlar oluşturmalarını önermiştir. Daha sonra Avrupa Parlamentosu 1985'te aldığı bir kararla ye devletlerden 1977 talimatnamesini hayata geçirmelerini istemiştir. Söz konusu talimatnamede belirtilen önerilere ve Maastricht Antlaşması'na rağmen aktif ili dillilik ilkesi Avrupa Birliğine ye ülkeler tarafından 3. lkelerden gelen göçmen işçilerin çocuklarına uygulanmamıştır. Bu durum Avrupa birliğinin, ye devletlerin resmi dillerine ve ye devletlerde yaşayan azınlıkların dillerine tanıdığı eşitlik prensibini 3. lkelerden gelen öğrencilerin ana diline tanımadığını açıkça ortaya koymaktadır (İleri, 2001).

Öte yandan Avrupa lkelerinde göçmen çocuklarına yönelik olarak uygulanan eğitim politikalarında görülen, AB'nin temel ilkelerinden olan diller ve kültürler arısı eşitlik ve çeşitlilik ilkesiyle zıt durumlar, etnik azınlıkların ana dillerinde eğitim alabilmeleri konusunda da yaşanmaktadır. Bunun en açık rneği Yunanistan'daki Türk azınlığın durumuyla ortaya çıkmaktadır. AB'nin Maastricht ölçütlerine göre etnik azınlıkların ana dillerinde eğitim alması insan hakları çerçevesinde değerlendirilmekte ve etnik azınlıklara

ait bireylerin ana dillerinde eğitim alabilmesi önerilmektedir. Ancak Yunanistan'daki Türk azınlık "Müslüman azınlık" nitelemesi ile dini azınlık sınıflandırmasına tabi tutulmakta ve böylece buradaki Türk toplumunun dilsel ve kültürel hakları ihlal edilmektedir (Yağmur, 2009). Bu ve benzer durumlar Avrupa Birliği dil politikalarının temelini oluşturan çok dillilik, diller ve kültürler arsında eşitlik ve çeşitlilik prensibine tamamen aykırı olması yönünden birlik içerisinde yaşanan önemli dil sorunlarından biri olarak algılanmaktadır.

1.3.3. Almanya'daki Türk Toplumu

Almanya, 1960'lı yıllarda iş gücüne ihtiyaç duyması sonucu önce İtalya'dan başlamak üzere İspanya, Portekiz ve Yunanistan'dan göç almış, daha sonra yapılan anlaşmalarla Türk işçilerinin de Almanya'ya göç etmelerine olanak sağlamıştır. Türk işçilerine Almanya kapılarını açan 31 Ekim 1961 tarihli Ankara Sözleşmesi'nin üzerinden yaklaşık 50 yıllık bir süre geçmiş ve bu süre zarfında Almanya'da yaşayan Türk toplumunun nüfusu milyonlarla ifade edilen bir rakama ulaşmıştır. Almanya'nın 1973'te göçmenlere kapısını kapatmasına rağmen Türk göçü son bulmamış, tam aksine geçici konuk işçi olarak giden işçilerin birçoğu ailelerini de çağırarak buraya yerleşmiştir. Ailelerin göçünün ardından dil sorunu özellikle de çocukların eğitim-öğretim hayatında kendisini daha iyi hissettirmeye başlamış ve bu durum birçok araştırmaya da konu olmuştur.

Reich (2000), Almanya'da yaşayan yabancı göçmen çocuklarının ana dili dersleriyle ilgili olarak paralel üç ayrı yapı tipinin bulunduğunu ifade etmiştir:

- 1- Alman okul idaresi tarafından finanse edilen ve içerik bakımından kontrol edilen ana dili dersi,
- 2- Akdeniz ülkelerinin temsilcilikleri tarafından yürütülen ve onların sorumluluğunda sunulan ana dili dersi,
- 3- Devletin yaptığı anlaşmalara dâhil olmayan ve özel olarak sunulan ana dili dersleri (Aktaran, Yıldız, 2012).

Yabancı çocukların eğitimi ile ilgili anlaşmalarda UNESCO, daha önceki bir tarihte (1954) bir çocuğun ana dili öğrenme ve mükemmelleştirme zorunluluğunu ileri sürmüştür. 14/05/1964 tarihinde toplanan Federal Almanya Eğitim Bakanları Konferansı'nda, göçmen işçi çocukları için okul programlarına ana dil dersleri konulması kararı alınmıştır. Federal Almanya Eyalet Eğitim Bakanları Daimi Konferansı 14-15 Mayıs 1969 ve 3 Aralık 1971 tarihli kararlar eyaletlerin eğitim yöneticilerine, yabancı çocukların öğretimine ilişkin uygun

önlemlerin alınmasını tavsiye etmiştir. Aynı kurul 8 Nisan 1976 tarihinde aldığı kararla eyaletlerin eğitim yöneticilerine, yabancı çocukların Alman okul sistemine tam uyumlarının sağlanmasına ve aynı zamanda onların ülkeleriyle olan dil, kültür ve tarih bağlarının korunup beslenmesini tavsiye etmiş ve Türk dilinin öğretim programları içinde yer almasına karar verilmiştir. Hâlen tüm Almanya’da uygulanan Türkçe ana dili derslerinin asıl yasal gerekçesini Avrupa Birliği Komisyonu’nun 25 Haziran 1977 tarih ve 486 sayılı yönergesi (77/486 EWG) oluşturmaktadır (Yıldız, 2012, s.14-15)

Son yıllarda MEB’in yurt dışındaki Türk çocuklarının eğitimi konusunda yapmış olduğu çalışma ve uygulamaların olumlu yönde ilerlediği görülmektedir. Ancak MEB’in yurt dışındaki Türk çocukları için yürüttüğü en somut çalışma olan “Uzaktaki Yakınlarımız” projesinin öğretim programında (temel alınan yaklaşım, içerik, amaçlar, öğrenme-öğretme süreci, ölçme ve değerlendirme) ve ders kitaplarında (dil-anlatım, ölçme, değerlendirme) birtakım eksiklikler tespit edilmiştir. Ayrıca Millî Eğitim Şûra Kararları incelendiğinde, 17 Millî Eğitim Şûrasının hiçbirinde yurt dışındaki çocukların eğitimine yönelik olarak gündem maddesi yer almadığı, ancak dört şûrada bu konulara yer verildiği dikkat çekmektedir (Şen, 2010).

Ülke nüfusu içerisinde önemli oranda göçmen bulunduran Almanya, yeni kuşaklara Almanca öğretme konusunda ısrarlı olduğunu son dönemlerde hayata geçirilen birtakım uygulamalarla daha iyi hissettirmektedir. Alman hükümetinin dil gelişimi için başlatmış olduğu yeni gelişmelerden biri de 2007 yılından itibaren Yeni Okul Yasası(2006) ile uygulamaya koyduğu “Dil Gelişimi Önlem Programı”dır. Buna göre Almanya, göçmenlerin 4 yaşındaki çocuklarının dil seviyelerini tespit edip, okula başlamadan 2 yıl öncesinden ikinci dile hazırlamayı hedeflemektedir (Alabay, 2008). Aşağıdaki tablo Almanya’da uygulamaya konan dil gelişimi önlem programı hakkında bilgi vermesi yönünden önemlidir:

Tablo 20. Almanya’da Dil Gelişim Önlem Programı

Geliştirme önlemleri	Hedef gruplar	Öğrenci sayısı	Saat / süre	içerik	Okul türü
Gelişim sınıfı	Almanca bilgisi olmayıp sonradan başlayanlar	10 – 16	16 (1-4. sınıf) 22 (5-10. sınıf)	İkinci ve hedef dil olarak Almanca, diğer branşlar	İlköğretim Basamağı Ortaöğretim I. Basamak Bütün Okul Türleri
Gelişim kursu	Normal sınıflarda az Almanca bilgisine sahip öğrenciler/ az sayıda sonradan başlayanlar	4’ten itibaren	6 (1-4. sınıf) 8 (5-10. sınıf)	İkinci ve hedef dil olarak Almanca,	Gelişim sınıfları
Gelişim dersi	Normal sınıflarda ikinci dil Almancada özel destek kurslarına ihtiyacı olan öğrenciler	Max. 8	5 (birinci yılda) 4’e kadar (2. yıldan itibaren)	Almanca, Yabancı Dil	Hepsi (Ortaöğretim II. basamak dâhil)
Özel gelişim taslağı	Toplu nüfus olan bölgedeki okullar	Esnek	Ayrılan kontenjana göre	Almanca okuma- yazma yardımları, çok kültürlü çalışma grupları, paralel dersler	İlköğretim I. basamak ve ortaöğretim I. basamak

Alabay (2008), Almanya’da yaşayan Türk ailelerinin okul öncesi dönem çocuklarında dil gelişimi ve Alman hükümetinin göçmen çocukları için düzenlediği dil gelişim programları

Yukarıda örneği paylaşılan dil gelişim programı ile Almanya, kendisi için önemli bir faktör olan göçmenlerin ikinci dilde yaşadıkları sorunları önlemeye çalışmakta ve böylece göçmenlerin uyum problemlerinin çözümüne yönelik daha planlı adımlar atmaktadır.

Almanya, nüfusunun %10’una yakın göçmen bulundurmaktadır ve bu göçmen nüfusun büyük çoğunluğu Türklerden oluşmaktadır. Yaklaşık olarak 3 milyon Türk kökenli göçmen bulunduran Almanya, Avrupa Birliği dışından gelen en büyük göçmen grubunu oluşturmaktadır (Alabay, 2008). Bu durum dikkate alındığında sözü edilen göçmen grubun eğitim sorunlarının tartışılması sırasında bu gruba ait öğrenim gören çocukların sayısı ve bu rakamın devam edilen okullara göre dağılımının bilinmesi önemlidir. Bu konuda Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Yurt Dışı İşçi Raporunda yayımladığı sayısal veriler oldukça aydınlatıcıdır:

Tablo 21. Almanya’da Okula Devam Eden Türk Çocuklarının Sayısı ve Devam Ettikleri Okullara Göre Dağılımı

	Çocuk sayıları		
	2003/2004 öğretim yılı	Bir önceki öğretim yılı	
Okul tipi	Yabancı	Türk	Türk
Ön sınıflar	4.631	1.804	1.999
Okul kreşleri	8.196	4.171	4.267
İlkokullar	369.417	165.562	170.236
Temel eğitim (5 ve 9. sınıflar)	235.531	111.583	111.237
10 sınıflı ortaokullar	91.107	41.168	38.787
Liseler	92.752	23.574	22.792
Genel eğitim veren okullar	82.905	38.702	37.457
Akşam okulları ve kolejler	9.633	3.203	3.132
Öğrenme engelliler okulu	68.663	28.298	28.211
Meslek okulları	192.808	77.145	78.051
Toplam	1.155.643	495.210	496.169

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, (2007)

Bu tablodaki veriler incelendiğinde Almanya’daki Türk öğrencilerin sayısının Almanya’daki yabancı öğrencilerin toplamının neredeyse yarısını oluşturduğu dikkat çekmektedir. Bu durumda Türk öğrencilerin Alman toplumu açısından ne kadar büyük değer taşıdığı ve bu çocukların eğitim sorunlarının çözüme kavuşturulmasının Almanya için önemi daha iyi anlaşılmaktadır.

Göçmenlerin yaşadıkları ülkeye tam uyumlarını gerçekleştirmek isteyen Alman hükümetinin öncelikle bünyesindeki göçmen toplulukların dil ve eğitim sorunlarını çözüme kavuşturması gerekmektedir. Zira yurt dışındaki Türk toplumu hakkında uzun süredir tartışılan uyum (entegrasyon) sorunlarının temelinde dil ve eğitim alanında yaşanan problemlerin olduğu muhakkaktır. Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü’nün (2005) yaptığı Federal Almanya’da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı ve Sorunları Araştırması bu düşüncüyü ispatlayan veriler içermesi bakımından önemlidir (Bkz. Tablo 1).

Bu tabloda açıkça görüldüğü gibi vatandaşlarımız birçok konuda uyum sorunu yaşadıklarını belirtse de %66.4 gibi önemli bir oran dil konusunda uyum problemi yaşadığını ifade etmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi dilin mahiyeti ve işlevi dikkate

alındığında uyum problemi yaşanan diğer tüm konuların da dil alanında yaşanan sorunlardan kaynaklanabileceği anlaşılmaktadır.

Yıldız (2012)’ın, yurt dışındaki Türk çocuklarına Türkçe öğretimine yönelik yaptığı araştırmada elde ettiği bulgular Almanya’daki Türk toplumunun dil ve eğitim durumlarına ilişkin önemli ipuçları vermektedir. Örneğin aşağıdaki tabloda, Almanya’da yaşayan Türk çocuklarından oluşan örneklem grubuna “Türkçemin iyi olması diğer derslerdeki başarıyı artırır.” ifadesi yöneltmiş ve bu çocukların çok büyük bir oranda bu ifadeye katıldıkları görülmüştür. Dolayısıyla yurt dışındaki Türk çocuklarının yaşadıkları eğitim sorunlarının, dil sorunundan kaynaklandığının ve özellikle de ana dili eğitimlerinin yetersizliği sonucu meydana geldiğinin bilincinde olunduğu görülmektedir.

Tablo 22. Yurt Dışındaki Türk Çocukları Arasında “Türkçemin İyi Olması Diğer Derslerdeki Başarıyı da Artırır” İfadesine Yönelik Cevaplar

Gruplar	F	%	Geç. %	Yığ. %
Katılmıyorum	139	24,0	24,0	24,0
Kısmen katılıyorum	189	32,6	32,6	56,6
Katılıyorum	252	43,4	43,4	100,0
Toplam	580	100,0	100,0	

Yıldız. (2012). Yurt Dışında Yaşayan Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi (Almanya örneği)

Bu araştırma bulgularından biri de Almanya’da yaşayan Türk çocuklarının, Türkçenin Almanya’daki varlığı konusunda umutsuz olduklarını göstermektedir:

Tablo 23. Almanya’da Yaşayan Türk Çocuklarının, “Almanya’da Türkçe İlerde Kaybolacak” İfadesine Yönelik Verdiği Cevaplar

Gruplar	F	%	Geç. %	Yığ. %
Katılmıyorum	100	17,2	17,2	17,2
Kısmen katılıyorum	187	32,2	32,2	49,5
Katılıyorum	293	50,5	50,5	100,0
Toplam	580	100,0	100,0	

Yıldız. (2012). Yurt Dışında Yaşayan Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi (Almanya örneği)

Bu tablodakine benzer bir gerçeği de Yurt Dışı Türkler Ve Akraba Topluluklar Başkanlığının (2011) araştırmasında görmekteyiz. Almanya’da yaşayan Türk çocuklarının

eğitiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin verilerin paylaşıldığı bu araştırmada göçmen vatandaşlarımızın çocuklarının eğitim hayatında karşılaştıkları sorunların temelinde ana dili derslerinin yeterli olmayışı ve iki dilli eğitim eksikliğinin bulunduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 6).

Tablo incelendiğinde araştırmaya dâhil olan vatandaşlarımızın yaşadıkları ülkede (Almanya) eğitim konusunda birçok sorunlara sahip olduğu anlaşılmakta, bununla birlikte eğitim konusunda yaşanan problemlerin içerisinde dil alanında yaşanan sıkıntıların ağırlıklı olduğu dikkati çekmektedir. Bu durum dil ve eğitim problem alanlarının ortaklaşa değerlendirilip çözüme kavuşturulması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Yukarıdaki tabloda dikkat çeken diğer bir konu eğitimde yaşanan sorunlar sıralamasında “Türkçe ve Türk kültürü eğitiminin olmayışı” ifadesinin başı çekiyor olmasıdır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının (2007) raporuna baktığımızda, burada yayımlanan verilerin, yukarıdaki tabloda ortaya konan gerçeği desteklediği görülmektedir:

Tablo 24. Son On Yıl İçerisinde Türk Dili ve Kültürü Sınıflarına Devam Eden Çocukların Sayısı

Öğretim yılı	Sayı	Öğretim yılı	Sayı
1994/ 1995	--	1999/ 2000	186.256
1995/ 1996	177.637	2000/ 2001	172.017
1996/ 1997	189.883	2001/ 2002	174.102
1997/ 1998	186.291	2002/ 2003	182.146
1998/ 1999	--	2003/ 2004	187.403

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, (2007)

Yukarıdaki tabloda açıkça görüldüğü gibi 1994’ten 2004’e on yıllık bir süre içerisinde Türkçe ve Türk kültürü dersleri alan öğrenci sayılarında istikrarlı bir durum, önemli bir ilerleme gözlenemediği gibi bazı yıllarda öğrenci sayılarında düşüşler yaşandığı gözlenmektedir. Bu durumda yurt dışındaki Türk çocuklarına Türkçe öğretimi konusunda kapsamlı bir araştırma ortaya koyan Yıldız (2012)’in araştırma bulguları, tespit ettiği problemler ve bunların çözümüne yönelik öneriler büyük önem kazanmaktadır. Söz konusu araştırmada yurt dışındaki Türk çocuklarına Türkçe öğretimi ile yurt dışındaki vatandaşlarımızın dil ve eğitim durumlarına yönelik öğretmen görüşlerine de başvurulmuştur. Araştırmaya dâhil olan öğretmenler Almanya’daki Türk çocuklarına

Türkçe öğretiminde karşılaşılan genel sorunları aşağıdaki tabloda belirtmişlerdir (Bkz. Tablo 10).

Tabloda görüldüğü gibi yurt dışında görev yapan Türkçe öğretmenleri, eğitim-öğretim sürecinde karşılaşılan sorunları belirtirken genel olarak ailelerin ve öğrencilerin Türkçe derslerine önem vermemelerinden yakınmışlardır. Yaşanan sorunların çözümüne yönelik olarak sıraladıkları çözüm önerilerinde de yine büyük oranda ailelerin Türkçe derslerine gereken önemi vermeleri gerektiğini yinelemişlerdir.

Tablo 25. Yurt Dışındaki Türk Çocuklarına Türkçe Öğretiminde Karşılaşılan Sorunların Çözümüne Yönelik Öneriler

İfadeler	f	Yüzde
Ders kitapları geliştirilmeli	3	3,3
İki dilli okulların yaygınlaşması	6	6,5
Ailelerin ana dile önem vermeleri	22	23,9
Türkçe konuşulmalı	15	16,3
Türkçe eğitimi erken yaşta başlamalı	4	4,3
Öğretmenler iki dile hakim olmalı	3	3,3
Alman öğretmenler destek olmalı	3	3,3
Sosyal faaliyetler çoğalmalı	8	8,7
Bilgilendirme amaçlı seminerler düzenlenmeli	9	9,8
Ders notu sınıf geçmeyi etkilemeli	16	17,4
Ders kitapları seviyeye uygun olmalı, geliştirilmeli	11	12,0
Ders saati artırılmalı	9	9,8
Türkiye'ye gezi düzenlenmeli	4	4,3
Türkçe kitap, gazete, dergi okunulmalı	12	13,0
Türkçe dersi müfredata dahil olmalı	6	6,5
Türk TV'de eğitici filmler olmalı	6	6,5
Meslektaşlar arası iletişim sağlanmalı	1	1,1
Öğretmenler motive edilmeli	9	9,8

Yıldız. (2012). Yurt Dışında Yaşayan Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi (Almanya örneği)

Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığının Avrupa'da Yaşayan Türkler- Yaz Tatili Döneminde Türkiye'ye Gelen Türkler Örneği (2011) adlı saha araştırmasında da yurt

dışında yaşayan vatandaşlarımızın karşı karşıya olduğu eğitim problemleri dikkat çekmektedir. Yukarıda çeşitli araştırma raporlarından elde edilen verilerde de açıkça görüldüğü gibi bu problemlerin başında ana dil eğitiminde karşılaşılan sorunlar gelmektedir. Öte yandan söz konusu saha araştırmasının bir diğer bulgusu yurt dışındaki vatandaşlarımızın dil ve eğitim alanında yaşadıkları sıkıntıların tüm hayatlarını etkiliyor olduğu fikrini ispatlamaktadır. Aşağıdaki tabloda da görüldüğü gibi araştırmaya dâhil olan vatandaşlarımız, yaşadıkları işsizlik probleminin nedeni olarak dil ve eğitim alanında yaşanan sorunları işaret etmişlerdir (Bkz. Tablo 5).

Bunların dışında Aksoy (2010), Almanya’da yaşayan üçüncü kuşak Türk öğrencilerin kimlik algılamaları ve buna bağlı olarak karşılaştıkları ayrımcılık sorunlarını incelemiştir. Araştırma bulguları değerlendirildiğinde bu çalışmaya katılan gençlerin millî kimlik algısına sahip olduğu söylenebilir. Katılımcıların % 71,4’ü kendisini Türk olarak tanımlamaktadır. Bununla birlikte %60,4’lük kesim kendisine en yakın ülke olarak Türkiye’yi görmektedir. Katılımcıların %48,6’sı her iki dili de iyi bir biçimde bildiğini ifade etmiştir. %91,9’luk kesim kendisini Müslüman olarak tanımlamaktadır. Araştırma sonuçlarında dikkat çeken diğer bir konu da, gençlerin kendi kimliklerini nasıl tanımladıkları ile ne sıklıkla farklı uygulama gördüklerini ifade etme arasında anlamlı bir ilişki olmasıdır.

1.3.4. Avusturya’daki Türk Toplumu

Türkiye ile Avusturya arasında imzalanan 1964 yılında yapılan bir anlaşma sonucu Avusturya’ya işçi göçü resmen başlamıştır. 1973’te petrol krizinden etkilenen Avusturya, ülkeye yabancı işçi girişini durdurmuş ve 50.000 yabancı işçiyi de işten çıkarmıştır. 1964-1973 yılları arasında iş ve işçi bulma kurumu tarafından Avusturya’ya toplam 34.461 işçi gönderilmişken, 1974 – 1980 yılları arasında bu sayı 5003’e düşmüştür. Sonraki yıllarda Avusturya hükümetlerinin, yabancı işçilerin ülkeye girişini engellemeye yönelik olarak yaptığı yasal düzenlemeler devam etmiştir (Görgü, 1997).

Avusturya’daki Türklerin sayısı konusunda kesin veriler bulunmamaktadır. Çünkü 1983 – 2005 yılları arasında Avusturya vatandaşlığına geçen Türklerin sayısı 111. 300 olarak ifade edilse de Avusturya vatandaşlığına geçen Türk kökenlilerin sayısı tam olarak bilinmemektedir. Bu durum dikkate alındığında (Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı ve

Avusturya Cumhuriyeti vatandaşlığı olan Türk asıllılar) Avusturya’da tahmini olarak 207.999 Türk’ün yaşadığını söylemek mümkündür (Demir, 2014).

1970’li yıllarda ailelerin göç etmesiyle birlikte Avusturya okullarında Türk çocuklarının sayılarında artış yaşanmaya başlamıştır. 1975 yılında 708 olan yabancı öğrenci sayısının 1977 yılına kadar 2551’e çıkması dikkat çekmektedir. Ayrıca 1978 yılında Vorarlberg eyaletindeki Türk öğrencilerin sayısı toplam öğrenci sayısının % 1,1’ini, Viyana’da ise % 0,7’sini oluşturmaktadır (Görgü, 1997).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2007) Yurt Dışı İşçi Raporunda Avusturya’da okula devam eden Türk çocuklarının sayısı ve devam ettikleri okullara göre dağılımı aşağıdaki tabloda ifade edilmektedir:

Tablo 26. Avusturya’da Okula Devam Eden Türk Çocuklarının Sayısı ve Devam Ettikleri Okullara Göre Dağılımı

Okul tipi	Avusturyalı	Türk
Zorunlu eğitim	669.388	20.603
Lise ve meslek okulları	571.658	5.207
Toplam	1.241.046	25.810

ÇSGB. (2007). Yurt Dışındaki Vatandaşlarımıza İlişkin Gelişmeler ve Sayısal Veriler

Sayısal dağılımı yukarıdaki şekilde ifade edilen Avusturya’daki Türk öğrenciler arasında, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2007) verilerine göre, yüksek öğrenime devam eden öğrenci sayısı 2.049 olarak belirtilmiştir. Yine aynı çalışmada Avusturya’daki Türk öğrenciler arasında mesleki öğrenim görenlerin sayısı 2000 yılında 2.119, 2001 yılında 1.915, 2002 yılında 1.773, 2003 yılında 1.680, 2004 yılında 1.485, 2005 yılında 1.331 ve 2006 yılında 1.197 şeklinde ifade edilmiştir. Bu sayısal veriler göz önüne alındığında, mesleki öğrenim gören Türk çocuklarının sayısında yıllar itibariyle düşüş olması ve buna karşılık olarak yüksek öğrenim görenlerin sayısının, mesleki eğitim görenlerin sayısını geçmesi Avusturya’da eğitim alanında Türk öğrenciler için bir ilerlemenin olduğu fikrini vermektedir.

Genel olarak Avusturya eğitim sisteminde zorunlu eğitim süresi 9 yıldır. 4 yıllık ilkokul ile 4 yıllık ortaokul sürecinin ardından 4 yıllık lise eğitimi devam etmektedir. Ayrıca

ortaokuldan sonra bir yıllık eğitim süresini kapsayan meslek öncesi eğitime yönelik okullar ve bu okulların ardından üç yıllık meslek okulları gelmektedir.

Avusturya okullarında yabancı öğrenci sayısındaki artışla birlikte, o yıllarda yabancı öğrencilere ana dili dersi verilmeye başlanmıştır. Bu durumun temel nedeni, göçmen ailelerin bir gün ülkelerine dönecekleri düşüncesi ve bu insanların ülkelerine döndüklerinde önemli bir uyum problemi yaşamalarının önlenmesi çalışmasıdır. 1976 yılında Avusturya ve Türkiye arasında imzalanan bir anlaşmayla Avusturya Eğitim Bakanlığının hazırladığı bir modele göre ana dili destek dersleri verilmeye başlanmıştır. Bu dersler Avusturya öğretim planı ve hukuk kurallarına göre uygulanmış ve bu uygulama Türk öğretim planı temelinde oluşturulmuştur. Ancak göçmen Türkler ana dili dersi alma konusunda birtakım sorunlar yaşadılar. Bu problemlerin yaşanmasının başlıca sebebi bu ülkede Türk toplumunun sayıca az olmaları ve Avusturya'nın çeşitli bölgelerine dağılmış olmalarıydı. Yaşanan birtakım güçlüklerle rağmen Avusturya'da ana dili dersleri alan Türk çocukları mevcuttur. Çalışma ve sosyal güvenlik bakanlığı (2007) verilerine göre Avusturya'da 2005/ 2006 eğitim öğretim yılında 11.892 Türk çocuğu Türkçe ve Türk kültürü sınıflarına devam etmiştir.

Sezen (2012), Avrupa'da yaşayan Türk işçi çocuklarının eğitim sorunlarını incelediği çalışmasında, Avusturya'daki Türk çocuklarının da ciddi dil ve eğitim problemleri yaşadığını vurgulamış ve bu durumu çeşitli sebeplere bağlamıştır. Bu ülkedeki Türk çocuklarının yaşadıkları eğitim sorunlarında velilerin ilgisizliği ve eğitim düzeylerinin düşük olması önemli bir etkidir. Bunun yanı sıra söz konusu çocukların Türkçelerinin ve Almancalarının yetersizliği, yarım dilli oluşları, yaşadıkları kültürel şok ile bulundukları ülkenin eğitim sistemine uyum sağlayamamaları bu gençlerin ciddi eğitim sorunları ile karşılaşmalarında ve başarısızlıklarında etkili olan temel faktörlerdir.

Özdemir (2012), yurt dışındaki Türk çocuklarının eğitim sorunlarını, yaşadıkları yarım dillilik bağlamında ele almış ve durumun sebeplerini sorgulamıştır. Yurt dışındaki Türk çocuklarının yarım dilliliğe bağlı olarak yaşadıkları eğitim sorununda ana dilinin yetersizliği ağır basmaktadır. Bu çocukların yeterli düzeyde ana dili eğitimi alamamalarının tek sorumlusu veliler değildir. Bu sorun, yaşadıkları ülke ve Türkiye Cumhuriyeti yetkililerine de dayanan bazı ihmalleri barındırmaktadır. Örneğin iki dilli Türk çocuklarının ana dili eğitimi için Türkiye'de öğretmen yetiştiren kurumların yaygınlaşmaması ve yurt dışına gönderilen öğretmenlerin hedef kitlenin eğitimi konusunda yeterince uzmanlaşmaması, bu sorunların yaşanmasında büyük etkiye sahiptir.

Görgü (1997), Avusturya’da yaşayan Türk çocuklarının yazılı anlatım becerileri üzerine yaptığı araştırma tezinde Avusturya’da Türk dili eğitiminin yetersiz olduğu, çocuklarda ana dili bilincinin geliştirilemediği, bu nedenle ana dili eğitiminin amacına tam olarak ulaşamadığı sonucuna varmıştır. Ayrıca bu ülkede yaşayan Türk çocuklarının Türkçe – Almanca karışımı bir dil kullandığını fark etmiş ve gelecekte Türkiye Türkçesinden farklı konuşulan ve yazılan Avusturya Türkçesi şeklinde adlandırılacak bir dilin gelişebileceği öngörüsünde bulunmuştur.

1.3.5. Belçika’daki Türk Toplumu

1964 yılında Türkiye ile Belçika arasında imzalanan anlaşma, Belçika’daki Türk toplumunun resmî anlamda başlangıcı kabul edilmektedir. Ancak bu tarihten daha önce Almanya’ya ya da diğer Avrupa ülkelerine giden Türklerden bazılarının Belçika’ya geçtiği ve burada yaşamını sürdürdüğü bilinmektedir.

Gelekçi (2010), Belçika’da yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları sayısının Türkiye Cumhuriyeti Brüksel Büyükelçiliği verilerine göre, 2007 yılı sonu itibariyle 187.700 olduğu ifade edilmiştir. Cemiloğlu ve Şen (2012), Brüksel Başkent Bölgesi Ulusal Kayıt verilerine göre 2008 itibari ile Belçika’da yaşayan ancak Belçika vatandaşlığı bulunmayan Türklerin sayısını 39.532 olarak vermiştir.

Belçika’ya ilk giden göçmenler erkek işçilerden oluşmaktadır. Bu ilk kuşak göçmenlerin 1970’lerde ailelerini yanlarına almalarıyla birlikte, ikinci kuşak olarak adlandırılan göçmen çocukların eğitim sorunları fark edilir hâle gelmiştir. Gerekli tedbirlerin alınmaması nedeniyle ikinci kuşakta görülen eğitim sorunu dördüncü kuşağa kadar devam etmiştir.

Belçika’da zorunlu eğitim 6-18 yaş arasındaki çocuk ve gençleri kapsamaktadır. İlkokula öğrencilerin başlama yaşı 6’dır. 6 yıllık ilkokul döneminin ardından 6 yıllık ortaöğrenim dönemi gelmektedir. Bu ülkede okullar üç kısma ayrılıyor: belediye okulları, Millî Eğitime bağlı okullar ve kiliseye bağlı okullardır. Bu ülkedeki Türk çocuklarının okuduğu okullar genellikle belediye okullarıdır. Çünkü bu okullarda Türk çocuklarının İslâmiyet derslerini seçme hakları bulunmaktadır (Gelekçi, 2010).

Belçika’daki Türk nüfusu genç ağırlıklı bir yapı sergilemektedir. Aşağıdaki tablo Belçika öğretim kademelerindeki Türk öğrencilerin sayısını vermesi yönüyle önemlidir:

Tablo 27. Belçika Öğretim Kademelerinde Türk Öğrencilerin Sayısı (2004-2005 Eğitim Öğretim Yılı)

Öğretim Kademeleri	Valon Topluluğu		Flaman Topluluğu		Toplam
	Erkek	Kız	Erkek	Kız	
Okul Öncesi	452	412	668	696	2228
Okul Öncesi Özel Eğitim	2	4	2	5	13
İlköğretim	801	908	1883	1801	5393
İlköğretim Özel Eğitim	97	70	198	135	500
Ortaöğretim	901	959	741	811	3412
Ortaöğretim Özel Eğitim	61	28	112	91	292
Yükseköğretim	22	52	32	34	140
Özel öğretim	35	40	30	31	136
Toplam	2371	2473	3666	3604	12114

DİGM, 2006; ÇSGB, 2007. (Aktaran, Cemiloğlu ve Şen, 2012, s.10)

“Bu öğrenci sayıları Belçika vatandaşlığına geçmeyen öğrencileri kapsamaktadır. Ülke vatandaşlığı ya da çifte vatandaşlık alanlarla beraber Belçika’da 2000’i yükseköğretimde olmak üzere 40.000 civarında Türk öğrenci olduğu düşünülmektedir.” (Cemiloğlu ve Şen, 2012, s.10).

Belçika’da yaşayan Türk çocukları için ana dili ve millî kültür eğitimi Belçika Anayasası’na, Belçika’nın imzalamış olduğu uluslararası anlaşmalara ve Türkiye-Belçika arasında imzalanan anlaşmalara uygun olarak “Türkçe ve Türk kültürü dersi” adı altında yürütülmektedir. Bu ders, “Türkçe, Türkiye Cumhuriyeti inkılap tarihi, Atatürkçülük, din kültürü ve ahlak bilgisi, Türk tarihi, Türkiye coğrafyası dersleri ve Türk kültürüne ait konuları” kapsamaktadır. Dersler birinci sınıftan onuncu sınıfa kadardır. Türkçe ve Türk kültürü dersi Belçika Büyükelçiliği bünyesindeki Eğitim Müşavirliğine bağlı olarak verilmektedir. Bu ders; okullarda ders dışı olarak, ders içi kültür dersi olarak ya da derneklerde gönüllülük esasına dayalı olarak uygulanmaktadır (Cemiloğlu ve Şen, 2012).

Gelekçi (2010)’nin Belçika’daki Türk çocukları üzerine yaptığı alan araştırmasının bulguları bu ülkedeki Türk toplumunun dil ve eğitim alanlarındaki durumu hakkında da önemli bilgiler sunmaktadır. Örneğin aşağıdaki tabloda Belçika’daki Türk çocuklarının okuldaki başarılarını olumsuz etkileyen durumlar gösterilmektedir. Bu tabloda dikkat çeken konu, okul başarısını etkileyen durumlar arasında en çok yüzdeye sahip olan dil

sorunu olmasıdır. Böylece yurt dışındaki Türk çocuklarının eğitim sorunlarının temelinde dil sorununun yattığı bir kez daha öne çıkmakta ve dil-eğitim ilişkisinin önemi daha iyi anlaşılmaktadır.

Tablo 28. Belçika'daki Türk Öğrencilerin Okul Başarısını Olumsuz Etkileyen Nedenler

Okuldaki başarıyı olumsuz etki eden durumlar	Sayı	Yüzde
Dil sorunu	28	35.9
Öğretmenlerin önyargıları ve ayrımcılık	19	24.4
Ailevi sorunlar	15	19.2
Yeterince çalışmama	16	20.5
Toplam	78	100

Gelekçi. (2010). Belçika'daki Türk Çocuklarının Eğitim-Öğretim Yaşantılarında Karşılaştıkları Sorunlar ve Ayrımcılığa Yönelik Görüşleri.

Söz konusu araştırmanın bulgularından, Belçika'da yaşayan Türk çocuklarının eğitim durumları hakkında bilgi veren diğer bir detay da, bu çocuklar arasında sınıfta kalma oranının oldukça yüksek olmasıdır. Aşağıdaki tablo incelendiğinde bu çocukların neredeyse yarısının en az bir defa sınıfta kaldığı görülmektedir. Bu durumun ilgililer tarafından ciddi bir şekilde ele alınması gerektiği anlaşılmaktadır.

Tablo 29. Belçika'daki Türk Öğrencilerin Zorunlu Eğitim Süresince Sınıfta Kalma Durumu

Zorunlu eğitim süresince sınıfta kalma durumu	Sayı	Yüzde
Hiç kalmadım	110	51.2
Bir defa kaldım	68	31.6
İki defa kaldım	31	14.4
Üç ve daha fazla kaldım	3	1.4
Cevapsız	3	1.4
Toplam	215	100.0

Gelekçi. (2010). Belçika'daki Türk Çocuklarının Eğitim-Öğretim Yaşantılarında Karşılaştıkları Sorunlar ve Ayrımcılığa Yönelik Görüşleri

Bununla birlikte Belçika'daki Türk çocuklarının şimdiye kadar yaşadıkları en önemli sorunun ne olduğuna ilişkin verdikleri cevaplar incelendiğinde önyargı ve ayrımcılık ile dil sorununun başı çektiği görülmekte bu sorun alanlarını eğitim sorunu takip etmektedir.

Tablo 30. Belçika'daki Türk Öğrencilerin Şimdiye Kadar Yaşadığı veya Yaşamakta Olduğu En Önemli Sorun

Şimdiye kadar yaşanan en önemli sorun	Sayı	Yüzde
Belçikalıların önyargıları ve ayrımcılık	26	12.1
Belçikalıların yabancı düşmanlığı	10	4.7
Dil sorunu	26	12.1
Eğitim sorunu	18	8.4
Aile bireyleriyle ilgili sorunlar	8	3.7

Gelekçi, (2010), Belçika'daki Türk Çocuklarının Eğitim-Öğretim Yaşantılarında Karşılaştıkları Sorunlar ve Ayrımcılığa Yönelik Görüşleri

Şen (2011), Belçika'da yaşayan Türk çocuklarının Türkçeye yönelik tutumlarının belirlemek üzere yaptığı araştırma tezinde, bu çocukların ana dillerine yönelik tutumlarının (hiç, az, orta, çok ve tam değer aralıklarından) genel, Türkçe dersi, anlama ve anlatma boyutlarının her birinde “çok” düzeyinde olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca bu araştırmada dikkat çeken diğer bir konu Belçika'daki Türk çocuklarının Türkçeye yönelik tutumlarının cinsiyet, yaş, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, anne mesleği, baba mesleği, Türkiye'de kalma süresi, Türkiye'ye gitme sıklığı değişkenlerinden etkilenmediğidir.

1.3.6. Fransa'daki Türk Toplumu

Fransa ile ticari, siyasi, askerî ilişkilerimiz 16. yüzyılda Kanuni Sultan Süleyman zamanında başlamıştır. Fransa'da Türk dilinin öğretimi ise ilk defa Fransız devlet adamı Colbert tarafından başlatılır. Colbert'in kurduğu bu kurumda Osmanlı tebaası arasından dokuz yaşında alınan çocuklar tercüman olarak yetiştiriliyor, bunun yanı sıra diplomatlık mesleği de öğretilen bu çocuklar Türk Fransız ilişkilerini yürüten kişiler olarak biliniyordu. Colbert'in başlattığı bu kuruma Osmanlı toplumunda Dil Oğlanları Okulu deniyordu.

Fransa'daki Türk toplumu 1960'lı yıllarda Avrupa ülkelerinde oluşan iş gücü talebiyle meydana gelmiştir. Fransa ile Türkiye arasında ilk resmi işgücü gönderimi 1965'de yapılmıştır. Buna rağmen Fransa'ya gerçek anlamda Türk işçi göçü 1970'li yılların başında

başlamış ve 1980’li yıllara kadar devam etmiştir. İleriki yıllarda eş ve çocukların birleşimi ile bu ülkedeki Türk nüfusu artış göstermiş, bununla birlikte ikinci ve üçüncü kuşağın yetişmesi sonucu Türk toplumu hem genç ve dinamik bir yapıya kavuşmuş hem de farklı sosyal ve ekonomik sahalarda Türkler görülmeye başlanmıştır. Akıncı (2007), 1968 ile 1972 yılları arasında Türklerin sayısının neredeyse yedi kat artarak 50.860’a ulaştığını, 1982 sayımında bu sayının da ikiye katlandığını ve 123.540 olduğunu ifade etmiştir. 2000 sayımında bu ülkedeki Türklerin resmi sayısı olarak 262.652 gösterilmiş, bu rakam 2004 yılında 326.000’e ulaşmıştır. Ancak gayri resmî olarak bu sayının 400.000 ile 500.000 arasında olduğunu savunanlar mevcuttur. Gerçek rakamların ortaya çıkmasındaki en büyük güçlük birçok Türk’ün Fransız vatandaşlığına geçmiş olmasıdır. R. Kartaryano’ya göre (2003) Türklerin %47’si Fransız vatandaşlığına geçmiştir (Aktaran, Akıncı, 2007). Nurlu (2011), Fransa’da yaşayan Türklerin sayısının yaklaşık 508.000 olduğunu, ayrıca bu ülkede 84.000 civarında da çift uyruklu yurttaşımızın bulunduğunu ifade eder.

Akıncı (2007), Mart 2005 tarihinde Paris eğitim müşavirliği tarafından yapılmış öğrenci sayılarıyla ilgili istatistiğe göre okul öncesi eğitimden üniversiteye kadar Türk kökenli toplam 71.321 öğrenci bulunduğunu bildirmiş ve bu rakamlar doğrultusunda Türk öğrencilerinin %50’sinden fazlasının Türkçe derslerinden faydalanamadıkları yorumunu yapmıştır. Aşağıdaki tabloda 2001-2002 öğretim yılında okula devam eden çocukların devam ettikleri okullara göre dağılımı verilmektedir:

Tablo 31. 2001-2002 Öğretim Yılında Okula Devam Eden Çocukların Devam Ettikleri Okullara Göre Dağılımları

Okul çeşitleri	Toplam öğrenci sayısı
Okul öncesi eğitim	19.433
İlkokul	28.348
Özel eğitim(ilk ve orta öğretim)	2.633
Ortaokul	14.425
Genel ve teknik lise	2.804
Meslek lisesi	3.856
Yüksekokullara hazırlık	42
Yüksek teknisyenlik	327
Yükseköğretim	(sayı belirtilmemiş)
Toplam	73.791

Paris Konsoloslugu. 2003 (Aktaran, Akıncı, 2007)

Söz konusu durumun daha iyi analiz edilebilmesi ve doğru değerlendirilmesi için Nurlu (2011)'nin paylaştığı 1984 yılından 2001 yılına kadar Türkçe ve Türk kültürü derslerini alan öğrencilerin sayılarını gösteren tabloyu hatırlamak önemlidir:

Tablo 32. 1984-2001 Yılları Arası Türkçe ve Türk Kültürü Derslerini Alan Öğrenci Sayısı

Eğitim öğretim yılı	Öğrenci sayısı
1984/1985	14.783
1990/1991	16.500
1997/1998	13.934
1999/2000	12.883
2000/2001	11.464

Nurlu. (2011). Fransa’da Türkçe Öğretimi.

Bu tabloda da görüldüğü gibi 2000-2001 eğitim öğretim yılında yalnızca 11.464 ilkökul öğrencisi Türkçe ve Türk kültürü dersi almış ve söz konusu öğretim yılında Akıncı (2007)'nin makalesinde ilkökulda okuyan öğrenci sayısı 28.348 olarak görülmektedir. Bu durum Akıncı (2007)'nin, Türk çocuklarının %50'den fazlasının Türkçe dersi alamadığı iddiasını doğrulamaktadır. Ayrıca Nurlu (2011)'nin tablosunda dikkat çeken diğer bir ayrıntı, Türkçe ve Türk kültürü dersi alan öğrenci sayısının yıllara göre genelde bir düşüş eğilimi gösteriyor olmasıdır.

Fransa’da yaşayan Türk toplumu, kendilerinden ve Fransız idari uygulamalarından kaynaklanan birtakım eğitim sorunları yaşamaktadırlar. Nurlu (2011), Fransa’da yaşayan Türk çocuk/gençleri arasında üniversiteye devam eden öğrenci oranının %5 olduğunu, zorunlu eğitim sürecinde olanların oranının ise %77 olduğunu belirtir. Ayrıca bu ülkede yaşayan Türklerin karşı karşıya oldukları en önemli eğitim sorunlarından birinin, Türk çocuklarının Fransız öğretmenler tarafından kısa süreli mesleki eğitime yönlendirilmeleri olduğunu ifade eder. Yanı sıra Türk velilerin, çocuklarının eğitimi konusunda oldukça ilgisiz olmalarının da buradaki Türk çocuk/gençlerin yaşadıkları önemli bir eğitim sorunu olduğunu belirtir.

“Türkçe ve Türk kültürü dersleri 1978’den bu yana Fransız okullarında veya Türk toplumunca kurulan dernekler bünyesinde, ilkökul birinci sınıf öğrencileri hariç istekleri çerçevesinde okul müfredatı dışında, okul saatleri içinde ve dışında verilmektedir.” (Nurlu, 2011, s.28). Ortaokul üçüncü sınıf ile lise bir ve üçüncü sınıflarda ise Türkçe, seçmeli

yabancı dil dersi olarak öğrencilerin tercihi doğrultusunda verilmektedir. Dersin açılması ve öğretmen görevlendirilebilmesi için en az on beş öğrencinin bu dersi seçmesi gerekmektedir. Ancak çoğu zaman bu sayı yakalanamadığı için ders açılmamaktadır. Çünkü aileler çocuklarının çoğu zaman yabancı dil olarak Türkçe yerine İngilizce, Almanca ve İspanyolca gibi dilleri seçmesi yönünde telkinde bulunmaktadır. Fransa’da Türkçe ve Türk kültürü dersinin açılması konusunda karşılaşılan diğer bir sorun, bu ülkede yaşayan Türklerin dağınık hâlde bulunmalarıdır.

Görüldüğü gibi yurt dışındaki Türk toplumu başta dil ve eğitim alanlarında olmak üzere birçok konuda sorunlar yaşamaktadır. Yaşanılan bu problemler göçmen vatandaşlarımızla birlikte bulundukları ülkeyi ve Türkiye’yi ilgilendiren sonuçlar doğurmaktadır. Bu bölümde Türklerin yurt dışında yoğun olarak yaşadığı ülke olan Almanya ile birlikte yine yoğun Türk nüfusuna sahip olan Avusturya, Belçika, Fransa gibi ülkeler içerisindeki Türk toplumu genel özellikleri ile ele alınıp incelenmiş ve göçmen yurttaşlarımız hakkında genel bir kanaat oluşturulmaya çalışılmıştır.

1.4. Yurt Dışında Gelişen Türk Edebiyatı

Yurt dışında yaşayan yazar ve şairlerin varlığı Türk edebiyatı için oldukça eski bir durumdur. Namık Kemal, Ziya Paşa ve Ahmet Mithat Efendi Tanzimat döneminde iktidarla ters düşen, yurt dışına sürgüne gönderilen ya da ülkesinden ayrılmak durumunda kalan şair ve yazarlardan birkaçıdır. Bunların dışında Abdülhak Hamit resmî görevlendirmeler sebebiyle; Yahya Kemal, öğrenim amacıyla uzun süre yurt dışında kalmıştır. Bunlar gibi çeşitli sebeplerle yurt dışında yaşamak durumunda kalan ve orada eserler veren daha birçok yazar sayılabilir. Fakat yurt dışında gelişen bu yeni edebiyat alanı en büyük sıçramayı Türkiye ile Almanya arasında imzalanan işçi alımı sözleşmesiyle yapmıştır. Anlaşmanın ardından yurt dışına başlayan göç dalgası, Avrupa’da bir Türk toplumunun oluşmasına ve bununla birlikte söz konusu yazın alanının doğmasına sebep olmuştur (Topçu, 2009).

Yurt dışında gelişen Türk edebiyatı, yeni bir yazın alanı oluşu, bir göç hareketine bağlı olarak gelişmesi, yazarların ana yurdundan uzakta yeni ve farklı bir ülkede, çoğunlukla farklı bir dilde eser vermeleri bu yeni yazın alanının tanımlanıp adlandırılmasını ve gruplandırılmasını zorlaştırmıştır. Bu yazın alanının adlandırılmasında yaşanan güçlükler ve tartışmalar, göçmen yazınının ya da yurt dışında gelişen edebiyatın değişik kuşaklara

ayrılması sırasında da meydana gelmiştir. Söz konusu edebiyat alanında eser verenlerin yalnızca işçiler ve onların çocuklarından ibaret olmaması, bunların yanı sıra eğitim ve politik nedenlerle yurt dışına çıkmış Türk yazarların varlığı aynı dönem içerisinde farklı yaş gruplarına ait yazarları bir araya getirmiş ve bunun sonucunda yurt dışındaki Türk edebiyatının sınıflandırılmasında yazılan eserlerin ve bu eserlerde işlenen konuların ön plana çıkmasına sebep olmuştur (Kuruyazıcı, 2001).

Almanya’da yabancı işçi göçü ile başlayan yeni yazın grubunun en önemli temsilcileri Türkler ve İtalyanlar olmuştur. Türkolog Wolfgang Riemann, Türkiyeli yazarların öncüleri olarak şu üç yazarı işaret etmiştir: Yüksel Pazarkaya (1940), Nevzat Üstün (1924 - 79), Bekir Yıldız (1933 - 92). Bu üç yazar yurt dışındaki Türk edebiyatının öncüleri olmuştur (Kuruyazıcı, 2001).

Birinci kuşak göçmenler genellikle eserlerini Türkçe yazmış ve çeviriler aracılığıyla Alman okurlarına ulaşımlardır. Bu yazarların Türkçe eserler vermelerinde, ilk göçmenlerin kendilerini geçici bir göç içerisinde hissetmelerinin yanı sıra bu yazarların kendilerini Alman yazın çevrelerine kanıtlama ihtiyacı duymamaları da etkili olabilir.

Yüksel Pazarkaya gibi işçi göçünden önce Almanya’ya giden ve burada eser veren birkaç istisna yazarlar olmakla birlikte yurt dışında gelişen Türk edebiyatına ait eserler 60’ların sonunda ortaya çıkmaya başlamış ve 70’li yıllarda gelişim göstermiştir. Göçle birlikte karşılaşılan sorunlar, Almanya’da çalışma yaşamı ve iş koşulları, Türklerin Almanlara, Almanların Türklere bakışı, Alman yasalarına yönelik eleştiriler, dil sorunu ve kültürel uyumsuzluk 70’li yıllarda ortaya konan eserlerin ele aldığı temel konulardır (Kuruyazıcı, 2001).

80’li yıllara gelindiğinde Almanya’da iki dilli olarak yetişen, Alman okullarında okumuş genç kuşak yazarlar eser vermeye başlamıştır. Bununla birlikte Aysel Özakin, Fakir Baykurt gibi politik nedenlerle yurt dışına çıkmış yazarlar ya da Levent Aktoprak gibi yüksek eğitimini tamamlamak üzere yurt dışına çıkan yazarlar eser vermeye başlamıştır. Seksenli yıllardan itibaren artık Almanca eserler verebilen Türk yazarlar çoğalmış, bununla birlikte yurt dışında gelişen Türk edebiyatı için geliştirilen “konuk işçi edebiyatı” söylemi önemini yitirmeye başlamıştır (Kuruyazıcı, 2001).

90’lı yıllara gelindiğinde yurt dışındaki Türk yazınının adlandırılmasına yönelik tartışmalar yeniden başlamıştır. Araştırmacı Irmgard Ackermann 1982 yılında bu edebiyat alanından Gastliteratur (konuk yazını), 1984’te ise Ausländerliteratur (yabancılar yazını) şeklinde

söz etmiştir. 80’li yıllarda bu yazın için Migrantenliteratur (göçmen yazını), Migrationsliteratur (göç yazını), Minoritätenliteratur (azınlıklar yazını) gibi adlar kullanılmış; 90’lı yıllarda ise Literatur der Fremde (yabancı olanın yazını) ve Interkulturelle Literatur (kültürlerarası yazın) gibi yeni kavramlar geliştirilmiştir. İlerleyen dönemlerde bu yazın alanı ve ortaya konan eserlerle ilgili araştırma ve inceleme yapanların sayısı artmış ve bu durum yeni yazının hangi yazın grubu içerisinde değerlendirileceği tartışmalarını gündeme getirmiştir. Yazarların Türk kökenli oluşu nedeniyle Türk edebiyatına dâhil edilebileceği ya da Almanya’da ortaya konan bu eserlerin Almanca yazıldığı için Alman yazını içerisinde değerlendirileceği düşünceleri savunulmuştur. Daha sonra bu yeni yazın alanı için “üçüncü alan” diye adlandırılabilen yeni bir durumun mümkün olduğu ya da bu yeni yazına “Alman dilinde oluşan yabancılar yazını” denilebileceği ifade edilmiştir (Kuruyazıcı, 2001).

Almanya’da edebiyat çevrelerince düzenlenen yarışmalar ve antolojiler göçmen yazarların Alman okur kitlesi tarafından tanınmasında oldukça etkili olmuştur. Yarışmalar ve antolojiler yalnız Türk yazarların değil, diğer birçok millete ait göçmen yazarların Alman toplumu tarafından tanınmasına neden olmuştur. Almanya’daki göçmen yazını destekleyen bir diğer durumda verilen ödüllerdir. Öyle ki yalnızca göçmen yazarlar ya da yabancı yazarlar için verilen ödüller bile mevcuttur. Aras Ören, Yüksel Pazarkaya, Zafer Şenocak, Zehra Çırak, Alev Tekinay, İsmet Elçin, Emine Sevgi Özdamar ve Selim Özdoğan Almanya’da ödül almış Türk yazarlardandır (Kuruyazıcı, 2001).

Yurt dışındaki Türk yazını üzerine yapılan bilimsel araştırmaların sayısında da artış gözlenmektedir. Uluslararası Germanistler Birliği (IVG) adlı kuruluşun 1990 yılı ağustos ayında Tokyo’da düzenlediği VIII. büyük kongresinin konusu “Yabancı ile Karşılaşma” olarak belirlenmiştir. Irmgard Ackermann tarafından yönetilen bu kongrede ilk kez göçmen yazını ele alınmış, burada Almanya’daki Türkiye kökenli göçmen yazarlar ile ilgili de bildiriler sunulmuştur. Böylece yurt dışında gelişen Türk göçmen yazını ilk kez bilimsel bir kongrede yer almış, sonraki yıllarda bu yeni yazın alanı birçok bilimsel araştırmanın konusunu oluşturmuştur (Kuruyazıcı, 2001).

Yurt dışındaki Türk edebiyatını oluşturan ya da bu yeni yazın alanına katkıda bulunan yazar ve şairlerimizin isimleri, bulundukları ülkeler ve yurt dışına göç etme nedenlerine ilişkin bilgiler aşağıdaki şekildedir:

Fethi Savaşçı (1930 - 1989), Bekir Yıldız (1933 - 1998), Hüseyin Aras Ören (d.1939), Güney Dal (d.1944), Emine Sevgi Özdamar (d. 1946), Habib Bektaş (d. 1951), Murat Karaaslan (d. 1955), İsmet Elçi (d. 1964) 1950'li yıllarda başlayan göç dalgasıyla veya ekonomik nedenlerle Almanya'ya giden Türk yazar ve şairlerdir (Topçu, 2009).

Orhan Murat Arıburnu (1918 – 1989), Yusuf Ziya Bahadınlı (d. 1927), Dursun Akçam (1930 - 2003), Oya Baydar (d. 1940), Aysel Özakın (d. 1942), Ali Arslan (d. 1947), Şakir Bilgin (d. 1951), Vehbi Bardakçı (d. 1956), Doğan Akhanlı (d. 1957), Sırrı Ayhan (d. 1961) siyasi nedenlerle Almanya'ya giden Türk yazar ve şairlerdir (Topçu,2009).

Orhan Asena (1922 - 2001), Fakir Baykurt (1929 - 1999), Adnan Binyazar (d. 1934), Sıtkı Salih Gör (d. 1934), Ayhan Can (d. 1937), Haluk Aker (d. 1940), Yüksel Pazarkaya (d. 1940), Ömer Polat (d. 1943), Kemal Kurt (1947 - 2002), Mevlüt Acar (d. 1951), Ertunç Barın (d. 1951), Alev Tekinay (d. 1951), Acem Özler (d. 1959), Dilek Zaptçioğlu (d. 1960), Nursel Köse (d. 1961), Altan Apaydın (d. 1964), Ali Asker Barut (d. 1964), Esmehan Akyol (d. 1970) üniversite öğrenimi amacıyla veya görevlendirmeyeyle Almanya'ya giden Türk yazar ve şairlerdir (Topçu, 2009).

Hüdaî Ülker (d. 1951), Renan Demirkan (d. 1955), Akif Pirinççi (d. 1959), Zehra Çırak (d. 1960), Metin Fakıoğlu (d. 1961), Zafer Şenocak (d. 1961), Sivri Yücel (d. 1961), Nevfel Cumart (d. 1964), Leyla Taşdelen (d. 1964), Feridun Zaimoğlu (d. 1964), Tunç Denizler (d. 1967), Hatice Akyün (d. 1969), İmran Ayata (d. 1969), Aygen – Sibel Çelik (d. 1969), Nuray Lale (d. 1969), İlhan Atasoy (d. 1970), Hilal Sezgin (d. 1970), Menekşe Toprak (d. 1970), Django Asül (d. 1972), Birand Bingöl (d. 1974) Almanya'da doğan veya çok küçük yaşta ailesi ile birlikte Almanya'ya giden Türk yazar ve şairlerdir (Topçu, 2009).

Yurt dışında belirli bir süre kaldıktan sonra Türkiye'ye dönen bazı yazar ve şairlerimiz ise şunlardır: Orhan Asena (1922 - 2001), Yusuf Ziya Bahadınlı (d. 1927), Dursun Akçam (1930 - 2003), Bekir Yıldız (1933 - 1998), Füzûzan (d. 1938), Oya Baydar (d.1940), Necati Tosuner (d. 1942), Yaşar Miraç (d.1959) (Topçu, 2009).

Yukarıda sözü edilen yazar ve şairlerimiz Almanya'ya göç etme sebeplerine göre sınıflandırılmışlardır. Topçu (2009), bunların dışında daha farklı sebeplerle Almanya'ya göç etmiş yazarlarımızı şu şekilde belirtir: Nevzat Üstün (1924 - 1979), Tekin Sönmez (d.1936), Vasıf Öngören (1938 - 1984), Suzan Emine Kaube (d. 1942), Tezer Özlü (1942 - 1989), Meray Ülgen (d. 1941), Erol Yıldırım (d. 1944), Şinasi Dikmen (d. 1945), Yücel Feyzioğlu (d. 1946), Özgen Ergin (d. 1947), Gönül Özgöl (d. 1947), Molla Demirel (d.

1948), Saliha Scheinhardt (d. 1950), Gültekin Emre (d. 1951), Mehmet Ünal (d. 1951), Kemal Yalçın (d.1952), Levent Aktoprak (d. 1959), Hayati Boyacıoğlu (d. 1960), Osman Engin (d. 1960), Halil Gülbeyaz (d. 1962), Harun Yiğit (d. 1961), Hasan Özdemir (d. 1963), Yade Kara (d. 1965), Gülbahar Kültür (d. 1965), Kerim Pamuk (d.1970), Selim Özdoğan (d. 1971).

Yurt dışına Türk göçü, daha önce de ifade edildiği gibi, Almanya ile imzalanan işçi alımı sözleşmesi sonucu ağırlık kazanmış, bu tarihten itibaren başta Almanya olmak üzere yurt dışında bir Türk toplumu oluşmaya başlamıştır. Yurt dışında yaşayan Türklerin ağırlıklı olarak Almanya’da yaşıyor olmaları, yurt dışında gelişen Türk edebiyatının da bu ülkede daha yoğun bir gelişim göstermesini sağlamıştır. Ağırlıklı olarak Almanya’da olsa da, diğer Avrupa ülkeleri, hatta Amerika ve diğer kıtalarda eser veren Türk yazar ve şairlerden bahsetmek mümkündür. Örneğin Topçu (2009), İsveç’te yaşayan Türk yazar ve şairlerin isimlerini şu şekilde belirtir: Lütü Özkök (d. 1923), Nevzat Üstün (1924 - 1979), Adnan Binyazar (d. 1934), Demir Özlü (d. 1935), Özkan Mert (d. 1944), Gürhan Uçkan (d. 1948), Hamdi Özyurt (d. 1964).

Fransa’da yaşayan Türk yazar ve şairler ise şunlardır: Feyyaz Kayacan (1919 - 1993), Osman Necmi Gürmen (d. 1927), Nevzat Üstün (d. 1924), Halil Uysal (d. 1939), Aysel Özakin (d. 1942), Ataol Behramoğlu (d. 1942), Nihat Behram (d. 1946), Nedim Gürsel (d. 1951) (Topçu, 2009).

Sözü edilen bu edebiyatçıların dışında Kundeyt Şurdum (d. 1937), Hüseyin Şimşek (d. 1962) Avusturya’da yaşamıştır. Adnan Binyazar (d. 1934) ile Tezer Özlü (1942 - 1989) İsviçre’de yaşamıştır. Feyyaz Kayacan (1919 - 1993), Aysel Özakin (d. 1942), Gün Zileli (d. 1946), Gaye Hiçyılmaz (d. 1947) İngiltere’de yaşamıştır. Haydar Eroğlu (d. 1958) Hollanda’da; Faruk Ulay (d. 1957), Elif Şafak (d. 1971) ile Güneli Gün Amerika’da yaşayan Türk yazar ve şairlerdendir (Topçu, 2009).

1.4.1. Birinci Kuşak Yazarlar

“Birinci kuşak yazarlarının tümü, 1929 doğumlu Fakir Baykurt’la 1939 doğumlu Aras Ören dışında, 1941 – 1951 yılları arasında doğmuşlardır.” (Kuruyazıcı, 2001, s. 18-19). Bu yazarların birçoğu Almanya’ya işçi olarak gelmiş ve yazarlığa burada başlamış kişilerdir. Bu yazarlar için yazmak, göç sırası yaşanan sıkıntıların dile getirilmesi demektir. İlk kuşak yazarların eserlerinde bırakıp geline vatan hasreti, yabancı bir ülkede yaşamının ve işçi

olmanın zorlukları, kültürel şok, farklı bir ülkenin yasalarına, diline, çalışma koşullarına duyulan yabancılik dile getirilmiştir (Kuruyazıcı, 2001).

Yurt dışında gelişen Türk edebiyatına dâhil olan yazarların değişik kuşaklara ayrılıp sınıflandırılmasında, farklı kaynaklar arasında kesin, net bir görüş birliği gözlenmemektedir. Kimi yazar ya da şairler bazı kaynaklarda birinci kuşak yazarları arasında incelenirken, bazı kaynaklarda ikinci kuşak yazarlar arasında değerlendirilmektedir.

Oymak (2005), birinci kuşak yazarlarını Fethi Savaşçı, Aras Ören, Aysel Özakın, Yüksel Pazarkaya, Güney Dal, Yücel Feyzioğlu ve Habib Bektaş isimli yazar ve şairler şeklinde gruplamıştır.

Göbenli (2000); Nevzat Üstün, Bekir Yıldız, Yüksel Pazarkaya, Güney Dal, Fakir Baykurt, Aras Ören, Habib Bektaş, Şinasi Dikmen, Yaşar Miraç, Fethi Savaşçı, Yücel Feyzioğlu, Kemal Kurt ve Aysel Özakın adlı yazarları birinci kuşak yazarlar olarak değerlendirmiştir. (Aktaran, Adıgüzel, 2008).

Yalçın (2011) ise ilk kuşak yazarların Yüksel Pazarkaya, Nevzat Üstün, Bekir Yıldız, Fakir Baykurt, Aras Ören, Habib Bektaş, Şinasi Dikmen, Fethi Savaşçı ve Güney Dal gibi yazarlardan oluştuğunu ifade etmiştir. Ayrıca bu yazarların daha çok nesir türünde eserler verdiğini, Türk ve Alman toplumuna seslenerek yaşadıkları sorunların dile getirilmeye çalışıldığını ve bunu yaparken genelde edebi bir kaygı taşımadıklarını belirtmiştir.

Yurt dışında gelişen Türk edebiyatını oluşturan ilk kuşak yazarlardan bazılarının hayatı ve eserleri şu şekildedir:

Fethi Savaşçı: Fethi Savaşçı 1930 yılında Ödemiş'te doğmuş, babasının ölümü nedeniyle sanat okulundaki eğitimini yarıda bırakarak çalışma hayatına atılmıştır. Almanya'da işçi olarak çalışan Fethi Savaşçı 1989'da Münih'te ölmüştür (Oymak, 2005). Yazarın başlıca eserleri şunlardır:

Roman: Almanlar Bizi Sevmedi (1986), Ekmekle Kitap (1989).

Öykü: İş Dönüşü (1972), Özel Ulak (1973), Taş Ocağında (1975), Fırın Patlayınca (1982), Makinalar Çalışırken (1983), Ayva Kokulu Ev (1986), Kargalar (1988), Almanya'nın Güzel Kızları (1989).

Şiir: Duvarcı Hasan Usta (1970), Bu Sarı Biraları İçince (1971), Çöpçü Türküsü (1975), İş Arkadaşları (1980), Duyuyor musunuz? (1983), İzmir'in İçinde İnce Minare (1986), Bir Ekmek Var Orada (1986).

Antoloji: Ödemiş şairleri (1958).

Mektup: Almanya Gurbeti (1977).

Aras Ören: Aras Ören 1939'da İstanbul'da doğmuş, 1959-1969 yılları arasında oyuncu ve dramaturg olarak İstanbul'daki tiyatrolarda çalışmıştır. 1969 yılından sonra çeşitli işlerde çalışmış olan yazar Batı Berlin'de yaşamıştır. Ören Türkiye'deyken "Terk edilmişlerin Akşamı" (1960) ve "Pek Büyük Gözlerim" (1964) adlı iki şiir kitabı çıkarmıştır (Oymak, 2005). Başlıca eserleri şunlardır:

Şiir: Niyazi'nin Naunyn Sokağında İşi Ne? (1973), Kâğıthane Rüyası (1974), Gurbet Değil Artık adlı şiir kitapları Berlin Üçlemesi adı altında birleştirilmiştir. (1980). Berlin'den Berlin'e Yolculuklar (1984), Enkaz (1984), Duyarsızlıklar (1985), Arada (1987), Bütün Eserleri II (Özel Sürgün, Almanya: Bir Türk Masalı, Bir Odise'nin Ortasında) (1989).

Roman: Gündoğduların Yükselişi (1985), Nar Çiçeği (1988), A'nın Gizli Yaşamı (1990), Hollywood Özlemi (1991), Berlin Savignyplatz (1993), Beklenmedik Bir Ziyaretçi (1995), Kitaptaki Yüz (2001).

Anlatı: Bütün Eserleri I, Bitte Nix Polizei, Manej (1985), Kaybolan Şefkat (1987), Anlatılar (1970-1982, 1991), Yanılsamalar ve Sonrası (2003), Büyülü Çınarlar (2003).

Oyun: Kör Oidipus (1966), By Timon'un Acı Güldürüsü (1968).

Ödülleri: Alman Endüstri Birliği Teşvik Ödülü (1980), Baviera Eyaleti Güzel Sanatlar Akademisi Onur Ödülü (1983), Albert Von Chamisso Ödülü (1985).

Yüksel Pazarkaya: 1940'da İzmir'de doğmuştur. Eğitim amacıyla Almanya'ya giden Pazarkaya, 1966'da Stuttgart'ta Kimya Yüksek Mühendisi olmuş, 1973'te edebiyat doktorasını vermiştir. Stuttgart Üniversitesi ve Halk Üniversitesinde edebiyat, felsefe ve Almanca dersleri vermiştir. Yazarlığa 1960'ta başlayan Pazarkaya, 1980'den itibaren 'Anadil' adlı edebiyat dergisini çıkarmıştır. Pazarkaya Almanya'da Türk Kültürü ve edebiyatının tanıtımı alanında önemli katkılarda bulunmuştur (Oymak, 2005). Başlıca eserleri şunlardır:

Roman: Ben Aranıyor (1989).

Öykü: Oturma İzni (1977), Yaban Sıla Olur mu? (1979), Güz Rengi (1998).

Oyun: Mediha (1992), Ferhat'ın Yeni Acıları (1993).

Şiir: Koca Sapmalarda Biz Vardık (1968), Aydınlık Kanayan Çiçek (1974), İncindiğin Yerdir Gurbet (1979), Saat Ankara-Takvim Dizeleri (1981), Sen Dolayları (1983), Karanlıktan Yakınma (1984), Dost Dolayları (1990), Sen Dolayları ve Sevgi Dolayları (1992), Mutluluk Şiirleri (1995).

Tanıtım: Orhan Veli Kanık (1966), Behçet Necatigil, Gedichte (şiirleri).

Antoloji: Modern Türkische Lyrik (1971), Ağaca Takılan Uçurtma (1974), Die Wasser sind Weiser Als Wir (37 Türk şairinden çevirileri içerir)(1987).

İnceleme: Mölln ve Solingen'den sonra Almanya Üzerine (1995).

Ödülleri: Adalbert-Von-Chamisso Ödülü (1989), Dr. Orhan Asena Oyun Ödülü (1991), Salıhlı Belediyesi Oyun Ödülü (1993), Berlin Senatosu Çocuk Yazını Ödülü (1994).

Aysel Özakın: 1942 yılında Urfa'da doğan Aysel Özakın, ilk ve orta öğrenimini İzmir'de tamamlamıştır. Özakın 1963 yılında Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Fransızca Bölümünü bitirir. Kısa süre öğretmenlik yaptıktan sonra yazarlığa başlar.1981'de siyasi nedenlerle Almanya'ya yerleşen Özakın, 1988'den sonra İngiltere'de yaşamını sürdürmüştür (Oymak, 2005). Başlıca eserleri şunlardır:

Roman: Gurbet Yavrum (1975), Alnında Mavi Kuşlar (1978), Genç Kız ve Ölüm (1981), Mavi Maske (1988), Öykü Sensiz Bir Dayanışma (1976), Kanal Boyu (1982).

Ödülleri: Madaralı Roman Ödülü, Alnında Mavi Kuşlar (1979), Almanya'da Yeni Adımlar dergisinde Sabahattin Ali Hikaye Yarışması en başarılı hikaye (1974), 1984'te Altona Kenti yazarı seçildi.

Güney Dal: 11 Ağustos 1944'te Çanakkale'de doğmuştur. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümüne bir süre devam eden yazar film seslendirme oyuncusu, kitap satıcısı, radyo gazetecisi olarak çeşitli işlerde çalışmıştır. 12 Mart döneminde Türkiye'yi terk eden yazar 1972 yılından beri Batı Berlin'de yaşamaktadır. İlk yazıları 1963 yılında Demokrat Çanakkale Gazetesinde, ilk öyküsü Yeni Ufuklar Dergisinde yayımlanmıştır. Türkiye'de ve Almanya'da ödüller alan yazar göçmen yazınının ilk kuşak diye adlandırılan grubun içerisinde değerlendirilmektedir (Oymak, 2005).

Yazarın başlıca eserleri şunlardır:

Roman: İş Sürgünleri (1976), E-5 (1979), Kılları Yolunmuş Maymun (1988), Gelibolu'ya Kısa Bir Yolculuk (1994), Aşk ve Boks (1998), Küçük<g> Adında Biri (2003).

Öykü: Buzul Döneminden Haberler (1983), Yanlış Cennet'in Kuşları (1985).

Ödüller: Yakacık Kültür şenliği Hikâye Yarışması İkinciliği ("Yanılğı" adlı hikayesiyle, 1975), Memeleri Büyüyen İşçi (iş Sürgünleri) romanıyla 1976 Milliyet roman yarışmalarında üçüncü oldu. Ayrıca 1980, 1983, 1986 yıllarında Berlin Senatosunda yaratıcılık bursu verildi. 1997 Bavyera Güzel Sanatlar Akademisi Adalbert Von Chamisso ödülünü aldı.

Yücel Feyzioğlu: Araştırma tezimizin de konusunu oluşturan Feyzioğlu 1946 yılında Kars'ta doğdu. Cilavuz ilk öğretmen okulunu bitiren yazar, 12 Mart askeri darbesinden sonra görevden alınır. 1972 yılında yurt dışına çıktıktan sonra Almanya'da öğretmenlik yapar ve Mülheim Dil Enstitüsü ile Andersson yazarlar Akademisini bitirir. 1985'ten beri serbest yazarlık yapan Feyzioğlu, başta çocuklar için masal kitapları olmak üzere roman, öykü, oyun gibi birçok alanda eserler vermiştir. Bunun yanı sıra değişik kentlerde toplantılara katılarak öğretmenlere örnek masal dersleri vermiştir (Oymak,2005).

Yazarın başlıca eserleri şunlardır:

Roman: Uğultu (1985), Anarbay (2000).

Öykü: ..MA (1987), El Malı ile Nasıl? (1994).

Oyun: Almanya'ya Nasıl Geldik/Mozart Karşılması (2004).

Masal: Keloğlan ile Kartal Abi (2004), Keloğlan ile Ceylanlar (2004), Keloğlan'ın Rüyası (2004), Badi ile Bidi (2004), Cırttan ile Şahmaran Kızı (2004), Sihirli Limon (2004).

Ödüller: Yunus Nadi Gençlik Ödüllerinde İkincilik (1987), Ömer Seyfettin Öykü Ödülü (1997), "Anadil neden Gerekli" adlı çalışmasıyla Cumhuriyet Gazetesinin "Göçün Kırkinci Yılı" nedeniyle yurt dışı yazarları arasında açtığı yarışmada birincilik ödülü (2002).

Habib Bektaş: 1951 yılında Salihli'de doğan yazar, ilkokulu bitirdikten sonra öğrenimine devam edememiştir. 1972 yılında iş göçüne katılarak Almanya'ya gitmiş ve çeşitli işlerde çalışmıştır (Oymak, 2005).

Yazarın başlıca eserleri şunlardır:

Roman: Yaşamı Kuşatmak (1981), Bana Bir Şiir Oku/Hamriyanım (1989), Gölge Kokusu (1997), Cennetin Arka Bahçesi (1999).

Öykü: Kapıkule Nerede (1983), Yorgun Ölü (1989), Meyhane Dedikleri (1997), Ben Öykülere İnanırım (2001).

Şiir: Erlangen şiirleri (1983), Adresinde Yoktur (1985), Sözü Yurt Edindim (1992).

Araştırma: Uyuşturucu Batağı(1991).

Ödüller: Erlangen Kültür özendirme Ödülü (1982), Bana Bir Şiir Oku/Hamriyanım romanıyla Milliyet Roman ödülü (1989), Cennetin Arka Bahçesi romanıyla Dil Derneği Ömer Asım Aksoy Ödülü (2000), Gölge Kokusu romanıyla İnkılap Roman ödülü (1997).

Oymak (2005), göçmen edebiyatının birinci kuşak yazarları tarafından ortaya konan eserlerde genel olarak şu beş konunun ele alındığını belirtir:

1. İşçilerin sorunları.
2. Siyasi açılımlar.
3. Almanların Türklere- Türklerin Almanlara bakışı
4. Dağılan aileler- Kadın sorunları.
5. Yalnızlık, yabancılık, yabancılaşıma.

İlk göç edenlerin ağırlıklı olarak Almanya'ya çalışmak üzere giden işçilerden oluşuyor olması, yurt dışında gelişen Türk edebiyatının ilk kuşak yazarlarının da genelinin işçilerden oluşuyor olmasına ve dolayısıyla ortaya konan eserlerde işçilerin sorunlarına ve çalışma koşullarına ilişkin ayrıntılara daha çok yer verilmesine etki etmiştir.

Öte yandan birinci kuşak yazarların eserlerini verdiği dönemde yaşanan siyasi gerilimler, 12 Mart ve 12 Eylül askerî darbelerinin etkileri, özellikle de politik sebeplerle yurt dışına göç etmiş yazarlar tarafından eserlerinde geniş çaplı olarak işlenmiştir.

İlk kuşak yazarların eserlerinde önemli ölçüde ele aldığı bir diğer problem de göçmen Türklerin ailevi sorunlarıdır. Alkol ve uyuşturucu bağımlılığında görülen artış, çocuklarla aileleri arasında yaşanan kuşak çatışması, yurt dışına göçle birlikte bu göçmen vatandaşlarda görülen zihniyet dönüşümü gibi birçok sebep göçmen Türk ailelerini olumsuz etkilemiş ve ayrılma oranını yükseltmiştir. Bu durum göçmen Türkleri konu alan birçok sanat eseri gibi edebiyat eserlerinde de geniş yer tutar.

Yurt dışına göç eden Türklerin yaşadıkları kültürel şok, uyum problemleri, bu insanlarda yalnızlık ve yabancılaşıma duygularını harekete geçirmiş ve bu duruma ilişkin ayrıntılar da

söz konusu edebiyat eserlerinde önemli ölçüde ele alınmıştır. Bununla birlikte ilk kuşak yazarların eserlerinde Türklerle Almanların birbirlerine yönelik izlenimleri geniş yer tutmaktadır.

1.4.2. İkinci ve Üçüncü Kuşak Yazarlar

İkinci kuşak yazarlar, birinci kuşak yazarlardan farklılıklar göstermektedir. Bunların bazıları politik sebeplerle Türkiye’den ayrılan yazarlardır. Bazıları ise küçük yaşlarda yurt dışına göç eden, Alman okullarında okuyan, Almancayı iyi bilen iki dilli, iki kültürlü yazarlardır. İkinci kuşak yazarlar artık Almanca eser vermeye başlamışlardır. Bununla birlikte Türkiye ile Almanya arasında bir köprü olmayı başarmışlardır.

Göbenli (2000), ikinci kuşak yazarları Osman Engin, Zehra Çırak, Zafer Şenocak, Feridun Zaimoğlu, Renan Demirkan, Salih Omurcak, Nevfel Cumart ve Avusturya’da yaşayan yazarımız Seher Çakır şeklinde gruplanmıştır. Ayrıca bu kuşağı oluşturan yazarların erken yaşlardan itibaren yurt dışında büyümüş kişiler olduklarını belirtmiştir. Bu kuşağın en önemli ayırıcı özelliği “arada kalmışlık” ve “kimlik çatışması” gibi temaları eserlerinde işlemeleridir. Bunun yanı sıra söz konusu yazarların eserlerinde yurtsuzluk, aidiyetsizlik, uyum sağlayamama gibi konulara sıkça yer verilir. (Aktaran, Adıgüzel, 2008)

Yurt dışındaki Türk edebiyatını oluşturan ikinci kuşak yazarlardan bazılarının hayatı ve eserleri şu şekildedir:

Renan Demirkan: 1955’te Ankara’da doğan yazar, 1962’de ailesiyle birlikte Almanya’ya göçer ve öğrenimine Almanya’da başlayarak yine burada tamamlar. Hannover Müzik ve Tiyatro Yüksekokulu’ndan mezun olur. Tiyatroya 1980’de başlar ve 1982’de ilk filmini çevirir. Birçok tiyatro ve filmde başrol oyunculuğu yapar. 1986’da NRW Eyaleti Ödülü’nü, 1990’da halkın seçtiği Altın Kamera ve eleştirmenlerin verdiği Adolf- Grimme Ödülü’nü kazanmıştır. (Özbakır, 2000). Tiyatro sanatçılığının yanı sıra önemli yazarlarımızdan olan Renan Demirkan’ın bazı eserleri şunlardır:

“Schwarzer Tee mit drei stück zucker” (Üç Şekerli Demli Çay, 1991),

“Die Frau mit Bart” (Sakallı Kadın, 1994),

“Es wird Diamanten regnen vom Himmel” (1999),

“Der Mond, der Kühlschrank und ich, Heimkinder erzählen” (2001),

“Über Liebe, Götter und Rasenmahn” (2003),

“Septembertee oder das geliehene Leben” (2008).

Zehra Çırak: 1960’ta İstanbul’da doğmuştur. Üç yaşındayken ailesiyle Almanya’ya göçen yazar, 1982’den beri Berlin’de yaşamaktadır. Zehra Çırak, yazarlığa Flugfänger dergisinde başlamıştır.

Eserleri: Flugfänger, Gedichte, Edition artinform, 1988.

Vogel auf dem Rücken eines Elefanten, Gedichte, Kiepenheuer & Witsch, Köln 1991.

Fremde Flügel auf eigener Schulter, Gedichte, Kiepenheuer & Witsch, Köln 1994.

Leibesübungen, Gedichte, Verlag Kiepenheuer & Witsch, Köln 2000.

In Bewegung, Gedichte und Prosaminiaturen Verlag Hans Schiler, Berlin 2008.

Der Geruch von Glück, Erzählungen, Verlag Hans Schiler, Berlin 2011.

Zafer Şenocak: 1961 yılında Ankara’da doğan yazar, 1970 yılından beri Almanya’da Berlin’de yaşamaktadır. Münih Üniversitesi’nde edebiyat, siyasi ilimler ve felsefe okumuştur. 1988’den beri yayınlanmakta olan çok dilli Sirene dergisinin editörüdür. Kendisine Münih ve Berlin kentinden çeşitli edebiyat ödülleri ve burslar verildi. Zafer Şenocak, Alman gazete ve radyolarında şiir, yazı, deneme ve yorumlarıyla yer almaktadır.

Eserleri: Almanca olarak altı şiir kitabı ve iki de deneme kitabı yayınlandı. Türk edebiyatından çeviriler yaptı. Bu çevirilerden Yunus Emre’den seçilmiş şiirler kitap halinde yayınlandı. Deniz Göktürk ile birlikte çağdaş Türk edebiyatını tanıtan Almanca bir antoloji yayınladı. Türkiye’deki kültürel tartışmaları içine alan ve çağdaş Türk kültürünün çeşitli boyutlarını Alman okuruna tanıtan, Türk bilim adamı ve yazarların denemelerinden oluşan bir kitap yayınladı.

Nevfel Cumart: 1964 yılında doğan ve Almanya’da yaşayan Cumart, şiirleriyle ünlüdür. Şairliğinin yanı sıra düzyazı alanında da eserler vermiş ve birçok Türkçe eseri Almancaya çevirerek Alman okurlarıyla buluşturmuştur. Eserlerinden bazıları şunlardır:

Şiir:

Im Spiegel. Stade: Järnecke Verlag, 1983

Herz in der Schlinge. Stade: Törtel Verlag, 1985

Ein Schmelztiegel im Flammenmeer. Frankfurt: Dagyeli Verlag, 1988

Das ewige Wasser. Düsseldorf: Grupello Verlag, 1990.

Das Lachen bewahren. Düsseldorf: Grupello Verlag, 1993.

Ebedi Su. Eskisehir: Eskisehir Universitätsverlag, 1995

Verwandlungen. Düsseldorf: Grupello Verlag, 1995.

Zwei Welten. Düsseldorf: Grupello Verlag, 1996.

Schlaftrunken die Sterne. Düsseldorf: Grupello Verlag, 1997.

Waves of time / Wellen der Zeit. Düsseldorf: Grupello Verlag, 1998.

Auf den Märchendächern. Düsseldorf: Grupello Verlag, 1999.

Ich pflanze Saatgut in Träume. Düsseldorf: Grupello Verlag, 2000.

Seelenbilder. Düsseldorf: Grupello Verlag, 2001.

Unterwegs zu Hause. Düsseldorf: Grupello Verlag, 2003.

Beyond Words – Jenseits der Worte. Düsseldorf: Grupello Verlag, 2006.

Dem Leben entgegen. Düsseldorf: Gruppelo Verlag, 2009.

Çeviri:

Yasar Kemal. Der Baum des Narren. Roman. Unionsverlag Zürich, 1997.

Fazil Hüsnü Daglarca: Steintaube - Tas Güvercin. Gedichte. Unionsverlag Zürich, 1998.

Yasar Nuri Öztürk: 400 Fragen zum Islam - 400 Antworten. Grupello Verlag Düsseldorf, 2000.

Yasar Kemal. Gut geflunkert, Zilo! Roman. Baobab Verlag Zürich, 2002.

Yasar Nuri Öztürk: Rumi und die islamische Mystik: Über das Menschenbild im IslamGrupello Verlag Düsseldorf, 2002.

Celil Oker: Letzter Akt am Bosphorus. Roman. Unionsverlag Zürich, 2004.

Yasar Nuri Öztürk: Der verfälschte Islam. Grupello Verlag Düsseldorf, 2007.

Celil Oker: Dunkle Geschäfte am Bosphorus. Roman. Unionsverlag Zürich, 2008.

M. Rami Ayas: Henna Gefärbte Felsen - Kinali Kayalar. Gedichte. Genniges Verlag, Bamberg, 2011.

İkinci kuşak yazarların eserleri incelendiğinde, bu yazarların birinci kuşaktan farklı olarak Almanca eser verme eğiliminde oldukları görülmektedir. Bu durum, Alman okullarında

okumuş, Almanca eğitim görmüş bu kişilerin yazılı anlatımlarında kendilerini bu dilde daha iyi ifade edebildikleri fikrini vermektedir. Bununla birlikte ikinci kuşağı oluşturan yazarlar arasında bazı isimlerin Türkçe eserleri Almancaya çevirerek Alman okurlarla buluşturması önemli bir kültür hizmetidir.

Daha önce de ifade edildiği gibi yurt dışındaki Türk edebiyatını oluşturan yazarların sınıflandırılmasında kaynaklar arasında tam bir birlik söz konusu değildir. İkinci kuşak yazarlar farklı kaynaklarda daha farklı isimler de barındırmaktadır. Örneğin Yalçın(2011), ikinci kuşak yazarların Habib Bektaş, Şinasi Dikmen, Yaşar Miraç, Fethi Savaşçı, Yücel Feyzioğlu, Aysel Özakın, Fakir Baykurt, Alev Tekinay, Levent Aktoprak, Aras Ören, Yüksel Pazarkaya, Kemal Kurt, Emine sevgi Özdamar, Zafer Şenocak, Yade Kara, Hatice Akgün gibi isimlerden oluştuğunu ifade etmiştir. Bu yazarlardan Yüksel Pazarkaya, fakir Baykurt, Aras Ören, Fethi Savaşçı, Şinasi Dikmen gibi isimler Yalçın(2011) tarafından birinci kuşak yazarları arasında da gösterilmiştir. Ayrıca Yalçın(2011) tarafından ikinci kuşak yazarları arasında ifade edilen Habib Bektaş, Yücel Feyzioğlu, Aysel Özakın, Fethi Savaşçı, Aras Ören, Yüksel Pazarkaya gibi isimler Oymak(2005) tarafından birinci kuşak yazarlar olarak sınıflandırılmıştır.

Yalçın(2011), üçüncü kuşak yazarların ise, ikinci kuşağın devamı olduğunu ifade etmiş ve Osman Engin, Zehra Çırak, Zafer Şenocak, Feridun Zaimoğlu, Emine Sevgi Özdamar, Renan Demirkan, Salih Omurcak, Nevfel Cumart, Murat Karaaslan, Alev Coşkun, Hasibe Sönmez gibi isimler şeklinde sınıflandırmıştır. Bu grup içerisinde geçen Osman Engin , Zehra Çırak, Zafer Şenocak, Feridun Zaimoğlu, Renan Demirkan, Salih Omurcak ve Nevfel Cumart, Göbenli(2000) tarafından ikinci kuşak yazarlar içerisinde gösterilmiştir. Göbenli'nin(2000) sınıflandırmasına tezinde yer veren Adıgüzel(2008), üçüncü kuşak yazarların, “Kanak Attak” olarak adlandırılan ve Feridun Zaimoğlu etrafında şekillenen kimlik politikalarına, pasaport ve köken sorunlarına karşı çıkan bir anlayışın temsilcileri olduğunu ifade eder.

1.4.3. Yücel Feyzioğlu'nun Hayatı, Eserleri ve Masal Derleme Çalışmaları¹

1.4.3.1. Yücel Feyzioğlu'nun Hayatı ve Eserleri

1946'da Kars'ta doğdu. "Susuz İlköğretmen Okulu"nda okudu. 1972 yılında Almanya'ya gitti. "Goethe Enstitüsü"nde dil eğitimi gördü. "Andersson Yazarlık Akademisi"ni bitirdi. Öğretmenlik yaptı. 1985 yılından beri yazılarını devam ettirmektedir ve Alman Yazarlar Birliği üyesidir.

Yücel Feyzioğlu, 1974 yılından beri Anadolu ve Mezopotamya'ya, 1982 yılından itibaren de Sovyetler Birliğine ve diğer Türk yurtlarına sık sık giderek 4 bin yıllık masal, öykü ve destanlarımızı derledi, o öykü ve masalların en tanınmışlarını seçti, çağdaş psikolojinin gereklerini dikkate alarak onları yeniden yazdı. Bu dizi toplam 32 ciltten oluşmaktadır. 22 tanesi "Kardeş Yayınlar", bir seçki de YKY tarafından yayınlandı.

"Türk Dünyası Kardeş Masallar Dizisine" Valilikler, Millî Eğitim Müdürlükleri, okullar ve veliler büyük önem vermişlerdir. Sakarya, Amasya, Trabzon, Edirne, Giresun, Karaman Valilikleri tarafından bu kitaplar okullara ulaştırılmıştır. Ayrıca okullarda yapılan masal etkinlikleri sonucunda çocuklar, bu masal ve hikâye kahramanlarını sevmişler, kitaplara büyük ilgi göstermişlerdir. Bu çalışma dolayısıyla Yücel Feyzioğlu'na TÜRKSAV tarafından "2011 yılı Türk Dünyasına Hizmet Ödülü" ve Elginkan Vakfı tarafından da "2011 yılı Türk Kültürünü Araştırma Ödülü", 2012 yılında da "Halk Kültürü Araştırma Vakfı Ödülü" verildi. Dizinin Almancası da yayınlanmaya başlanmıştır.

Yücel Feyzioğlu, kitaplarıyla, yurt dışındaki çocuklarımızın kültürümüzle bağ kurmasını sağladı. Yazdığı "Keloğlan" ve "Sihirli Limon" gibi masal kitapları çeşitli dillere çevrildi, ilgiyle karşılandı. "Sihirli Limon" Alman Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından "çocukların kafasında fantastik dünya yaratan" 20 kitap listesine seçilmiş ve bütün okullara tavsiye edilmiştir.

1.4.3.2. Kardeş Masallar Dizisi

Son otuz beş yılda Araştırmacı Yazar Yücel Feyzioğlu tarafından bütün Türk yurtlarından, Anadolu'dan ve Mezopotamya'dan derlendi. Binlerce masalın içinden en güzelleri seçildi.

---

¹ Yücel Feyzioğlu'nun hayatı, eserleri ve masal derleme çalışmalarına ilişkin bilgiler 06/06/2014 tarihinden itibaren Yücel Feyzioğlu ve kardeşi Erdoğan Feyzioğlu ile kurulan iletişim sonucu elde edilmiştir.

Çağdaş psikolojinin ihtiyaçları dikkate alınarak 32 kitapta hazırlandı. Her Türk Topluluğu bir kitapla, Anadolu 6 kitapla, Mezopotamya 4 kitapla temsil edilmektedir. 32. kitapla birlikte Kardeş Masallar Kitaplığı tamamlanmış bulunmaktadır. Bu dizi, dört bin yılda geliştirdiğimiz ortak “Çocuk ve Aile Edebiyatı” klasikleridir. Bunlar, Orta Asya’da sevilen Şirince Şeşen’den, M.Ö. 1750 yıllarında Sümer yazarları tarafından Mezopotamya’da tabletlere yazılmış ilk masal olan Adapa’ya kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Bu proje ile bu ortak coğrafyanın gelecek kuşaklarında, duygu, dil, algı birlikteliğine katkıda bulunmak öngörülmüştür. Masallar dizisi dışında yazarın yayınlanmış başlıca eserleri şunlardır: Sahipsizler (1968), Kaçak (1974), Uğultu (1985), ..MA (1987), El Malı İle Nasıl? (1994), Anarbay (2000), Almanya’ya Nasıl Geldik/ Mozart Karşılması (2004).

1.4.3.3. Yazarın Almış Olduğu Ödüller

1979, “Uğultu” ile “Sanat Emeği” roman ödülünü, 1986-87, Gençlik çalışmasıyla “Yunus Nadi Röportaj Ödülü” ikinciliğini aldı. 1987, Gladbeck Gülmece Ödülü seçkisine girdi. 1992, “Kırmızıfare” öykü ödülünü, 1997, “Ömer Seyfettin” öykü özel ödülünü, 2001 yılında “Göçün 40. Yılı” nedeniyle açılan yarışmada, “Anadili Gerekli mi?” denemesiyle “Cumhuriyet Gazetesi”, birincilik ödülünü aldı. 2002, “Sihirli Limon” adlı kitabı NRW Eğitim ve Bilim Bakanlığının 20 kitaplık seçkisine alınarak bütün çocuklara, okullara ve ailelere tavsiye edildi. 2003, TRT İNT’in açtığı “AB/Türkiye ilişkileri” konulu yarışmada “Danışman” adlı öyküsü birinci seçildi. Son olarak Türkiye’de “Anarbay” adlı romanı ile “Tarih Boyunca Dünyayı Sarsan Doğal Felaketler” adlı iki kitabı, Bonn’da ise Free Pen Verlag tarafından “Die Zauberzitnone – Sihirli Limon” adlı masalı iki dilde yayınlandı

1.5. Araştırmanın Amacı

Problem durumunun açıklanması sırasında Almanya’ya yapılan Türk göçüne ilişkin kısmi bilgi verilmiş, ilk göçlerden bu güne yaşananlar, Almanya’da oluşan Türk nüfusu, bu ülkede yaşayan Türklerin genel durumu ve karşılaşılan sorunlar kısaca özetlenmiştir. Daha önce de değinildiği gibi ilk göçlerden bugüne geçen yarım asırlık süreye rağmen Almanya’da yaşayan Türk toplumunun sorunları çözülememiş, kaygıları giderilememiştir. Böylece problemlerin daha ciddi boyutlar kazanarak bir sonraki kuşağa devrildiği bir manzarayla karşı karşıya kaldığımızı görmekteyiz.

Almanya’da yaşayan Türkler ve yaşadıkları problemler uzun zamandır Türkiye’de de gündemden düşmemekte, yaşanan mağduriyetlerin giderilmesi ve çözüm yollarının geliştirilmesi hususunda etkili stratejilerin ortaya konulması beklentisi herkesçe bilinmektedir. Üretilmesi arzu edilen çözüm yollarının belirlenebilmesi için, sorunların enine boyuna ortaya konulması, doğru ve tam tespitiyle mümkün olabileceği muhakkaktır.

Bu araştırmanın ana amacı yurt dışında yaşayan göçmen vatandaşlarımızın yaşadıkları dil ve eğitim sorunlarının edebiyat eserlerine nasıl yansıdığını ve bu problem alanının bu eserlerde ne şekilde betimlendiğini ortaya çıkarmaktır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Söz konusu eserlere yansıyan eğitim ve dil sorunları nelerdir?
2. İncelenecek eserlere yansıyan eğitim ve dil sorunlarının sebepleri nelerdir?
3. Eserlerde öne çıkan dil ve eğitim sorunlarının sosyal hayata ne tür etkileri olmuştur?
4. Söz konusu eserlerde, karşılaşılan dil ve eğitim sorunlarına yönelik çözüm önerileri sunulmakta mıdır?

Araştırmada ortaya konan amacı gerçekleştirmek için uzun süre yurt dışında öğretmenlik hizmetinde bulunan ve eserlerinde göçmen vatandaşlarımızın sorunlarını işleyen öğretmen yazarlarımızdan Yücel Feyzioğlu’nun Uğultu(1985) ve Anarbay(2000) adlı iki romanı, ..MA(1987), El Malı ile Nasıl? (1994) adlı öykü kitapları ve Almanya’ya Nasıl Geldik / Mozart Karşılması (2004) isimli tiyatro eseri incelenmiştir.

1.6. Araştırmanın Önemi

Genel bir bakış açısıyla göçmen Türklerin sorunları incelendiğinde dil, kültürel uyumsuzluk, din, eğitim, sosyal statü, temel hak ve kurallar, sağlık, barınma ve güvenlik problemleri öne çıkmaktadır. Bu problem durumlarından ise dil ve eğitim alanlarında yaşanan sıkıntılar, belirlediğimiz tüm sorunları doğrudan ya da dolaylı etkilemekte, hatta yaşanan tüm problemlerin temelini teşkil etmektedir. Örneğin, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü’nün yaptığı Federal Almanya’da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı ve Sorunları Araştırmasında(2005), şimdiye kadar yaşanmış/ yaşanmakta olan en önemli sorun alanının işsizlik olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığının yaz tatili döneminde Türkiye’ye gelen Türkler üzerine yaptığı Avrupa’da Yaşayan Türkler (2011) adlı saha araştırmasında, Türklerin yaşadığı işsizlik probleminin nedeninin dil ve eğitim seviyelerinin yeterli olmamasından

kaynaklandığı vurgulanmakta ve böylece göçmen vatandaşlarımızın dil ve eğitim alanında yaşadıkları problemin, diğer tüm problem alanlarının temelini teşkil ettiği düşüncesini kuvvetlendirmektedir. Bu nedenle Almanya’da yaşayan Türklerin genel uyum problemlerinde kilit rol oynayan dil ve eğitim sorunlarının çok iyi tespit edilmesi ve bu alanda derhal çözüm yollarının geliştirilmesi gerekmektedir.

Varlık dergisi Ekim 2011 sayısında Almanya’ya Türk göçü ve göçmen Türkler konusunu değerlendiren Yüksel Pazarkaya ilk göçlerden günümüze kadar geçen 50 yıllık süreyi 5 evreye ayırarak inceler. Yüksel Pazarkaya’nın süreci değerlendirmek için kendi gözlem ve yaşantılarından yola çıkarak oluşturduğu bu evrelerde uyum sözcüğü önemli yer tutar.

Türk toplumunun Almanya’ya uyumunun gerçekleşebilmesinin öncelikle toplum hayatında iki önemli unsur olan dil ve eğitim sorunlarının giderilmesiyle mümkün olacağı muhakkaktır. “Dil” olgusunun toplum hayatındaki önemi inkâr edilemez. Bununla birlikte önemli bir konu da şu ki, eğitim meselesi de dil meselesinden etkilenir ve onu etkiler. Dolayısıyla sosyal hayatı ilgilendiren bu iki olguyu birbirinden ayırmak, ayrı ayrı düşünmek eksik araştırma ve yetersiz bilgi edinimine neden olacaktır. Bu nedenle yurt dışındaki Türklerin dil sorunları ile eğitim sorunları karşılaştırmalı olarak ve birbiri arasındaki ilişkileri derinlemesine ele alınarak incelenmelidir. Bu inceleme sırasında bilimsel araştırmalarla elde edilen veri kaynaklarının yanı sıra, toplumsal ve tarihsel olaylardan derin bir şekilde etkilenen, başta edebiyat yapıtları olmak üzere diğer sanatsal eserlerden de yararlanmak önemlidir.

Edebiyat dünyasında yaygın bir görüş vardır: “Edebiyat, topluma tutulan bir aynadır.” Bununla birlikte yüzyıllardır birçok yazar ve şairin “sanat toplum içindir” ilkesini benimseyip bu doğrultuda eserler vermesi edebiyatın toplumsal olaylardan derin bir şekilde etkilendiği ve sosyal olayların, tarihsel durumların edebiyat yapıtlarında yer bulduğu, hatta edebî eserlerin bir ayna gibi bu olayları yansıttığı gerçeğini ortaya koymaktadır. Almanya’ya Türk göçü de önemli bir tarihî ve sosyal bir olay olarak birçok eserde yer almış, yazarlarımız tarafından işlenmiştir. Üstelik bu göç hareketini eserlerinde konu edinen yazarlarımız, şairlerimiz arasında bizzat bu göçü ve göçmen hayatını yaşayan isimler de mevcuttur. Dolayısıyla bu eserlerin incelenmesi, yurt dışına Türk göçü ve göçmen Türkler gerçeğinin ortaya çıkarılması, betimlenmesi adına büyük önem taşımaktadır.

1.7. Sayıtlar

Araştırmamızın temelini oluşturan birtakım sayıtlar mevcuttur. Problem durumu, amaç ve araştırmamızdan beklenen sonuçlar bu varsayımlar üzerine kurulmuş olup, söz konusu varsayım ifadeleri de yayımlanmış edebî eser, tez, makale gibi yazılı kaynaklara dayanan bilimsel ve mantıksal temelleri olan nesnel yargılardır.

1. Yaklaşık üç milyonu Almanya’da olmak üzere yurt dışında beş milyonu aşkın Türk’ün yaşadığı varsayılmaktadır.
- 31 Ekim 2012 tarihinde internet haber adlı bir internet sitesinin yayımladığı habere göre, merkezi Almanya’nın Wiesbaden kentinde bulunan Federal İstatistik Dairesi Almanya’da yaşayan yabancıların geçen yıl ilk kez on altı milyonu aştığını ve ülkede yaklaşık üç milyon Türk yaşadığını, yabancı kökenlilerin Alman halkına göre daha genç olduklarını ve yabancı kökenliler arasında işsizliğin Almanlara göre iki kat fazla olduğunu açıklamıştır.
2. Araştırma tezimizin konusunu oluşturan ve uzun süre yurt dışında öğretmenlik hizmetinde bulunan Yücel Feyzioğlu, yurt dışındaki Türk toplumunu yakından tanımakta ve buradaki vatandaşlarımızın yaşadıkları sorunları kendi gözlem ve deneyimlerinden yararlanarak eserlerinde işlemektedir.
3. Almanya’da yaşayan Türkler dil ve eğitim konularında ciddi problemler yaşamaktadır. Bu konuda yaşadıkları sorunlar işsizlik, sosyal statü, kültürel uyumsuzluk, sağlık, barınma ve güvenlik gibi daha birçok problem alanını da doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir.

Daha önce de değinildiği gibi Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğünün gerçekleştirdiği Federal Almanya’da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı ve Sorunları Araştırması’nda, yapılan bu araştırmanın direkt konusu olmadığı hâlde yurt dışında yaşayan Türklerin dil ve eğitim alanlarında ciddi sorunlar yaşadığı gözlemlenmiş ve araştırma metninin değişik yerlerinde sıkça vurgulanmıştır. Bu araştırmadan elde edilen verilerin de işaret ettiği gibi Almanya’da yaşayan Türkler dil ve eğitim konularında ciddi problemlerle karşı karşıyadırlar. Bunun gibi daha birçok araştırma raporları, tezler ve makaleler söz konusu bu varsayımı doğrulamaktadır.

1.8. Sınırlılıklar

Bu araştırma yurt dışındaki öğretmen yazarlarımızdan Yücel Feyzioğlu'nun Uğultu(1985) ve Anarbay(2000) adlı iki romanı, ..Ma (1987), El Malı İle Nasıl? (1994) adlı öykü kitapları ve Almanya'ya Nasıl Geldik/Mozart Karşılması (2004) adlı tiyatro eserleri ile sınırlandırılmıştır.

Araştırmada veri toplama tekniği içerik analizi ile sınırlandırılmıştır.

Bu araştırma kapsamında ele alınacak eserler, yurt dışındaki Türk toplumunun yaşadıkları dil ve eğitim sorunlarının tespiti ve bu sorunların sosyal hayata etkileri yönüyle incelenmiştir. Bu da araştırmamızın bir başka sınırlılığını ifade etmektedir.

1.9. Tanımlar

Azınlık: 1. Bir toplulukta herhangi bir özellik bakımından ayrı ve ötekilerden sayıca az olanlar, ekalliyet, çoğunluk karşıtı. 2. Bir ülkede egemen ulusa göre ayrı soydan ve sayıca az olan topluluk, ekalliyet (TDK, 2005, s. 167).

Dil: İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban (TDK, 2005, s. 526).

Edebi eser: Değişik edebiyat türlerinde kaleme alınmış sanat değeri taşıyan eserlerin her biri (TDK, 2005, s. 599).

Eğitim: 1. Belli bir bilim dalı veya sanat kolunda yetiştirme, geliştirme ve eğitme işi.

2. Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine yardım etme, terbiye (TDK, 2005, s. 605-606)

Göçmen: Kendi ülkesinden ayrılarak yerleşmek için başka ülkeye giden (kimse, aile veya topluluk), muhacir (TDK, 2005, s. 707).

İki dillilik: 1. İki ayrı dile sahip olma veya iki ayrı dili okuyup yazma gücünde ve becerisinde olma. 2. İki dilin bir arada konuşulduğu bölge veya ülke (TDK, 2005, s. 947).

Vatandaş: Yurttaş (TDK, 2005, s.2082).

1.10. İlgili Araştırmalar

Araştırma tezimiz konusuyla doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili, yapılmış birtakım çalışmalar mevcuttur. Bunlardan bazıları yurt dışında yaşayan vatandaşlarımız üzerine çeşitli kurum ve kuruluşların yaptığı araştırma ve incelemeleri, bazıları da akademik çevrelerce hazırlanmış konuyla ilgili makaleler, yüksek lisans ve doktora tezlerini içermektedir.

Özcan (1991), Einevergleichendestudie der ausgewaehltenoriginalTürkischen “keloğlan masalları” von T. Alangu mit der neuendeutschenversionen “keloğlan in der Bundesrepublik” und “keloğlan ile silvia” von Y. Feyzioğlu, adlı yüksek lisans tezinde T. Alangu tarafından derlenen geleneksel keloğlan masalları ile Y. Feyzioğlu tarafından yazılan keloğlan masallarını karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Söz konusu masalların yeni versiyonunda daha belirli yer ve zaman kavramlarının kullanıldığı, eğitsel amaç taşıdığı, korku unsuru ile olağanüstü varlık ve olayların bulunmadığı sonucuna varılmıştır.

Şen (2011), Belçika’da Yaşayan Türk Çocuklarının Türkçeye Yönelik Tutumları ve Yazma Becerileri adlı doktora tezinde, Belçika’da yaşayan Türk çocuklarının Türkçeye yönelik tutumlarını ortaya koymayı ve ana dilde oluşturdukları yazılı anlatımlarını değerlendirmeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda Belçika’da yaşayan 11-15 yaş aralığındaki 198 Türk çocuğu örneklem olarak belirlenmiş, bu çocukların ana dillerine yönelik tutumlarını değerlendirebilmek için tutum ölçekleri kullanılmış, yazılı anlatım becerilerine ilişkin veriler için ise öğrencilerin kompozisyon çalışmalarından faydalanılmıştır. Bu araştırma tezinde Belçika’da yaşayan Türk çocuklarının Türkçeye yönelik tutumlarının olumlu düzeyde olduğu görülmüş, ancak söz konusu öğrencilerin Türkçe yazılı anlatımlarında başarılı olamadıkları kanaatine varılmıştır. Araştırmaya dâhil olan öğrenciler yazılı anlatımlarında kompozisyon dış yapı özelliklerine uymamakla birlikte, diller arası kelime ve kavram aktarımı, noktalama işaretlerinin yanlış ve eksik kullanımı, yazım yanlışları, ses ve ses uyumları ile ilgili yanlışlar, ifade yanlışları, konuşma dili ve ağız özelliklerinin yazılı anlatımlara aktarılması gibi hatalara sıklıkla düşmüşlerdir.

Şen (2010), yurt dışındaki Türk çocuklarına yönelik Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde yapılan çalışmaları ve Millî Eğitim Şûra Kararlarını incelemiştir. Bu çalışmanın sonucunda son yıllarda MEB’in yurt dışındaki Türk çocuklarının eğitimi konusunda yapmış olduğu çalışma ve uygulamaların olumlu yönde ilerlediğini ifade etmiştir. Ancak MEB’in yurt dışındaki Türk çocukları için yürüttüğü en somut çalışma olan “Uzaktaki Yakınlarımız”

projesinin öğretim programında (temel alınan yaklaşım, içerik, amaçlar, öğrenme-öğretme süreci, ölçme ve değerlendirme) ve ders kitaplarında (dil-anlatım, ölçme, değerlendirme) birtakım eksiklikler tespit etmiştir. Ayrıca Millî Eğitim Şûra Kararlarını inceleyen Şen (2010), 17 Millî Eğitim Şûrasının hiçbirinde yurt dışındaki çocukların eğitime yönelik olarak gündem maddesi yer almadığını, ancak dört şurada bu konulara yer verildiğini ifade etmiştir.

Genç (2004), Almanya’da Çok Kültürlülük, Kültürlerarası Eğitim ve Türk Öğrencilerin Durumu (Hessenörneği) adlı tez çalışmasında Almanya’da çokkültürlü ve kültürlerarası eğitime verilen önem ve Türk çocuklarının eğitim öğretim aşamasındaki problemlerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Almanya’nın Hessen eyaletinde gerçekleştirilen bu çalışmada anket tekniğiyle veri elde edilmiş, zaman zaman mülakatlar da yapılmıştır. Bu araştırmayla Almanya’da yetişen 3. Kuşak Türk çocuklarının kendi millî, dinî ve kültürel değerlerinden habersiz yetiştiği sonucuna varılmış ve bu gençlerin içinde yaşadıkları toplumun değerleriyle de tamamen barışık olmayıp, bir ikilem içerisinde kaldıkları vurgulanmıştır.

Kazan (2006), Yurt Dışında Yaşayan Türk Kökenli Çocukların İki dillilik Kaynaklı Dilsel Sorunları, adlı tez çalışmasında İsviçre’de yaşayan Türk çocuklarının iki dillilikten kaynaklanan dilsel sorunlarını ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Bu doğrultuda İsviçre Rheintal bölgesindeki Türk okullarına devam eden Türk çocukları örneklem olarak belirlenmiştir. Bu araştırmayla yurt dışındaki Türk çocuklarının yazıda ve sesletimde Almanca ve Türkçe sesleri harmanlayarak kullandıkları, konuşmalarının kimi yerinde Almanca sözcükler getirdikleri, yazıda Türkçe sesler yerine bazen Almanca sesler kullandıkları ve böylece kullandıkları Türkçenin bir karma dil özelliği gösterdiği sonucuna varılmıştır.

Gölbaşı (2010), Türk Edebiyatında Dış Göç ve Gülten Dayıoğlu, adlı tez çalışmasında Gülten Dayıoğlu’nun “Ben Büyüyünce”, “Yurdumu Özledim”, “Geride Kalanlar” ve “Geriye Dönenler” adlı eserlerini yurt dışına göç eden göçmen vatandaşlarımız ve ailelerinin sorunları bakımından incelemiştir. Bu inceleme sırasında göçmenlerin yurt dışında yaşadıkları sorunlar, geriye dönenler ve geride kalanların sorunları ile çocukların ve yetişkinlerin yaşadıkları sorunlar tek tek ele alınarak incelenmiştir.

Deveci (2010), Danimarka’da (Odense’de) Yaşayan Türklerin İlköğretimde Yaşadıkları Eğitsel ve Yönetsel Sorunlar adlı tez çalışmasında Danimarka’nın Odense şehrinde

yaşayan Türk ailelerinin ilköğretim okullarına devam eden çocuklarının yaşadığı eğitsel ve yönetsel sorunları ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda öğrenci, aile, öğretmen ve okul yöneticileriyle görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerde yarı yapılandırılmış görüşme formları uygulanmış ve elde edilen bulgular içerik analizine tabi tutularak yorumlanmıştır. Araştırmanın sonunda öğrenciden, veliden ve sistemden kaynaklı sorunlar tek tek ele alınarak incelenmiştir.

İnce (2011), Yurt Dışındaki Türk Çocuklarının Ana Dilleri Türkçede Yaşadıkları Anlatım Sorunları: Fransa Örneği adlı tez çalışmasında Fransa’da yaşayan ve Türkçe dersine devam eden 4. , 5. ve 6. sınıf öğrencilerin yazılı ve sözlü dilsel becerilerde, yaşa ve sınıf seviyesine bağlı bir gelişim çizgisini yakalayıp yakalamadıklarını ortaya çıkarmayı, bununla birlikte öğrencilerin, ürettikleri yazılı ve sözlü metinlerde, sesbilimsel, biçimbilimsel, sözdizimsel ve anlambilimsel hangi yanlışları yaptıklarını ve yapılan yanlışların niteliksel-niceliksel olarak nasıl bir dağılım gösterdiklerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda 59 öğrenciden oluşan örneklem grubu dilsel eğilimlerini gösteren bir anket doldurmuş ve izledikleri bir video filmi ile ilgili yazılı ve sözlü metinler üretmiştir. Elde edilen verilerin değerlendirilmesi sonucu, yurt dışında Türkçe ve Türk kültürü dersine giren öğrencilerin yazılı ve sözlü dil anlatım becerilerinde önemli sorunlar yaşamakta oldukları, sınıf ve yaş seviyesine göre ciddi bir gelişim çizgisi yakalayamadıkları, ürettikleri sözlü-yazılı metinlerde çok sayıda biçibirim, sözdizim, sesbirim ve anlambirim yanlışları yaptıkları tespit edilmiştir.

Gelekçi (2010), Belçika’daki Türk Çocuklarının Eğitim Öğretim Yaşantılarında Karşılaştıkları Sorunlar ve Ayrımcılığa Yönelik Görüşleri, adlı çalışmasında Belçika’da yaşayan Türk çocuklarının ve gençlerinin eğitim öğretim yaşantılarında başarılarını olumsuz etkileyen unsurların neler olduğu, yüksek öğrenime yönelmelerini etkileyen faktörler ve eğitim yaşamlarında yabancı olmalarından dolayı ayrımcılıkla karşılaşp karşılaşmadıkları 2007-2008 yıllarında Belçika’da yaşayan Türk gençleri üzerine gerçekleştirilen alan araştırmasının verilerinden hareketle ortaya konulmuştur. Belçikanın idari, siyasi yapısı ve eğitim sistemi hakkında bilgi verilmiş, Türklerin bu sistem içerisindeki durumuna değinilmiştir. Türk öğrencilerin eğitim sorunları ve Türk toplumunun öğrenim düzeyinin düşük olmasında aileden kaynaklı sorunların başı çektiği tespit edilmiştir. Bu araştırmanın bulgularına göre aileler çocuklarını meslek liselerine yönlendirmekte, çocukların gideceği okulların kalitesine dikkat etmemektedir. Bununla birlikte çocukların dil problemleri eğitim sorunları yaşamalarında da etkili olmaktadır.

İleri (1998), Avrupa Topluluğunun Dil Politikası ve Almanya’da Okula Giden Türk Asıllı Öğrencilerin Dil ve Eğitim Sorunları adlı çalışmasında öncelikle Avrupa topluluğunun dil politikası ve dil öğretimiyle ilgili olarak gerçekleştirilen etkinlikler ile bunların amaç ve işlevlerinden bahsedilmiştir. Federal Almanya Cumhuriyeti’nin dil ve yabancı dil politikalarına açıklık getirilmeye çalışılmış, Almanya’da yabancı dil öğretiminin alman eğitim sistemi içerisindeki yeri, amaçları ve işlevleri incelenmiştir. Anadil dersleriyle ilgili müfredat karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve Almanya’da Türkçeyle Avrupa dilleri arasında ayırım yapıldığı sonucuna varılmıştır. Almanya’daki Türk çocuklarının eğitim sorunları incelenirken Türk ailelerinin anadil bilincine sahip olmadıkları ve bu durumun da söz konusu sorunların sebepleri arasında yer aldığı belirtilmektedir.

Aksoy (2010), Almanya’da Yaşayan Üçüncü Kuşak Türk Öğrencilerin Kimlik Algılamaları ve Buna Bağlı Olarak Karşılaştıkları Ayrımcılık Sorunları adlı çalışmasında Almanya’da yaşayan Türk vatandaşlarımızın kültür ve kimlik sorunları her kuşak için ayrı ayrı değerlendirilerek incelenmiştir. Bunun dışında Türk toplumunun yaşadığı dil ve eğitim sorunları ile Almanya’da karşılaşılan ırkçılık ve benzeri tepkiler de araştırma bulgularının değerlendirilmesinde göz önünde bulundurulmuştur. Araştırmanın evrenini Almanya’nın Hamburg ilinde ortaöğretim ve lise düzeyindeki okullarında okuyan Türk öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırma bulguları değerlendirildiğinde bu çalışmaya katılan gençlerin milli kimlik algısına sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Topçu (2009), Avrupa’da ve Amerika’daki Türk Edebiyatı adlı makalesinde yurt dışında gelişen Türk edebiyatını, yazarlar ve eserleri hakkında bilgiler vererek incelemiştir. Bu çalışmada ele alınan yazarlar bulundukları ülkelere göre sınıflandırılmış, kısaca yaşam öyküleri belirtilmiş, eserleriyle birlikte ilgili yazarların yurt dışında bulunma sebepleri de bildirilmiştir.

Oymak (2005), Almanya’daki Türk Edebiyatı/ İlk Kuşak Yazarları ve Eserlerinin İncelenmesi adlı yüksek lisans tezinde Almanya’daki ilk kuşak Türk yazarlar ve eserlerini içerikleri bakımından incelemiştir. Bu çalışma sonunda ilk kuşak Türk yazarların eserlerinde yabancılaşma, siyasi açılımlar, ailevi sorunlar, işçi sorunları, Almanlarla Türklerin birbirlerine önyargılı yaklaşımları gibi genel sorunların ele alındığı tespit edilmiştir.

Yalçın (2011), Renan Demirkan’ın “Üç Şekerli Demli Çay” Romanında Kültürlerarasılık adlı tez çalışmasında yazarın söz konusu eserini kültürlerarasılık yönünden incelemiş,

eserde geçen kültürlerarası öğeleri tespit edip, her iki kültürün ortak ve farklı yönlerini ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Ayrıca bu çalışmada göçmen Türk toplumuna ait özellikler ile yurt dışında gelişen Türk edebiyatı hakkında bilgiler verilmiştir. Özellikle de yurt dışındaki 1. , 2. Ve 3. Kuşak Türk yazarların sınıflandırılmasının yapılması önemlidir.

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nün (2005), Federal Almanya'da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı ve Sorunları Araştırması, Almanya'da yaşayan vatandaşlarımızın ailevi sorunlarının yanı sıra sosyal, kültürel, ekonomik, din, dil ve eğitim alanlarında da karşılaştıkları sorunlara ilişkin veriler elde etmek için önemlidir.

Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın (2011), Avrupa'da Yaşayan Türkler-Yaz Tatili Döneminde Türkiye'ye Gelen Türkler Örneği adlı saha araştırmasında, yurt dışındaki vatandaşlarımızın birey ve aile bazında, sorun ve beklentilerini tespit etmek ve bunlara ilişkin çözüm önerileri geliştirmek amaçlanmıştır. Söz konusu araştırma göçmen vatandaşlarımızın yaşadıkları dil ve eğitim sorunlarına ilişkin veriler sunması ve anket sonuçlarına verilen cevapların sosyo-demografik özelliklere göre dağılımının belirlenmesi bakımından önemlidir.

Yıldız (2012), Yurt Dışında Yaşayan Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi (Almanya Örneği), adlı çalışmasında göçmen vatandaşlarımıza uygulanan Türkçe ve Türk kültürü dersleri hakkında öğrenci, öğretmen ve veli görüşlerine dayalı olarak bir araştırma gerçekleştirmiştir. Yurt dışındaki Türk çocuklarının anadili becerilerine ait özellikler ile yurt dışında Türkçe öğretiminde karşılaşılan sorunları veli, öğrenci, öğretmen perspektifinden sunması bakımından önemlidir. Ayrıca bu çalışmada sorun tespitinin ardından ilgili problem alanına yönelik çözüm önerileri de sunulmaktadır.

İçeriği kısaca ifade edilen bu bilimsel çalışmalardan elde edilen veriler, araştırmamızın geliştirilmesi, problem durumunun ortaya konulması, incelenen eserlerden elde edilen bulguların yorumlanması ile sonuç ve önerilerin geliştirilmesi aşamasında büyük katkı sağlamıştır.

BÖLÜM II

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmamız sosyal içerikli bir araştırmadır. Bir ülkede (Almanya) bulunan ve bu ülkeye göçle gelerek yerleşmiş belli konularda sorunlar yaşadığı varsayılan bir topluluğun sorunları, toplumsal yapısı, yaşadıkları göç olayı sonrası o günden bugüne yaşadıkları bir problem durumunun betimlenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmamız konusu, amacı ve içeriği yönüyle değerlendirildiğinde betimsel araştırma özelliği göstermektedir.

Sosyal problemlerin araştırılmasında sıkça başvurulduğu üzere bu araştırmada da yazılı kaynakların incelenmesi, yazılı belgelerin ve iletişimlerin, konuya ilişkin bilimsel çalışmaların, araştırma raporlarının, edebî eserlerin içerik analizine tabi tutularak değerlendirilmesi, böylece veri elde edilmesi önemlidir. Yazılı kaynakların incelenmesiyle toplanan veriler arasında nedensel ilişkiler, bağlantılar kurulmuş, bu sayede problem durumunun anlaşılması ve aydınlanması sağlanmıştır. Bu durum aynı zamanda problem durumunun çözümüne giden ilk yolu teşkil etmiştir.

Yukarıda da açıklandığı gibi bu çalışma betimsel bir araştırma türünü örneklemektedir. Verilerin toplanması, analiz edilmesi ve amaca ulaşma yolu metodu bakımından değerlendirildiğinde ise araştırmada içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

2.2. Evren ve Örneklem

Genel bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde araştırmamızda ana amaç, yurt dışına Türk göçü ile göçmen Türklerin yaşadıkları dil ve eğitim sorunlarını edebi eserlerden hareketle betimlemek, bu problem alanlarını birbirleriyle ve yaşanan diğer problem alanlarıyla ilişkisi bakımından ele alarak derinlemesine incelemektir.

Yurt dışına Türk göçü ve göçmen Türklerin sosyal yaşantılarının, yaşadıkları sorunların edebi eserlerden hareketle betimlenmesi için doğal olarak bu konunun işlendiği (doğrudan ya da dolaylı) öykü, roman gibi edebi metinler esas alınmıştır. Fakat burada öne çıkan durum şu ki, söz konusu problemi konu edinen eserleri araştırma evreni olarak kabul ettiğimizde everenin sınırlarını çizmek ya da buna ilişkin bir sayı vermek mümkün ve mantıklı olmayacaktır. Bunun yerine araştırmada ortaya konan amaçların gerçekleşmesine hizmet edebilecek, konuyu en yüksek düzeyde temsil edebilecek şekilde örneklem seçimi ve bunun için uygun eserlerin belirlenmesi araştırmanın başarısı adına daha etkili olacaktır.

1946 yılında Kars'ta doğan Yücel Feyzioğlu 1972 yılında yurt dışına çıkmıştır. Mülheim Dil Enstitüsü ve Andersson Yazarlar Akademisini bitirmiş, uzun süre yurt dışında öğretmenlik yapmıştır. 22'si çocuklar için masallar olmak üzere 26 kitabı bulunmaktadır(Oymak, 2005,s.76). Özellikle yazdığı masallarla Keloğlanı yurt dışına çıkaran kişi olarak tanınmaktadır. Yücel Feyzioğlu'nun yurt dışındaki diğer yazarlardan farkı öğretmen oluşu sebebiyle eğitim öğretim ortamlarına oldukça yakın ve ilgili olması, böylece yurt dışındaki vatandaşlarımızın dil ve eğitim sorunları konusunda diğer birçok göçmen yazarlardan daha deneyimli olabileceği ve bunu eserlerine daha iyi yansıtabileceği varsayımıdır. Bu nedenle Yücel Feyzioğlu'nun 26 kitabı araştırmamızın evrenini oluşturmaktadır. Yazarın çocuklar için yazdığı masal kitapları, masal türünün özelliği gereği araştırmamızda bize yararlı veriler sunmayacağı düşüncesiyle örnekleme alınmamış, böylece yazarın aşağıda adları belirtilen iki romanı, iki öykü kitabı ve bir tiyatro eseri araştırmamızın örnekleme olarak belirlenmiştir. Örneklemin belirlenmesi sırasında araştırmamızın amaçlarını gerçekleştirmek için en iyi veriyi elde edebileceğimiz yazar ve eserlerinin örneklem olarak belirlenmesi dolayısıyla araştırmamızın örnekleme gayeli örneklem özelliği taşımaktadır. Araştırmamızın örneklemini oluşturan eserler şunlardır:

Uğultu (1985)

Anarbay (2000)

..MA (1987)

El Malı ile Nasıl? (1994)

Almanya'ya Nasıl Geldik/ Mozart Karşılması (2004)

2.3. Verilerin Toplanması

Daha önce araştırmanın modeli, yöntemi, evren ve örnekleme, yararlanılacak kaynaklar açık bir şekilde ifade edilmiş ve yer yer verilerin nasıl toplanacağı ve analiz edileceği konusuna da değinilmiştir. Araştırmamız türü itibariyle betimsel bir araştırmadır. Kütüphane çalışması çerçevesinde konuyla ilgili bir bibliyografya taraması yapılmış, birtakım eserler seçilerek örneklem oluşturulmuştur. Seçilen eserler, yazılı kaynaklar ve belgelerden içerik analizi ve doküman/belge taraması yöntemi kullanılarak veri elde edilmiş, bu veriler analiz edilerek araştırmada hedeflenen noktaya ulaşılmıştır.

2.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Araştırmamız betimsel bir araştırmadır, dolayısıyla yöntemi ilgili metinlerden belge toplama, verileri sınıflandırma, kavramsal ve mantıksal çözümlemeler yapma, karşılaştırma, anlama, açıklama, yorumlama ile birlikte sorunu betimleme ve böylece yeni bilgi üretme sürecini içermektedir.(Arıkan, 2005).

Veriler derinlemesine analiz tekniklerinden doküman analizi ve içerik analizi yoluyla incelenecektir. İçerik analizi nitel veri analiz türleri arasında en sık kullanılan yöntemlerden biridir. Bu yöntemde tümdengelimci bir yol takip edilmektedir. İçerik analizi sırasında öncelikli olarak araştırma konusu ile ilgili kategoriler geliştirilmiştir. Daha sonra incelenen veri setinde bu kategoriler içine giren kelime ve cümleler değerlendirilmiştir (Özdemir,2010, s.335).

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUMLAR

3.1. Uğultu Romanına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

3.1.1. Uğultu Romanı

Romanda Almanya'daki bir fabrikada çalışan işçilerin günlük yaşantıları, alışkanlıkları, aşkları, ağır çalışma koşulları, yaşadıkları diğer sorunlar ve bu işçilerin gelecekte beklentileri anlatılmaktadır. Romanda, fabrikada çalışan Türk işçiler ön plana çıkıyor olsa da, fabrikadaki çok uluslu yapı göz önüne alınarak diğer milletlerden işçiler de romanda ustalıkla işlenmiş ve bu insanlar arasındaki ilişkiler çeşitli şekillerde ortaya koyulmuştur.

Söz konusu romanda anlatılan işçilerin yaşadıkları en büyük problem iletişimsizliktir. İşçiler arasında yaşanan iletişimsizlik sorunu fabrikanın çok uluslu bir yapıya sahip olması nedeniyle yaşanan dil sorunundan kaynaklandığı gibi, makinelerin çalışmasıyla çıkan çok büyük bir uğultu da burada iletişimsizlik sorununun yaşanmasında oldukça etkilidir. Öyle ki makinelerin çıkardığı bu büyük uğultu sebebiyle aynı milletten kişiler dahi birbirini anlayamamakta bu iş yerinde kelimeler, sözler, diller önemini yitirmektedir.

Romanda işçilerin ağır çalışma koşullarının yanı sıra Türk işçilerinin sılaya duyduğu özlem de sık sık dile getirilmektedir. İşçilerin düşünceleri bir gün köylerine dönmek ve burada yaşamlarını devam ettirmektir. Aynı düşüncenin diğer uluslardan işçilerde de hâkim olduğunu görmekteyiz. Örneğin Yunan asıllı işçi olan Sokrat dayı emekliliğine üç yıl kaldığını, emekli olur olmaz köyüne döneceğini ifade etmekte ve bunun özlemiyle günlerini geçirmektedir. Ancak, olaylar bu şekilde gelişmez. Romanın sonunda Sokrat dayı bir iş kazasında yaşamını yitirir. Bu durum yazar tarafından buradan sılaya dönüşün olmayacağı iletilisi gibi algılanmaktadır.

Romandaki Türk işçiler fakir, muhtaç ve çaresiz görünmektedir. Romanın kahramanlarından Hasret iş kazası geçirir, Alman ustabaşı oldukça soğukkanlı bir biçimde,

Hasret'in revire götürülmesini ve fabrikada işlerin aksamadan devam etmesini ister. Hasret, doktora görünme konusunda endişe yaşar. Doktorun çalışmaya elverişsiz raporu vermesinden ve bu sebeple Türkiye'ye geri gönderilmesinden korkar. Diğer Türk işçiler de benzer eğilimdedirler. Sık sık yoksulluklarından yakınan bu işçiler, bir kurtuluş olarak gördükleri Almanya'ya yakınlarını da getirme çabası içerisindeyler. Söz konusu işçilerden bazıları akrabalarını Almanya'ya getirebilmek için tek çıkar yol olarak evliliği görmektedir. Bunun için zaman zaman aklından hesaplar yapmakta ve sözde evliliklerle yakınlarını bu ülkeye getirmenin yollarını aramaktadır.

Romanda işçi sorunları ve buna yönelik verilen mücadeleler geniş yer tutmaktadır. Hans adında yaşlı Alman bir işçi Türk işçilerin hızlı çalışmasından rahatsız olmakta ve bunları uyarmanın yollarını aramaktadır. Patronları "haramiler" olarak adlandıran Hans, Türklerin hızlı çalışması sonucu patronların onların iş yükünü daha da artıracığı ve bunun sonucunda işçi haklarını tehdit eder bir duruma geleceklerini düşünmektedir. Nitekim romanın sonunda Hans haklı çıkar, fabrikadaki üretim bantlarının hızları artırılır, zaten oldukça ağır olan çalışma koşulları daha da artar. Romanın sonunda Sokrat dayının bir iş kazasında hayatını kaybetmesi ve Maria'nın kocasının öldürülmesinin de etkisiyle ağır çalışma koşullarına isyan edilir. Fabrika yönetimi bu başkaldırıyı işçileri dağıtarak önlemek isterler, fakat işçiler emre itaat etmeyerek görevli oldukları üretim bantlarını terk etmezler.

Romanda öne çıkan diğer bir özellik, romanın genelinde masalsı bir anlatımın hâkim oluşudur. Örneğin işçilerin çalıştığı fabrikanın betimlenmesinde kullanılan ifadeler geleneksel masallarda görmeye alışkın olduğumuz benzetmelerle doludur. Romandan alınan aşağıdaki paragraf romanda hâkim olan masalsı anlatımı örneklemesi yönüyle önemlidir:

(...) Fabrika dört yanı surlarla çevrili, eski kaleler gibi yedi kuleli, yüksek mi yüksek, geniş mi genişmiş. Yedi dev kulenin arasında yetmiş yedi burç, yetmiş yedi burçta yetmiş yedi gözetleme deliği varmış. Uğultusuyla, kara bulutlarıyla koca şehrin üstüne demir pençelerini germiş, insanları, ağaçları, akarsuyu, çimenleri, uçan kuşları yutmaya çalışmış. Köprü gözüne benzeyen iki kocaman demir kapıdan binlerce işçi deli bir çağlayan gibi içeri akar, sonra demir kapılar tonlarca ağırlığıyla kendiliklerinden örtülürlermiş.(...) .

Romadaki masalsı anlatım sadece betimlemelerle sınırlı kalmaz, kişiler arası diyaloglar ve olayların gelişiminde de masalsı bir anlatıma ilişkin özellikler bulunmaktadır. Örneğin, fabrikadaki makineler birer canlı varlık gibi ele alınmakta, zaman zaman bu makineler işçilerin dertlerini dinlemekte, onlarla konuşmakta, fabrikadaki genel duygu durumundan etkilenerek kimi zaman üzülmekte, kimi zaman da insanlar gibi sevinmektedir.

3.1.2. Eserde Öne Çıkan Dil Sorunları

Romadaki kişiler yalnızca Türkler ve Almanlardan oluşmamaktadır. Romanda anlatılan yer çok uluslu bir yapıya sahiptir ve birçok milletten işçi birlikte çalışmaktadır. Yazar, romanın önemli kahramanlarından Sokrat dayıyı anlatırken, “Sokrat Usta Yunanmış. Biraz Türkçe, çat pat Almanca konuşmuş.” diyerek farklı uluslardan işçilerin de Almanca konusunda sorun yaşadıklarına ve bu dile henüz tam hâkim olmadıklarına dikkatleri çekmiştir.

Romanda anlatılan fabrikada çalışan işçilerin temel sorunu iletişimsizliktir. İşçiler arasında iletişimi engelleyen durum, onların hemen her birinin farklı milletlerden olması ve bunun yanı sıra fabrikada çok büyük bir uğultu, yüksek bir gürültünün egemen olmasıdır. Bu yüksek gürültünün içinde aynı milletten kişiler bile iletişim kuramamakta ve sözcükler bir uğultunun içinde anlamını yitirmektedir:

Sesi anlaşılmamış, o dev uğultunun içinde yok olup gitmiş... Her şey kör olası bir uğultuymuş... Depolar, fırınlar, katlar, bantlar, her şey... Hatta insan sesleri bile... Yirmi ulustan işçi çalışır, her biri ayrı bir dil konuşur, kimse kimsenin dilinden anlamazmış. Her sözcük bir uğultuya dönermiş... Uğultunun içinde anlamsızlaşır, yiter, insanlar çaresiz kalınca söyleşi işarete çevrilirmiş. Bu yedi başlı dev fabrikanın ortak dili işaretmiş. Ülkelerden bu uzak ülkede her şey işaretle yapılır, bantlar işaretle çalışır, akort işaretle çoğalır, fırınlar işaretle gürlermiş... Aynı ulustan insanlar bile birbirlerine ses yetiştiremez, işaret veren ışıklara bakarlarmış.(s.13).

Yurt dışında çalışan göçmen işçilerin yaşadıkları iletişim problemi öyle bir hal alıyor ki, zamanla bu insanlar, fabrikadaki makineleri dost ediniyorlar ve acılarını, ümitlerini, sevinçlerini, kızgınlıklarını, hayallerini ve arzularını kısacası her şeylerini onlarla paylaşır duruma geliyorlar. Aşağıdaki paragraf romanın kahramanlarından Gülnaz'ın makinelerle yaptığı konuşmalardan birini örneklemektedir:

Ah makineler, güzellerim, sizi sevdiğim kadar siz de seviyorsanız beni, bir haber verin. Bir muştı getirin, Hasret de düşün de seni gördü, gündüzleri hayalindesin, deyin. En güzel emeklerimi size verecek, en güzel manilerimi sizin kulağınıza söyleyeceğim. Sizi nakış nakış işleyeceğim; türkülerle, masallarla besleyeceğim. Dünya durdukça parıl parıl yanacaksınız. Benden öğrendiklerinizi torunlarıma, torunlarımin da torunlarına anlatacaksınız. Hep taze, hep sağlıklı kalacaksınız.(s. 18).

Romana konu olan fabrikada çalışan Türk işçiler ilk defa çok uluslu bir ortamda bulunmaktadırlar. Bu durum onların diğer milletlerden insanlara ve diğer dillere ilişkin çeşitli izlenimler edinmelerine neden olmaktadır. Örneğin İtalyan işçilerle bir arada

bulunan bir Türk işçi, İtalyancanın kulağa hoş gelen bir dil olmadığını düşünmekte ve bu dili “kafaya inen bir tokmak ya da küfür” gibi sözlerle nitelendirmektedir:

Pulvino neredeyse çatlayacakmış. Öz dilinde Zula'ya sövmeye başlamış. Ağzına geleni esirgmeden sayıp dökmüş. Sövmese bile İtalyanca zaten tokmak gibi kalkıp kalkıp insanın tepesine inen bir dilmış. Bir de art arda sövgüler sıralanınca, tıpkı bir makineli tüfek atışına benzemiş. (s. 66).

İtalyancaya yönelik takınılan olumsuz tutum, İspanyolcaya karşı gösterilmemektedir. Romanda yurt dışına ilk defa çıkan Türk insanının diğer uluslardan insanlar ve Batı dillerine yönelik ilk izlenimleri açıkça görülmektedir. Bu ilk izlenimler doğrultusunda İtalyancanın kaba, sert ve kulağa hoş gelmeyen bir dil olarak algılandığı görülürken; İspanyolca tatlı, hoş, etkileyici bir sanat ve musiki dili şeklinde ifade edilmiştir.

Romanın kahramanlarından Mustafa, birlikte çalıştığı ve ilgilendiği iş arkadaşı Maria'nın ağladığını görür, fakat bu durumun nedenini, çok istemesine rağmen, ona bir türlü soramaz. Dil bilmemesi Mustafa'ya engel olur. Oldukça sıradan bir iletişimi dahi gerçekleştiremeyen Mustafa, dil bilmemesine kahreder:

Yardım edememenin ezikliğiyle bir içten, bir candan bakmış ki, bakışları bir kadife olmuş; upuzun saçlarını okşamış, konur gözlerinde kaynaşmış. Maria Mustafa'yı özüne çok yakın, can bir dost hissetmiş. Bir destek, bir dayanak ararcasına ona yaslanıvermiş. Mustafa da o siyah kehribar saçlarını sevecence okşayıvermiş. İlle de bir şeyler yapması, aralarında bir söyleşme yaratması gerektiğini hissetmiş: “Onu , bu içine düştüğü sıkıntıdan ayırmalıyım!.. Ahh bu dilsizlik ahh!.. Ne kötü yerde, ne yaman belimi kırdın... Beni ne yaman dermansız koydun ahh!.. (s. 112).

Dil bilmemenin acısını çok derin bir şekilde hisseden Mustafa, dil öğrenmenin gereksinimini de böylesine derinden hissetmektedir. Öyle ki, yaşadığı bu dil sorunu karşısında Mustafa kendini bir insan olarak bile görmemektedir:

Başıyla “ evet” demiş. Birlikte kahve otomatına doğru yürümüşler. Maria başı aşağıda yürüdükçe siyah saçları yine yüzünü örtüyor, o kan kırmızı gözlerini kimseye göstermeme çabasına yardım ediyormuş. Sucuk Mustafa, neden böylesine ağladığını dehşetle merak ediyor, soramadığına nasıl nasıl içerliyormuş. “Ha mal, ha biz, aramızda ne fark var? Onlar da söyleşemiyor, biz de.” Dil öğrenme isteği içinde öylesine kabarıp büyüyormuş ki...(s. 112).

İşçilerin yaşadıkları dil sorununda ve Almancayı öğrenememelerinde ağır iş koşullarının yanı sıra, günlük yaşamlarında insanlarla fazla iletişim kuramamaları da önemli ölçüde etkilidir. Romanın kahramanlarından Hasret, fabrikada kulakları sağır edecek boyutta, kıyameti andıran bir uğultudan şikâyet etmekte ve insan yüzü görememekten, insanlarla sohbet edememekten yakınmaktadır. Öte yandan fabrikadaki çalışma koşulları içerisinde

kendisinin de makineleştğini düşünen Hasret, iş yerinde insanlar arasında egemen olan tek iletişimin “getir, götür, ye, iç, çalış, çabuk çabuk çalış, teneffüs, vardiya, mesai” gibi sözcüklerden ibaret olduğunu, bu durumun kendisinin dil öğrenmesini de engellediğini ifade etmektedir.

Yaşamak durumunda olduğu bu yeni ülkede Haydar da dil sorunu yaşamaktadır ve yaşadığı bu sorun karşısında Haydar, Mustafa ile benzer bir ruh hali içerisinde. Haydar, dil bilmediği için kendisini bir insan olarak görmemekte, yaşadığı yerde kendisini bir cansız varlık, bir eşya gibi hissetmektedir. Haydar’ın aşağıdaki sözleri, romandaki Türk işçilerin dil bilmemelerinden ötürü yaşadıkları ruhsal durumu ifade etmesi yönüyle büyük önem taşımaktadır:

Dilsiz olmak ne demek sen hiç bilir misin? Kelle yerine kelem (lahana) taşımak ne, hiç anlar mısın? Anlamazsın değil mi? Dur anlatayım. Yani şu duvardan, şu betondan, şu aygıtlardan, şu banttı farksız demek. Yani anlayacağın ben demek bir süpürge, bir yay, bir açar demek. Onlar da iş yapıyor, ben de, onlar da bir boşluğu dolduruyor ben de...(s.147).

Haydar, birlikte çalıştığı iş arkadaşı Hans’ı evinde ziyaret edecektir. Ancak giderken hediye olarak ne götüreceğine karar veremez. Bunun için fabrikadaki diğer Türk işçilerin görüşünü alsa da tatmin olmaz. Bunun üzerine durumu Alman ustabaşına açar. Alman ustabaşıyla iletişim kurmak, ona bir soru sormak kolay olmaz. Türk işçiler, yanlarında taşıdıkları sözlükten tek tek kelimeler bularak dertlerini anlatırlar. Alman ustabaşının verdiği cevap da yine sözlük yardımıyla anlaşılır. Yaşanılan dil sorunu bununla sınırlı değildir. Ustabaşının önerisi üzerine çiçekçiye gidilir. Çiçekçiyle olan iletişim de yine sözlük, dil öğrenmek için yanlarında taşıdıkları kelime fişleri ve el kol hareketleri yardımıyla gerçekleşir. Haydar yolculuğu sırasında elinde adres yazılı olan bir kâğıtla dolaşır. Gideceği bölgeye ulaşana kadar bindiği araç içerisinde insanlara bunu gösterir ve adresin işaret ettiği bölgeye geldiğinde ondan inmesini isterler. Bu kez caddede gördüğü yaşlı bir adama evi soran Haydar, adamın anlattıklarından hiçbir şey anlamaz. Artık çok yorgun düşmüştür. Kendisini bir sağır dilsiz gibi hissetmekte ve büyük bir bilinmezliğin içerisinde olduğunu düşünmektedir. Her şeyden vazgeçerek geldiği yere geri dönmek ister. Adres sorduğu ihtiyar adam bunu anlayınca Haydar’ı ulaşmak istediği adrese kadar götürür. Haydar bu ülkeye geldikten üç yıl sonra bir Alman’ın evine misafir olmuştur. Ama geçen bu kadar süreye rağmen hala o ülkenin dilini şehirde seyahat edip gitmek istediği bir yere ulaşacak, esnaftan alışveriş yapacak, bir konuda Alman bir dostunun fikrine başvuracak kadar öğrenememiştir.

Fabrikada çalışan Alman işçilerden Hans, fabrikanın çok uluslu yapısını ve işçiler arasında yaşanan dil sorununu farklı bir şekilde değerlendirmektedir. Ona göre işçilerin çok farklı milletlerden olması, birbirlerini anlamamaları, işçiler arasındaki birlik ve dayanışmayı bozmaya yöneliktir. Yaşanan bu iletişim sorununun en çok da “haramiler” diye adlandırdığı patronlara yaradığını düşünmekte ve işçiler arasında ortak bir dilin önemini savunmaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde Uğultu romanı, ilk kuşak Türk göçmenler şeklinde adlandırılan Türk işçilerin yaşamları hakkında önemli bilgiler vermektedir. Söz konusu romana göre Türk işçilerin yaşamlarında dil sorunu ağır basmaktadır. İşçilerin ağır iş koşulları ve sosyal yaşamlarının yetersizliğinden kaynaklandığı görülen bu dil sorunu, zamanla Türk işçilerin ruhsal yapısı ve düşünce dünyasını da olumsuz etkileyebilecek sonuçlar doğurmaya başlamıştır. Ayrıca romanda diğer milletlerden işçilere ait yaşantılara da yer verilmesi ve bu kişilerin de Almanya’da dil problemi yaşıyor olmaları, söz konusu problem alanının sadece Türklerle ilgili bir durum olmadığını göstermesi yönünden önemlidir.

3.1.3. Eserde Öne Çıkan Eğitim Sorunları

Romanın kahramanlarından Haydar adlı bir Türk işçi çalıştığı fabrikada birlikte iş yaptığı bir Alman işçinin alkol bağımlılığından ve sürekli olarak bira içmesinden rahatsızdır. Hiç alkol almayan bu Türk işçi, Alman arkadaşının kokusuna dayanamaz; ancak, Almanca bilmediği için onunla iletişim de kuramaz. Bunun sonucunda Haydar, Almanca öğrenmeye karar verir, bunun için bir kitap alır ve boş zamanlarında bu kitaptan çalışır. Kitabına söylediği şu sözler oldukça dikkat çekicidir: “ Bu Hans’ın dilini öğreneceğim kitabım. Öğrenip az iç diyeceğim. Yardım et bana. Günde beş sözcük ver, yeter. Yüz günde beş yüz eder.”

Haydar satın aldığı kitabından günde beş sözcük öğrenerek Almancayı çözeceğini düşünmektedir; fakat işler böyle gitmez. Haydar, kitaptan çalışarak öğrendiğini zannettiği sözcüklerin doğru okunuşlarını bir türlü çıkaramaz. Bu durumda yine Almanlarla anlaşamaz. Haydar’ın yaşadığı bu sorun, romanda aşağıdaki şekilde anlatılmaktadır:

Kitap okumak, makine yapmaktan daha güç bir işmiş. Öz dilinde okuduğu harfler, öteki dilde aynı sesi vermezmiş. “İşte iken az iç!” sözcüklerini yan yana getirir, ezberler, sevinir, coşku duyar: “Arbeit weing trinken” dermiş. Teneffüsü iple çeker, zil çalar çalmaz hemen Hans’a dönermiş. Daha “Arbeit” der demez Hans bir şey anlamaz, ilk sözcükte çuvalladığının farkına varırmış. Hans omuz silker, acele tuvaletin yolunu tutar, o da Fort Robert’e, daha başkalarına gider: “Arbeit weing trinken” diye yinelermiş. İnsanların bakışları anlamsızlaşınca: “Gene

olmadı” der, morali sıfıra inermiş. Gelip yeniden kitaba bakar; “ Doğru söylemişim. Hem de dosdoğru. Neden anlamaz bu herifler?” diye söylenirmiş. (s. 29-30).

Haydar, bu işin tek başına kitaptan çalışarak çözülemeyeceğini anlamış ve bir dil kursuna yazılmaya karar vermiş; fakat ağır iş koşulları nedeniyle yorgun düşmesi ve yaşamak durumunda olduğu bu yeni ülkede yol iz bilmemesi, onun kursa gidip dil öğrenmesine engel olmuştur.

Dil kursuna gitmek ister, iş çıkışı kolu kanadı kalkmaz, kendini yatağa zor atarmış. Gücüne güç katar, kurs yeri armaya heveslenince de yol iz bilmezmiş. Öz ülkelilerinden de bilen çıkmazmış. Bunalır, bir gider gelmeze girer, inip çıkılmaza düşer, bantın başına döner dönmez yine dakikalar artırır, inatla, ısrarla tezgâhın deliğinden kitaba bakarmış. (s. 30).

Romanın ana kahramanlarından Hasret’in dil öğrenme çabası ve süreci oldukça dikkat çekicidir. Hasret bu ülkede kendini bir dilsiz gibi hissetmekte ve her gün dil öğrenme gereksinimini daha fazla duymaktadır. Ancak ağır iş koşulları, yeteri kadar boş zamanının olmayışı dil öğrenme sürecini Hasret için daha zor bir hâle getirmektedir. Hasret evde, işte, dışarıda kısacası hayatının her alanında cebinde taşıdığı kelime fişlerini kullanarak yeni kelimeler öğrenmeye çalışmakta ve arada bir öğrendiği yeni sözcüklerden cümleler kurmayı denemektedir. Hasretin yeni öğrendiği sözcüklerle giriştiği iletişim denemelerinde yaşadığı başarısızlıklar onu isyan ettirse de, kimi zaman Almancayı anlamaya başladığına dair edindiği izlenimler onun moralini yerine getirmektedir. Romandan alınan aşağıdaki bölüm Hasret’in dil öğrenme sürecinde yaşadıklarını ortaya koymasına bakımından önemlidir:

Ayrılr ayrılmaz yine elini cebine atmış. Bir yüzüne Almanca, öteki, yüzüne öz dilinde yazdığı, yazıp ceplerine tıka basa doldurduğu küçücük fişlerdeki sözcükleri okuya okuya uzaklaşmış. Başka bölümlere iş götürünce, bir kamyonu ya da treni boşaltmaya gidince hep böyle yapıyor, atacağı beş adımlık yolu bile boş geçirmiyor, mutlaka birkaç sözcük ezberlemeye çalışıyormuş. Ezberlediklerini yan yana getiriyor, bir tümce kurmak istiyor, ama kurduğu tümce kimseye bir şey anlatamıyormuş. Bazen yılıyor, kızıyor, umutsuzluğa düşüyor; “Bir daha yüzünüze bile bakmayacağım! Bakmayacağım işte!” diyor, sözcük öğrenmekten cayıyor, bazen uzun bir söyleşinin içinde birkaç sözcük anladığı oluyor, “Ulan Hasret, bak hele bak! Anladın balam. Haydi biraz daha dayan!” diyerek yeni bir hevesle bu ezberleme işine sarılıyormuş. İş çıkışı, evde, sokakta, işte, hangi bölüme, hangi semte, hangi yana yürüse bir bir cebinden fiş çıkarıyor, bakıyor, öteki cebine aktarıyormuş... Bir yerliye bir şey sorup da beceremeyince yine kızıyor, öfkeye kapılıyor: “ Ulan inekler” diyor, “Ceplerimi dolduracağınıza beynimin içine dolsanız olmaz mı?.. Dolup da sıraya girseniz, bu garibi de dilsiz ağızsız etmeseniz olmaz mı yani?.. Ölü müsünüz?” Ama kolayından hiçbir sözcük beynine bir türlü dolmuyormuş. İnatla, ısrarla, büyük emek büyük çaba istiyorlarmış. Tek tük dolanlar ise yerli yerine oturmuyor, ne işe yarayacaklarını kendileri bile bilmiyormuş. Hasret’i derin kuyulara düşürüyor, terletiyor, yıldırıyorlarmış. O da sözcük ezberlemeyi bir yana bırakıyor, çok geçmeden bir dilsiz, bir lâl olduğunu anlıyor, upuzun uyuyup dinlendiği bir pazar sabahında yeniden o küçük fişlere el atıyormuş. Eskiyen, yıpranan fişlerin yerine yenilerini yazıp koyuyormuş. Eğer boşsa, vardiya dan çıkıp dinlenmişse, o cebinden ötekine, ondan berikine

aktarıp geziyormuş... İsteysen ara yolları boş geçirmiyor, kantine gidince, fırından dönünce hep bu işi yapıyormuş (s. 49-50).

Almanya’da çalışan bir Türk işçi olan Mustafa, kendisini bu göçe zorlayan sebebi, yani fakirliğini, ifade ederken, aynı zamanda kendisini okumaktan, eğitimden alıkoyan durumu da söylemektedir. Mustafa öğretmen okulunu kazanmış, fakat birinci sınıftayken babası tarafından okuldan alınarak demirci dükkânına çırak olarak verilmiştir. Mustafa’nın okuyup öğretmen olmasına fakirliği, küçük yaşlarda para kazanmak zorunda oluşu engel olmuştur.

Hee, okumayı kafama koymuştum. Gözümün altını, üstünü yırtıp okuyacak, öğretmen olacaktım. Derslerim de kötü değildi hani, hepsi iyiydi. Öğretmen olacak ve hep sucuk yiyecektim. Hem günorta, hem akşam yemeklerinde. Ak ak badanalı bir okulum olacaktı. Öğretmen evinde oturacak ve kurtulacaktım. Bilirsin memur olmak bizde kurtuluş sayılır. Oysa onların geçimi daha da betermiş, nerden bilecektim. Daha birinci sınıfı bitirmeden babam gelip okuldan çıkaranda yıkılıp gittim. Ağladım, yalvardım, anam beni destekledi, arka verdi, ama o dinlemedi. “Ekmek her şeyden önce gelir” dedi. Tutup bir demirciye çırak verdi (s. 80).

Haydar işten arta kalan zamanlarda bir kitap yardımıyla Almanca öğrenmeye çalışmaktadır. Yalnız bu dil öğrenme süreci bir profesyonellik ve bilimsellik taşımamaktadır. Haydar, öğrendiği Almanca kelimeleri art arda sıralayarak Almanlarla iletişim kurmaya çalışmakta ve çoğu zaman başarısız olmaktadır. Bu durum yurt dışındaki Türklerin etkili bir dil eğitimine ne kadar ihtiyaç duyduklarını ve yaşadıkları sorunların temelinde dil eğitimi eksikliğinin yattığını gözler önüne sermektedir.

İlk kuşak Türk göçmenlerin yaşamlarını konu edinen bu eserde ortaya konan eğitim probleminin ağırlıklı olarak “dil eğitimi sorunu” olduğu görülmektedir. Yurtdışına ilk defa çıkan bu kişiler, yaşamak durumunda oldukları ülkenin dilini öğrenme ihtiyacını her gün biraz daha hissetmekte ve bunun için bazı girişimlerde bulunmaktadır. İlk olarak sözlük ve kelime fişlerinden faydalanarak Almanca öğrenmeye çalışan bu kişiler, sürecin başarısızlıkla sonuçlandığını görünce profesyonel bir dil eğitimi için dil kurslarına devam etmek istemişler; ancak, yabancı oldukları bu ülkede kendilerine yardımcı olabilecek birini bulamamaları, ağır iş koşulları, kendilerine ayırabilecek yeteri kadar vakit bulamamaları gibi sebeplerle bu düşüncelerini gerçekleştirememişlerdir. Uğultu romanı ilk kuşak Türk göçmenlerin, dil sorunlarına nasıl çözümler ürettikleri, Almancayı öğrenmek için nasıl bir süreç takip ettikleri ve bu sürecin sonunda neden başarısız olduklarına ilişkin ayrıntıları vermesi bakımından önemlidir.

3.2. Anarbay Romanına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

3.2.1. Anarbay Romanı

Anarbay'ın babası Almanya'da bir maden ocağında işçi olarak çalışmaktadır. Dedesi, Almanya'da daha iyi eğitim alacağı düşüncesiyle Anarbay'ı Almanya'ya babasının yanına gönderir. Kars'tan Almanya'ya gelen ve burada ilkokula başlayan Anarbay için yeni bir yaşam mücadelesi başlamaktadır. Babası Anarbay'ın yaramazlıklarından yakınlıkla onu Elçin öğretmene teslim eder. Elçin öğretmen bu çocuğun oldukça zeki, yetenekli olduğu görüşündedir ve onunla iletişim kurma yollarını arar. Bu süreçte Anarbay'ın öğretmenlerinden Bayan Licht, bu çocuğun davranış problemleri olduğunu iddia eder ve onu öğrenme güçlüğü çeken çocukların devam ettiği okullara yönlendirmek ister. Elçin öğretmenin çabalarıyla Bayan Licht bunu gerçekleştiremez.

Aradan yıllar geçmiş, Anarbay on beş yaşına gelmiştir. Romanda Anarbay'ın ergen ruh hâli, yaşadığı kimlik bocalamaları ve yaşına özgü isyankârlığı geniş bir şekilde anlatılmıştır. Anarbay ilkokuldan itibaren birlikte olduğu kız arkadaşı Selda ile ilişkisini, Selda'nın babasının baskıları nedeniyle devam ettiremez. Bu durumda kendisinden yaşça büyük olan ve babasının çalıştığı maden ocağında çalışan bir şefin üniversitede okuyan kızı olan Marie ile birlikte olur. Romanda Marie, Anarbay'ın yaşadığı ergenlik bunalımından onu çıkaran, ona hayatı, cinselliği ve karşı cinsi öğreten kişi olarak görülmektedir. Bu süreçte Anarbay'ın Selda'ya olan ilgisi hala devam etmektedir. Selda'nın, Anarbay ile Marie'nin ilişkisinden haberdar olması sonucu Anarbay ile Marie ayrılırlar; ancak Selda ile de bu ilişki devam etmez.

Anarbay'ın hayatını mahveden asıl olay, tatilde Türkiye'yi ziyareti sırasında gerçekleşir. Türkiye'de 12 Eylül askerî darbesinden sonra bir sıkıyönetim süreci yaşanmaktadır. Anarbay, arkadaşlarıyla birlikte otururken askerler kimlik kontrolü yaparlar. Anarbay yanında kimliği olmadığı için gösteremez, bunun üzerine subay Anarbay'a hakaret eder. Bu hakareti kaldıramayan Anarbay herkesin içinde subayı döver. Bu olaydan sonra Anarbay tutuklanır ve ağır bir işkenceden geçirilir. İşkence sırasında tecavüze uğrar. Yaşadığı bu olayın etkisinden kurtulamayan Anarbay, kendisini tutuklatan ve işkence yaptıran subayı öldürmeye karar verir. Bunun için Almanya'da bir çeteye anlaşarak soygunlara başlar. Böylece para biriktirip bir silah alır. Türkiye'ye döndüğünde durumu öğrenen dedesi o subayı kendisinin öldüreceğini söyleyip onu Almanya'ya gönderir. Kısa

zaman sonra dedesinin subayı öldürmesinin ardından vurularak öldürüldüğü haberi gelir. Dedesinin acısına dayanamayan Anarbay silahını başına dayayarak kendisi de intihar eder.

Yazar, yurt dışındaki Türk işçilerini, yamaçlardan verimli vadilere inen taşlara benzetmektedir ve bu verimli vadilerden yamaçlara geri dönüşün olmayacağını düşünmektedir. Ayrıca yetmişli yıllarda yaşanan aile göçünün, Türk işçilerinin bu ülkedeki geleceğine dair bir işaret olduğunu şöyle ifade etmektedir: “O zamanlar Türk işçileri tıpkı bir vadinin yamaçlarındaki taş parçaları gibi yuvarlanıp verimli vadilere indiklerini, yamaçlara asla geri dönmeyeceklerini yeni yeni anlıyor, anladıkça ailelerini de Türkiye’den getiriyorlardı.”

Anarbay’ın okuduğu Alman okulunda Türkler ve Almanlar arasında birtakım önyargılar olsa da, ciddi anlamda bir ırkçılık görülmemektedir. Irkçı öğretmen ve eğitim politikları Bayan Licht’in şahsında verilmiştir. Buna karşılık Elsa Vogt gibi insancıl değerleri önemseyen göçmen dostu, göçmenlerin Almanya için bir zenginlik olduğunu savunan Alman öğretmen tiplmesi de öne çıkarılmıştır. Hatta okulda yapılan bazı etkinlikler ve yarışmalarda Türkler ve Almanlar bir araya getirilerek karşılıklı ikramlarda bulunmaktadır. Aşağıdaki paragrafta okulun düzenlemiş olduğu bir etkinlikte Türk ve Alman grupların etkileşimi görülmektedir.

Bir grup çocuk Türk anne babalara Alman usulü, bir grup çocuk da Alman anne babalara Türk usulü ayakkabı bağlatıyor, en hızlı bağlayan Alman’a bir Türk sucuğu, en önce bağlayan Türk’e de bir paskalya çöreği hediye ediyorlardı... Katılan büyükler işi çok önemsemiş, gülüşerek yarışmayı sürdürüyorlardı. (s. 105).

Anarbay babasıyla tartıştıktan sonra kız arkadaşı Selda ile sorunlarını paylaşırken ilkokul yıllarına ait bir anı onların yaşadıkları daha büyük bir problemi keşfetmelerine neden olur. Bu, yurt dışında doğmuş ya da büyümüş, orada eğitim görmüş ama evde Türk olduğunu hatırlayan ikinci kuşak göçmen Türklerin kimlik problemidir:

“Hani ilkokul ikideyken Frau Licht biz Türk çocuklarına öğüt veriyordu ya,” dedi ve olayı anlattı: Almanlar gibi temiz giyinin, Almanlar gibi erken yatıp erken kalkın, ödevlerinizi Almanlar gibi zamanında ve düzgün yapın, böyle yaparsanız çok iyi birer insan olursunuz. Eray da eve gider gitmez: Anne ben artık Alman oldum demiş. Hiç öyle şey olur mu oğlum, sen Türk’sün. Çocuk inatlaşmış: Oldum anne, ben artık Alman oldum, diye diretmiş. Bir de babana soralım, bakalım o ne diyecek? Baba gelir gelmez anne: Oğlum Alman olmak istiyor, ne dersin? Diye sormuş. Eray hemen atılmış: istiyor değil anne oldum bile. Ben Alman oldum. Babasının tepesi atmış, çocuğa bir tokat patlatarak kaşını yırtmış. Doktora götürüp dikiş attırmışlar, ertesi gün Frau Licht sormuştu: N’oldu oğlum? Bu halin nedir? Eray da yanıt vermişti: Bir Türk’ün saldırısına uğradım. (s. 149-150).

Hatırladığı bu anı Anarbay’a, “biz neyiz, kimiz?” sorularını sordurur. Kendisini ne tam olarak Türk, ne de Alman gibi hissedeni; ne Türklüğe, ne de Almanlığa yakın ya da uzak gören bu gençler artık kimliklerini sorgulamaya başlarlar:

“Peki biz neyiz Selda?” Böyle bir sorunun yanıtını hiç düşünmemişti ikisi de. Selda bir an duraladı, bakışları Anarbay’ın yüzünde takılı kaldı. Sorunun yanıtını arıyordu; kendini ne bir Türk gibi ne de bir Alman gibi hissediyordu. Hem ona yakındı, hem ötekine... Hem ona uzaktı, hem berikine... Evet biz neyiz? (s. 150).

Romanda ağırlıklı olarak yurt dışındaki Türk çocuk/gençlerinin yaşadıkları sorunlar ele alınmaktadır. Ancak romanın bir bölümünde Elçin öğretmen, Anarbay’ın babası Mürtüz Can’ın çalıştığı maden ocağını gezer ve burada çalışan işçilerin ağır çalışma koşulları Elçin öğretmenin izlenimleri şeklinde anlatılır. Bu bölümde işçilerin yaşamlarına dair tespitler yazarın “Uğultu” adlı diğer romanıyla benzerlikler taşımaktadır.

3.2.2. Eserde Öne Çıkan Dil Sorunları

Roman, yurt dışındaki Türk toplumunun yaşadığı dil sorunları bakımından incelendiğinde kuşaklar arasında farklılaşan bir tablo karşımıza çıkmaktadır. İş gücü göçü ile Almanya’ya gelen ve birinci kuşak göçmenler olarak adlandırılan kesim Almanca konusunda sorunlar yaşamaktadır. Almancayı bilmemelerinde ve öğrenememelerinde diğer göçmen Türklerle birlikte bir Türk mahallesi oluşturarak yaşamaları ve bu yerde egemen olan dilin Türkçe olması önemli bir etkidir. Aşağıdaki paragrafta yazar, Almanya’daki bir Türk mahallesini betimlerken Türkçenin baskınlığını vurgulamakta ve burayı Türkiye’deki bir mahalleden ayırt edememektedir:

Evlerden boşalmış kızlar, oğlanlar bahçedeki kum havuzuna karışmışlardı. Tek tük Alman çocuklar da vardı aralarında ama burası yine de Almanya’da değil, Türkiye’de bir mahalleye benziyordu. Alman çocuklar bile Türkçe sözcüklerle birbirlerini çağırıyor, birbirlerine Türkçe sövüyorlardı. Bağırtiları pencerelerden yayılan Türkçe müzik seslerine karışıyordu. (s. 38)

İkinci kuşak olarak adlandırılan, Almanya’da doğan ya da buraya çok küçük yaşlarda gelerek Almanca eğitim görmüş kesimin ise Almanca konusunda önemli sorunlar yaşadığı görülmemektedir. Öyle ki bu çocuklar Almanca bilmeyen ebeveynlerinin Alman toplumuna açılış kapısı gibi görünmekte, bu toplumla bağını kurmaktadır. Yazar romanda bir çocuğun, doktora giden annesine eşlik ettiğini ve doktorla annesi arasında “dilmaçlık” yaptığını ifade eder. Fakat ikinci kuşağın içerisinde de Almanca konusunda sorun yaşayanları görmek mümkündür. Bu durum genellikle daha ileri yaşlarda Almanya’ya

gelen ya da öğrenim hayatına Türkiye’de başlayıp Almanya’da devam ettiren çocuklarda görülmektedir. Söz konusu romandaki Selda ve Anarbay bunun en canlı örneğidir. Selda çok küçük yaşlarda Almanya’ya gelmiş, bu ülkede çocuk yuvasına devam etmiş, ardından öğrenim hayatına yine Alman okullarında başlamış bir Türk çocuğudur ve Almanca konusunda sorun yaşamamaktadır. Selda’nın yaşıtı olan Anarbay ise ileriki yaşlarda Almanya’ya gelmesi ve öğrenimine Türkiye’de başlaması nedeniyle ikinci dilde önemli sorunlar yaşamaktadır. Romandan alınan aşağıdaki paragraf, aynı kuşaktan kişiler olmasına rağmen Selda ve Anarbay arasındaki ikinci dil durumunu çok iyi yansıtmaktadır:

Birdenbire bisikleti yana yatırdı, karşı bakkaldan gelmekte olan Alman nineye doğru koşmaya başladı. Çocuklar şaşırıp merakla arkasından baktılar. Yaşlı kadın alışveriş yapmış, torbaları güçlülükle taşıyarak ağır ağır geliyordu. Yetişir yetişmez elindeki yükü almak ona yardım etmek istedi; ancak Almanca sözcükler bulamadı. Bir an sıkıntıyla duraladı, sonra Selda’yı yanına çağırdı:” Gel yardım edelim gel!” Selda geldi, Anarbay’ın ne yapmak istediğini Almanca söyleyince kadın gülümseyerek elindeki yükü verdi. (s. 41).

Romanda yurt dışında yaşayan Türk toplumunun dil sorunları sadece göçmen vatandaşlarımız ve bunların çocukları bakımından ele alınmamış, orada görev yapan Türk öğretmenlerin de yaşadığı dil sorunu etkili bir şekilde betimlenmiştir. Yazar, Frau Licht’in öğretmenler odasında Anarbay’a yönelik haksız söz ve ithamlarına karşılık vermek istemekte, fakat Almancası yeterli gelmemektedir:

Anarbayın adı geçer geçmez kadın gerginleşiyor, makineli tüfek atışı gibi sözcükleri sayıp döküyordu. Anlamadığım bir sözcük olunca ipin ucunu kaçırıyor, araya girip sözcüğün anlamını sorduğum zaman da kadını susturamıyordum. Bir düzen içinde olayın nedenlerini; nedenlerin ardındaki gerçekleri açıklayamıyor, kanıtlarını, tanıtılarını sıralama fırsatını yitiriyordum. Ya da uygun Almanca sözcükler bulup düşüncemi vurgulayamıyor, ben de çıldırıyordum. Yirmi beş yaşından sonra öğrendiğiniz bir dilde üretken olamıyor, zaten çoğunlukla izleyici kalıyorsunuz. Zaman zaman cümle kurmakta bile ikircime düşüyor, cümle kurmak için düşünüyorsunuz, spontan cevap verdiğinizde cümle eksik oluyor, demek istediğinizi tam ifade edemiyorsunuz, sizin de moraliniz bozuluyor. (s. 108-109)

Anarbay, elektrik şirketinin, banka hesaplarından her ay düzenli olarak borçlarını kesme yetkisi aldığını öğrenir. Daha sonra bu yetkiyi babasının verdiğini duyar ve bu durumu arkadaşına, “o neyi imzaladığının farkında bile değildir. Herifte kafa yok ki, on yedi yıldır burada çalışıyor, on yedi sözcük Almanca öğrenememiş...” sözleriyle aktarır. Görüldüğü gibi yurt dışındaki Türk toplumunda birinci ve ikinci kuşak arasındaki farklılığın en belirgin noktası yaşanan dil sorunuyla kendini göstermektedir. Romandan alınmış aşağıdaki paragraf bu durumu daha iyi örneklemektedir.

Anarbay sevecen bir bakış atarak gönlünü aldı Hasan’ın ve anlattı: Televizyonları ikinci elden ve çok eskiymiş, belki yenisi alınır diye tutup görüntüsünü bozmuş. Çünkü babası Almanca pek anlamadığı için sadece görüntüye bakıyormuş. Seninki gidip eskiciden bir tane daha alıp getirmiş şansa bak onun da görüntüsü var, sesi yokmuş. Tutup iki televizyonu üst üste

koymuşlar, birinden ses öbüründen görüntü geliyormuş. Sesi olan sana, görüntüsü olan bana ikimizin de televizyonu var daha ne istersin demiş babası (s. 132-133).

Anarbay'ın babasının Almancayı öğrenememesinin gerekçesi yazarın “Uğultu” adlı romanda anlattığı Türk işçilerinin öne sürdüğü sebeplere çok benzemektedir. Anarbay'ın babası Mürtüz Can bir madende çok ağır iş koşulları altında çalışmaktadır. Burada Mürtüz Can'ın tek düşüncesi çalışmak, para biriktirmek, tasarruf yapmak ve birgün bu yaşam koşullarından kurtulmak ve rahata ermektir. Uğultu romanında anlatılan fabrikadaki ortam gibi, Mürtüz Can'ın çalıştığı maden ocağında da çalışma koşulları ağır, insanlar arasındaki iletişim zayıftır. Ayrıca buradaki işçilerin iş hayatı dışında kendilerine ayıracakları yeterli serbest zamanları bulunmamaktadır. Tüm bunlar Mürtüz Can'ın dil öğrenmesini engeller. Anarbay ile konuşması sırasında Mürtüz Can, “çalışmak ve sizlere bakmaktan dil öğrenmeye vakit olmadı ki.” diyerek içinde bulunduğu durumun sebebini açıkça ortaya koyar.

Romanda ikinci kuşak Türkler, Alman toplumuyla uyum problemini büyük ölçüde aşmış olarak öne çıksalar da, bu durum onların dil sorunu yaşamadıkları anlamına gelmez. Yazar zaman zaman romanda anlatılan çocukların yarı Türkçe yarı Almanca konuştuklarından, kendilerini en iyi bu şekilde ifade ettiklerinden bahseder. Bu durum ikinci kuşak Türklerde görülen yetersiz dil edinimi durumunun romana da yansıdığı anlamına gelmektedir.

Birinci kuşak Türklerin ise Alman toplumuyla uyum problemini aşmada büyük güçlükler yaşadığını, uzun yıllar bu ülkede olsalar da bir türlü bu ülke şartlarına entegre olamadıklarını görmekteyiz. Bu durumun romandaki en canlı örneği, Anarbay'ın babası Mürtüz'dür. Mürtüz Can, Almanca bilmediği için her şeyi bir gürültü olarak algılamaktadır. Onun için her şey büyük bir bilinmezlik ve bir gürültüden ibarettir. Mürtüz Can ve maden ocağında birlikte çalıştığı arkadaşları Alman toplumuna uyum sağlayamamalarının, sosyalleşememelerinin ve bu ülkede iş dışında aktivitelere katılamamalarının en büyük nedenlerinden biri olarak dil bilmemelerini gösterirler. Bununla birlikte farklı bir zamanda aynı kişiler dil öğrenememelerinin sebebi olarak iş dışında sosyal yaşamlarının canlı olmamasını, insanlarla iletişim kuracak olanaklara sahip olamamalarını işaret etmişlerdir. Dolayısıyla bu insanların yaşadıkları dil problemi ile uyum problemi paralel bir şekilde gelişmekte ve bu durum yurt dışındaki Türklerin içinde bulunduğu çıkmazı iyi bir şekilde ifade etmektedir.

Anarbay romanı, Almanya’da yaşayan birinci ve ikinci kuşak Türklerin yaşadıkları dil sorunlarına ilişkin bilgiler vermesi ve bu iki kuşak arasında mukayese yapabilme imkânı tanınması bakımından önemlidir. Romanda ikinci kuşak bireylerin birinci kuşağa göre ikinci dil konusunda yaşanan sorunları büyük ölçüde aştığını ve bu kuşağın Alman toplumuyla uyum problemini daha az yaşıyor olduklarını görmekteyiz. Ancak bu durum, onların dil sorunu yaşamadığı anlamına gelmemektedir. Zaman zaman kendilerini yarı Türkçe, yarı Almanca kelimelerle ifade eden bu bireylerin her iki dilde de yetersiz dil edinimi problemi yaşadıkları görülmektedir. Bu durum ikinci kuşak gençlerin kültür/kimlik karmaşası yaşamalarına da neden olmaktadır.

3.2.3. Eserde Öne Çıkan Eğitim Sorunları

Yazar, 1970’li yılların ikinci yarısında aile birleşmesi ve aile göçlerinin yoğunluğuna dikkat çeker ve Türkiye’den gelen çocukların tek kelime Almanca bilmemeleri nedeniyle oluşan eğitim sorunlarına, Alman okullarında Türk çocukları için hazırlık sınıfları açılarak çözüm aranmaya çalışıldığını belirtir.

Romanda Anarbay’ın şahsında yurt dışındaki Türk çocuklarının ele alındığı ve Anarbay’ın yaşadığı eğitim sorunlarının diğer göçmen çocukları açısından da değerlendirilerek genellenebileceği söylenebilir. Eğitim alanında yaşanan sorunlar sadece dille sınırlı değildir. Aşağıdaki paragrafta, eğitimde öğretmen ve veli tutumlarının ne kadar önemli olduğu ortaya koyulmakta, yurt dışında yaşayan yetenekli bir Türk gencinin velisi ve öğretmenin etkili rehberlik yapmaması sonucu eğitim hayatında ciddi sorunlar yaşadığı ifade edilmektedir:

“Ele avuca sığmayan, akıllı ama heyecanlı bir çocuktu Anarbay,” diye yeniden konuya döndüm. “İlk geldiği günden hepimizin sevgisini kazanmıştı. Ünlü bir tiyatro oyuncusu veya çok başarılı bir sinema sanatçısı olabilir; felsefe okuyabilirdi. Yanıt veremeyeceğim sorular soruyordu bana. Uzaya, denize, yerin altına üstüne, her şeye ilgi duyuyordu.” Elsa Vogt dikkat kesilmişti anında. “Ne yazık ki Magdalena Licht adında kaprisli, kalıpcı, kuralcı bir öğretmene düştü. Hem ilkokulu çok kötü geçirdi çocuk hem babasının olumsuz tavırları hem de içine geldiği bu yabancı ortam...” (s. 16).

Romanda yurt dışına çok erken yaşlarda gelmiş Türk çocuklarının ikinci dil gelişiminin diğerlerine oranla daha iyi olduğu görülmektedir. Selda adında bir öğrenci Almanya’ya erken yaşlarda geldiği ve okul öncesinde bu ülkede çocuk yuvasına devam ettiği için Almancası daha ileri bir düzeydedir. Bu durumda yazarın ifadesiyle Selda, “Almanca derslerinde öğretmen ile Türk öğrenciler arasında dilmaçlık” yapmaktadır. Selda’nın

durumu hem okul öncesi yuva ya da kreş gibi ortamlarda bulunan göçmen çocuklarının ikinci dil gelişiminin daha iyi olduğunu gösteriyor, hem de göçmen çocuklarının yaşadığı dil ve eğitim sorunlarının aşılmasında, okullarda öğretmen öğrenci işbirliğinin işe koşulduğunu, bu konuda arkadaş rehberliğine önem verildiğini ifade ediyor.

Yazarın “Uğultu” adlı diğer romanında, ilk kuşak Türkler diye adlandırılan iş gücü göçüyle Almanya’ya gelmiş yetişkinler anlatılıyordu. Burada anlatılan ilk kuşak Türkler genel olarak alkol almayan, domuz eti yemeyen, Türk gelenek ve göreneklerine bağlı, daha muhafazakâr bir görünüm sergiliyorlardı. “Anarbay” adlı romanda ise daha çok ikinci kuşak diye adlandırdığımız Türklerin Alman okullarındaki eğitim yaşantıları ve eğitim ortamlarındaki durumlarını görmekteyiz. Bu romanda geçen, “Bağrış çağrış içinde çocuklar atlarken Ayikulak, Selda ve Aylin Türk çocuklarının şaşkın bakışlarına aldırmadan domuz sosislerinin önünde sıraya girmişlerdi bile.” ifadesi ikinci kuşakla birlikte Türklerin inanç, düşünce ve yaşam tarzlarının değişmeye başladığını hissettirmektedir. Bu durum ikinci kuşaktan itibaren yurt dışında yaşayan Türk toplumunun eğitim gereksinimlerinin içerisinde Türkçe ve Türk kültürü derslerinde yoğunlaşılması gerektiğini düşündürmektedir.

Romanda Anarbay, zeki, yetenekli ama fazla hareketli ve bazen kural dışı davranan bir Türk göçmen çocuğu olarak betimlenmekte; Frau Licht de önyargılı, takıntılı, bu sebeple Anarbay’ın öğrenim hayatını zora sokan olumsuz bir Alman öğretmeni temsil etmektedir. Yazar, Bayan Licht’in, iki yıldır Anarbay’ın adını ve soyadını tam olarak söyleyememesine rağmen tüm göçmen çocuklardan doğru Almanca konuşmalarını beklemesini eleştirir. Yazar ayrıca Bayan Licht’in şahsında eğitim sorunlarında (özellikle de göçmen çocukların eğitiminde) öğretmen faktörünü ele alır, olumlu bir öğretmenin ne yapması, sorunlara nasıl yaklaşması, öğrencilere yönelik tutumunun nasıl olması gerektiğini anlatır. Aşağıdaki paragrafta yazar, Frau Licht ile Anarbay’ın durumunu tartışırken, aynı zamanda bir öğretmenin öğrencilere ve eğitim sorunlarına yönelik tutumlarının da nasıl olması gerektiğini göstermektedir:

Licht’e sorarsanız, Anarbay azgındı, disiplinsizdi, kural kayide tanımıyor, onu yoruyordu. Verdiğiniz dersleri kavıyor mu diye soruyordum, evet diyordu. Yanlışı çıkıyor mu? Hayır! Dil sorunu var mı? Yok! Ev ödevini yapıyor mu? Evet. Peki bu Anarbay’dan ne istiyorsunuz? Sınıfı birbirine katıyor anlamıyor musunuz, çocukların dikkatini toplayıp derse başlayamıyorum. Siz onu tam olarak doldurabiliyor musunuz? Ne demek efendim, bir çocuk kendine yetebilmelidir, bu çocuk yetmiyor, yetemiyoooo... diye bağırıyordu. Haklıydı belki de; ama Anarbay’ın yaşamını bilmiyor, araştırıyor, sorunları olduğunu, ona özel ilgi gerektiğini görmek istemiyordu. Onu bütün çocuklarla aynı kalıpta görüyor, o ölçüyle öğretim yapmak işine geliyordu. Oysa Anarbay çok çabuk kavıyor. Daha ileri, daha çok şeyler istiyordu. Siz öteki çocuklarla uğraşırken o sıkılıyor, ortalığı karıştırıyordu. (s. 108).

Eser, Anarbay'ın ilkokul öğretmeni Elçin'in ağzından anlatılmaktadır. Aradan yıllar geçmiş, Anarbay 15-16 yaşına gelmiş ve geçen bu sürede Elçin öğretmenle Anarbay'ın yolları ayrılmıştır. Anarbay, yaşadığı kötü olayların ve ergenlik çağının getirdiği karmaşık ruh halinin etkisiyle farklı bir insan haline gelmiş, olumsuz bir çevre edinmiş, hatta soygun olaylarına karışmıştır. Anarbay'daki bu değişimleri fark eden Elsa Vogt, ona ancak ilkokul öğretmenin yardım edeceğini düşünerek ilkokul öğretmeniyle iletişim kurar. Elçin öğretmen, Anarbay'a yardım etmeye karar verir; ama o, bu gence öğüt vermek yerine onunla iletişim kanalları oluşturmayı tercih eder. Sık sık görüşebileceği ortamlar oluşturur. Onu kendi çevresine çekerek sorunlarını anlamaya ve böylece çözümler üretmeye çalışır. Bu yönüyle yazar gençlerin sorunlarının çözümünde çağdaş ve profesyonel bir eğitimci profilini çizer.

Onunla düzenli buluşabilmek için bazı tasarılar hazırlamıştım: “Seni neden görmek istedim biliyor musun?” diye sordum, hayır anlamında başını salladı. Öğretmenler için Akademi’de bu hafta Cuma günü masalın işlevleri konulu bir seminere başlayacağımı, uygulamalı yapmak istediğimi, seçeceğimiz bir okulda çocuklara masal anlatıp anlatamayacağımı sordum. Hem gün boyunca beraber olur, hem bundan böyle de sık sık buluşabilmenin olanaklarını konuştuk. Sevinçle kabul etti. (s. 202).

Romanda Licht, Türklere karşı önyargılı, ırkçı düşünceleri ağır basan, Türk çocuklarının kaba, saygısız, bencil, davranış problemleri olan kişiler olduklarını ve bu nedenle öğrenme güçlüğü yaşayan çocukların okuduğu okullarda eğitim görmeleri gerektiğini düşünen ve Türk çocuklarını sınıfında görmek istemeyen bir Alman öğretmeni temsil etmektedir. Licht, bir konuşması sırasında, Türklerin bu ülkeye çalışmak için geldiklerini, bu yüzden Türk çocuklarının da bir an önce meslek sahibi olarak çalışmaya başlamaları gerektiğini, zaten bu çocukların yarım yamalak Almanca ile üniversiteye giremeyeceklerini ifade eder. Licht, Anarbay’a yönelik aşağıdaki değerlendirmelerini tüm Türk çocukları için geneller ve Licht’in bu sözleri ile ayrımcı bir Alman öğretmenin Türk çocuklarına yönelik düşünceleri ortaya konulur:

Hiçbir sorunu barışçıl çözemiyor bu çocuk. Merkezde yalnız kendisi var. Başka kimseye yer yok. Ortak iş yapma özelliği kazanmamış, her şeyde sorun çıkartıyor, kavgacı. Yalnız Anarbay mı? Bütün Türk çocuklarında davranış bozukluğu var. Oğlanların hepsi kızlara karşı kaba ve saldırganlar. Yetiştiriliş biçimleri, gelenekleri böyle. Ya da başka biçimde vurgulamak gerekirse, çocuğu eğitme, topluma hazırlama sorunları yok Türklerin. Doğurup bir de yiyecek verdiler mi, her görevin yerine geldiğini sanıyor, çocuğu sokağa bırakıyorlar. Kaba saba bir yaratık çıkıyor karşımıza... (s. 220).

Bayan Licht ırkçı yönü ağır basan, göçmenlere karşı önyargılı, baskıcı, otoriter bir eğitim anlayışını temsil ederken; Elsa Vogt bunun tam karşıtı olarak daha insan sever, göçmen

dostu ve göçmenlerin Alman toplumunda bir renk, zenginlik olduğunu düşünen Alman öğretmenleri ve eğitim anlayışını temsil eder. Yazar sık sık Elsa Vogt'un Türk çocuklarının eğitimi için gösterdiği ilgi ve duyarlılıktan övgüyle bahseder ve Bayan Licht tiplemesine karşı Elsa Vogt'u ön plana çıkarır.

Yazar bu romanda yurt dışındaki Türk çocuklarının eğitim hayatında yaşadıkları sorunları anlatırken etkili öğretmenlik, işlevsel eğitim politikaları gibi çözümler üretmeyi de ihmal etmemektedir. Özellikle de yazarın derslerin işleniş sürecinde önerdiği yöntem ve yaklaşımlar oldukça dikkat çekicidir. Yazar, tüm dersleri bir masal anlatıcısı gibi işlemekte, çoğu zaman öğreteceği konuları oyunlaştırarak çocukları sürece dâhil etmektedir. Yazarın kullandığı bu yöntem bazıları tarafından derslerin boş geçmesi şeklinde algılanır ve şikâyet edilir. Yapılan şikâyet üzerine bir eğitim müdürü olayı soruşturur. Yazar, bu eğitim müdürünü derse davet eder ve savunduğu yöntemi bir de onun karşısında uygular. Eğitim müdürü, öğretmenin uyguladığı bu yöntemin çocuklar üzerindeki olumlu etkilerini görünce katıldığı dersten oldukça memnun bir şekilde ayrılır:

Eğitim müdürü beni çağırmıştı. Siz ders yapmıyor, sadece masal anlatıyormuşsunuz demişti. Evet, diye yanıtlamıştım, suratı asılmış, “ nasıl olur, tüm dersleri masalla nasıl doldurursunuz?” demişti. Ben böyle uygun görüyorum, diye kışkırtıcı bir karşılık vermiştim. Duralamış, yeni bir ses tonu ararken, “ isterseniz gelip dersimi izlersiniz,” demiştim, yaptığım işin yararına öylesine inanıyordum ki; hatta bu yöntemin yaygınlaşmasını istiyordum. Önerimi kabul edince sevinmişim. Yeni görüyorlarmış gibi kafalar müdüre döndü. Müdür sözü nereye getireceğimi kestirmiş, gülümsüyordu. (s. 212).

Eğitim müdürü dersi izledikten sonra, derste uygulanan yöntem ve yapılan etkinliklere hayran kalır ve öğretmene bu yöntemi Profesör Bruno Bettelheim'dan mı aldığını sorar. Öğretmenin sözü edilen profesörü tanımadığını belirtmesi üzerine eğitim müdürü profesörün “Kinder Brauchen Marchen” (Çocukların masala gereksinimi var) adlı kitabını tavsiye eder. Öğretmen, daha sonra kendisiyle aynı düşüncede, aynı duyarlılıkta olduğunu anladığı bu profesörün kitaplarını büyük bir ilgiyle okumaya başlar ve diğer öğretmenlere tavsiye eder.

Yurt dışındaki Türk çocuklarının eğitim hayatında karşılaştıkları diğer bir problem alanı da öğrenme güçlüğü yaşayan çocukların gönderildiği okullardır. Almanya'da Türk çocuklarının dil bilmemeleri nedeniyle sıkça gönderildikleri, Türkler arasında “deli okulu” şeklinde adlandırılan, öğrenme güçlüğü yaşayan çocukların devam ettiği okullar bu romanda da görülmektedir. Bayan Licht, davranış problemleri olduğu gerekçesiyle Anarbay'ı bu okula göndermek ister; fakat Elçin öğretmen buna karşı çıkar. Anarbay'ın

oldukça zeki, yetenekli, liderlik özelliği gelişmiş bir çocuk olduğunu ifade ederek Anarbay'ın bu okula gönderilmemesi için mücadele eder.

Anarbay romanı Türk göçmen çocuklarının eğitim yaşantıları hakkında önemli bilgiler vermektedir. Bu romanda bazı Türk çocuklarının yalnızca Almanca düzeylerinin geri olmasından dolayı öğrenme güçlüğü yaşayan çocukların gönderildiği okullara gönderilmek istenmesi, bu kurumların ve bu zihniyetin Türk çocuklarının geleceği için nasıl bir sorun olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu roman, Bayan Licht gibi ırkçı, önyargılı öğretmenlere yönelik eleştiriler bulundurmasının yanı sıra, Elçin öğretmen örneğiyle yurt dışındaki Türk çocuklarının eğitimi ve rehberliği konusunda öneriler sunması bakımından önemlidir.

3.3. El Malı ile Nasıl? Adlı Esere İlişkin Bulgular ve Yorumlar

3.3.1. El Malı ile Nasıl?

Bu eser, Munis adında bir Türk işçinin Almanya'ya gidişi, bu ülkede bulunduğu sürede yaşadığı olaylar ve Türkiye'ye tekrar dönüşü ile birlikte karşılaştığı durumları anlatan kısa, komik öykülerden oluşmaktadır.

Kitapta bulunan öyküler yer, zaman, kişiler bakımından bütünlük ve benzerlik taşısa da, her öyküde farklı olayların ele alındığı görülmekte ve bu yönden hikâyelerin birbirinden bağımsız olduğu düşünülmektedir.

Munis, Almanya'nın işçi talebini duyarak başvuruda bulunur. Ancak, doktor muayenesi sırasında idrar tahlilinden geçemeyerek elenir. Çevredeki insanların dedikodularına maruz kalmamak için bir müddet Almanya'ya gitmiş gibi yaparak evde saklanır. Daha sonra karısının altınlarını vererek arkadaşı Münir'in idrarını alır ve böylece sağlık kontrolünden geçerek Almanya'da çalışma hakkı kazanır.

Almanya'da bir maden ocağında çalışan Munis'in tek düşüncesi para biriktirmek, zengin olmak, daha sonra köyüne dönerek burada muhtar olmaktır. Munis gazetede gördüğü bir ilanla zengin olma hayallerine kavuşacağını ümit eder. Bu ilanda işçilerin, birikimlerini kullanarak Türkiye'de bazı fabrikalardan hisse alabileceği ve fabrikaya ortak olabileceği yazılıdır. Munis, birkaç fabrikadan hisse aldıktan sonra kendisini bir fabrikatör gibi düşünür.

Eserde Munis'in yaşadığı komik olaylarda esasen Türk işçilerin uyum problemlerine dair göndermeler mevcuttur. Almanya'ya geldikten sonra ağır iş koşulları ve yaşamındaki düzensizlik nedeniyle Munis'in sağlığı bozulur. Bunun üzerine Munis, ailesini Almanya'ya getirmeye çalışır, ancak bunun için beş yıl çalışma şartı ile karşılaşır. Daha sonra Munis, vatandaşlık başvurusunda bulunur. Alman yetkililer tarafından Munis ve ailesi, Alman vatandaşlığına kabul edilmeleri için oldukça komik şartları yerine getirmeye mecbur edilir. Bunlardan biri de Ren nehrini yüzerek karşıya geçme şartıdır. Munis'in Almanya'ya ilk gelişi sırasında Alman doktorların muayenesinden geçememesi ile Alman vatandaşlığına geçiş için yaptığı başvuru sonrasında yaşadığı olaylar, Alman yetkililer tarafından Türk vatandaşlarının küçük duruma düşürüldüğü, zaman zaman aşağılandığı izlenimini vermektedir.

Yazarın diğer eserlerinde Türk işçilerinin burada kalıcı olduğu ve artık dönmeyecekleri vurgulanırken, bu eserde Munis, Türkiye'ye geri döner, köyünde muhtar olarak seçilir ve hayal ettiklerini gerçekleştirme olanağı bulur.

3.3.2. Eserde Öne Çıkan Dil Sorunları

Munis, Almanya'da çalışmak üzere ilgili kurumlara başvuru yaptıktan sonra başlayan sürecin hemen her aşamasında dil bilmemesi nedeniyle çeşitli sorunlar yaşamıştır. Almanya'ya gönderilecek işçiler Alman doktorlar tarafından muayene edilerek seçilmiş, bu aşamada Munis sağlık kontrolünden geçemeyerek elenmiştir. Bu durumun nedenini Munis merak eder, ama Almanca bilmediği için sorup öğrenemez. Bunun üzerine bir çevirmen bulur ve bu şekilde Alman doktorla iletişim kurmaya çalışır.

Yurt dışına Türk işçi göçünü konu edinen eserlerde sıkça karşılaşılan çevirmenler bu eserde de görülmektedir. Bekir Yıldız'ın "Türkler Almanya'da" adlı romanında Türk işçilerin yaşadığı dil sorununu fırsata çeviren, bunun için Türkçe öğrenen Almanlardan bahsedilir. Kimi eserlerde ise gurbetteki bir Türk işçinin çevirmenler tarafından kandırılması görülmektedir. Ancak bu eserde çevirmenler aracılığıyla iletişime girişme daha Türkiye'de iken başlamış ve herhangi bir olumsuz durumla neticelenmemiştir.

Munis, arkadaşı Münir ile birlikte Münih garına indiğinde Türk olduğunu zannettiği birine "Essen" şehrine nasıl gideceğini sorar. Fakat bu adam Türk değildir, Türkçe de bilmemektedir. Dolayısıyla iletişim kuramazlar. Orada öylece bekleyip çevrelerinde akan

insan seline dikkat ederler. Saatler sonra oradan geçen ve her haliyle Türk olduğu anlaşılan birini durdurarak iletişim kurabilecekleri birine kavuşurlar.

Yazar, Türkiye’de işyerlerine yabancı isimler verilmesini ironik olaylarla, ama bir o kadar da sert bir üslupla eleştirir. Munis, memleketini çok özlemiştir. Bir uçak bileti alarak Türkiye’ye döner. Yeşilköy havalimanında indikten sonra bir taksi kiralayıp İstanbul’un içinde dolaşır. Çevresine baktığında levhalarda, “Prelli, Ford, IBM, Shell, Singer, Mercedes, Fisch Restaurant, Mannesmann, BMW, Höchst, Bayer, Blaupunkt...” gibi yazılara rastlar ve büyük şaşkınlık yaşar. Daha sonra tekrar Almanya’ya bir uçak bileti alarak Düsseldorf’a döner. Bir taksiye binip oturduğu kente gelince dükkânların önündeki levhalarda, “Alibaba Kebapçısı, Anadolu Bankası, Boğaziçi Seyahat Bürosu, Kartal Dışalım, Kars Kırathanesi, Hopa Fındık, Efes Aşçısı...” gibi yazıları görür. Burada kendisine niçin Türkiye’den bu kadar kısa sürede döndüğünü soran arkadaşlarına, “yanlış memlekete inmişim de geri döndüm” cevabını verir.

Bu eserde de bir Türk işçinin Almanya’da temel ihtiyaçlarını karşılamak için bile ilgili kişilerle iletişim kuramadığı görülmektedir. Munis, Almanya’ya geldikten sonra her geçen sağlığı bozulur. Arkadaşlarının bir doktora görün ısrarına, “Türkiye’ye gideyim, dili dilimden, dini dinimden bir doktora görünürüm” şeklinde yanıt verir. Ancak daha fazla dayanamaz ve bir doktora görünmeye karar verir. Doktorla olan iletişimi bildiği üç beş Almanca sözcük ve el kol hareketleri yardımıyla gerçekleştirmeye çalışır. Ancak bu mümkün olmaz. Munis, muayene sürecinde oldukça komik durumlara düşer. Bunun üzerine doktor, bir dahaki sefere bir çevirmenle birlikte gelmesini tavsiye eder.

Neticede bu eserdeki Munis karakterinin, diğer eserlerde anlatılan Türk işçilerden farklı olduğu pek söylenemez. Munis, yaşamak durumunda olduğu bu ülkede ciddi uyum problemleri yaşayan bir Türk işçisini temsil etmektedir. Munis’in yaşadığı bu uyumsuzluğun her safhasında, dil sorunu kendini daha iyi hissettirmektedir.

3.3.3. Eserde Öne Çıkan Eğitim Sorunları

Bu eserde Munis karakterinin dil öğrenme süreci, “Uğultu” adlı romandaki fabrikada çalışan Türk işçilerin dil öğrenme süreciyle büyük benzerlik taşımaktadır. “Uğultu” adlı romandaki Türk işçiler, yanlarında Almanca - Türkçe sözlük taşımakta, fırsat buldukça buradan kelime ezberleyerek dil öğreneceklerini düşünmekteydiler. Bu eserde de Munis’in yanında sözlük taşıdığı ve bu sözlükten kelime öğrendiği ya da ihtiyaç duyduğunda

sözlükten kelime bularak iletişim kurmaya çalıştığı gözlenmektedir. Dolayısıyla her iki eserde de anlatılan Türk işçiler tamamen kendi çabalarıyla, herhangi bir bilimsellik ve profesyonellik taşımayan yollarla dil öğrenmeye çalışmakta, ayrıca bu öğrenim süreci, planlı, programlı, disiplinli bir süreç özelliği taşımamaktadır.

Munis'in çalıştığı maden ocağının işçi yurduna, maden işletmesi tarafından iki Alman işçi yerleştirilir. Türk işçilerin arasına yerleştirilen bu iki Alman işçinin hangi amaçla buraya yönlendirildiği anlaşılmaz. Bu kişilerin denetleyici, misyoner, casus olabilecekleri akla gelir. Bunun dışında bu işçilerin, Türk işçilere rehberlik yapmaları, yol yordam öğretmeleri, dil öğrenmelerine yardımcı olmaları için yerleştirilebileceği de düşünülür. İşçi yurduna yerleştirilen bu Alman işçilerin ne amaçla geldikleri anlaşılmaz ama ilerleyen zamanlarda Türk işçilerle etkileşime girmeleri sonucu onların dil öğrenme sürecini ilerlettikleri gözlenir.

Bu eser yurt dışındaki Türklerin eğitim sorunlarına ilişkin fazla bir ayrıntı içermemektedir. Eğitim sorunları ile ilişkilendirebileceğimiz tek konu işçilerin Almancayı öğrenme sürecinde karşılaştıkları sorunlardır. Eser genel itibarıyla değerlendirildiğinde, söz konusu işçilerin dil öğrenme sürecinin plansız, disiplinsiz, bilimsellikten ve profesyonellikten uzak bir süreç olduğu görülmektedir.

3.4. ...MA (Öyküler) Adlı Esere İlişkin Bulgular ve Yorumlar

3.4.1. ..MA (Öyküler)

Bu eserde geçen “..MA, Belge, Çiçek ve Postal” adlı öykülerde Türkiye’de darbe dönemlerinde yaşanan olaylar, işkence ve hukuksuzluklar anlatılmaktadır. Araştırma tezimizin konusu ile ilgili bir içeriğe sahip olmadığı için bu üç öykü dikkate alınmamıştır. Bu kitapta geçen “Yârim Sen Gideli, Bir Ömür Böyle Geçti” adlı öyküler ise yurt dışındaki vatandaşlarımızın yaşamlarını konu edindiği için bu öyküler üzerinde yoğunlaşmıştır.

“Yârim Sen Gideli” adlı öyküde İsmet ile Rita’nın aşkı anlatılmaktadır. İsmet, Almanya’ya geldikten sonra bir süre işçilik yapıp, sonra öğretmenliğe geçmiş bir Türk vatandaşıdır. Kendisi gibi öğretmen olan Rita ile bir sendikanın toplantısında tanışır ve birbirlerine âşık olurlar. İlerleyen zamanlarda Rita çocuk sahibi olmak ister. İsmet bu durumu yanlış anlar, Rita’nın kendisine olan sevgisinden şüphe eder ve onu terk edip gider. Daha sonra yaptığından pişman olan İsmet, geri dönmeyi gururuna yediremez. Rita’yı unutmak için

başka biri ile evlenir. Aradan yedi yıl geçmiştir. Bu süre zarfında İsmet de, Rita da evli ve çocuk sahibi insanlar durumuna gelmiştir. İsmet, ailesiyle birlikte bir bahar şenliğinde dolaşırken Rita'ya rastlar. Bir tesadüf sonucu birbirleriyle tekrar karşılaşan bu iki sevgili, geçen süreye rağmen birbirlerine olan sevgilerini kaybetmediklerini anlarlar. İsmet, yıllar sonra Rita'yı tekrar düşünmeye başlar, ama onu aramaya yine gururu mani olur. Birkaç gün sonra Rita'dan bir mektup alır. Rita, bir akşam onu evine davet etmektedir. İsmet, karısı, çocukları ve içinde bulunduğu durum dolayısıyla kendi içinde tartışmalar yaşasa da Rita ile buluşur ve tekrar birlikte olurlar.

Rita'nın Türkiye'ye, Türklere ve Anadolu'ya karşı ilgisi oldukça dikkat çekicidir. Türkleri çok sıcak, samimi, içten bulmakta ve bu insanların Almanlardan çok farklı, hoşgörülü, konuksever olduklarını düşünmektedir. Bir öğretmen olarak da Türk çocuklarına ve ailelerine hep yakın olmayı yeğleyen Rita, Türkler hakkındaki düşüncelerini aşağıdaki şekilde ifade etmektedir:

Okulda en çok Türk çocuğu olan sınıfı ben alıyorum. Ailelerle ilişkilerim çok iyi. Onlara gidip geliyorum. İçtenlikleri mutlu ediyor beni. Sanki seni buluyorum onlarda. Biz Almanlardan çok değişik insanlar. Çok hoşgörülü. Her gidişimde bir yığın konuğu oluyor herkesin. Dille söyleşemesem bile yürekten yüreğe anlaşıyorum onlarla. Kendi halkımla aramda olmayan görünmez bağlar var sanki onlarla aramda. Açıklamak zor belki ama seviyorum hepsini. (s. 22).

Öykünün devamında Türkiye'ye ve Türk halkına olan ilgisinin yalnızca bir Türk'e aşık olmasından kaynaklanmadığını ifade eden Rita, Anadolu kültürü ve tarihine yönelik yaptığı araştırmalardan bahsederek, Anadolu'nun gerçek bir sevgiyi hak eden büyük bir zenginlik olduğunu ifade eder:

Neden böyle diye düşündüm hep. Yalnız sana bağlı olmaktan mı? Hayır, yalnızca bu olamaz. Anadolu uygarlıklarını inceledim. Karşımaengin, zengin bir dünya çıktı. Nice uygarlıklar kurulmuş topraklarınızda... İlk tanrıçalar orada yapılmış, ilk resim orada yapılmış. İlk şehir orada yükselmiş. İlk madencilik yine topraklarınızda işletilmiş. Dünyanın ilk şairi yine Anadolulu. Tüm bunlara bağlı olmalı bu hoşgörü, bu gönül zenginliği, bu konukseverlik... Bizimkiler at gözlüğü ile bakıyor, tüm bunları bilmiyorlar... Ya da işlerine gelmiyor. (s. 23).

Rita'nın açıklamalarında dikkat çeken diğer bir konu, Türklere duyduğu sevgiyi dile getirirken, Almanları sert bir şekilde eleştirmesi ve çoğu zaman Türkleri Almanlardan üstün tutmasıdır. Böyle bir bakış açısının, diğer eserlerle birlikte düşünüldüğünde, Alman karakterler için alışılmışın dışında olduğu söylenebilir.

“Bir Ömür Böyle Geçti” adlı öyküde ise “Ağamalı” adında bir Türk işçinin yaşadıkları anlatılmaktadır. Buradaki Ağamalı karakteri ile “El Malı İle Nasıl?” adlı eserdeki Munis karakteri büyük benzerlikler taşımaktadır. Bu yönüyle bu iki eserde ortaya konan Ağamalı ve Munis karakterlerinin Almanya’daki genel bir Türk işçisi profilini çizdiği ve buradaki gurbetçi vatandaşlarımızın yaygın eğilimlerini yansıttığı düşünülmektedir.

Ağamalı, diğer eserlerde anlatılan birçok Türk işçi gibi okumamış, cahil, saf, ama oldukça hırslı bir yapıya sahiptir. Tek düşüncesi daha fazla çalışmak, para biriktirmek ve zengin biri olarak ülkesine dönmektir. Ağamalı, biriktirdiği paralarla Türkiye’deki birkaç fabrikadan hisse alarak ülkesine bir fabrikatör gibi döneceğini düşünür. Alman markının Türk lirası karşısında değer kazanmasında büyük memnuniyet duyan Ağamalı, Türkiye’de hisse sahibi olduğu fabrikaların iflas etmesiyle büyük hüsrana uğrar. Artık Ağamalı’nın zengin olma hayalleri, hırsları sona ermiş, kendi deyimiyle “işçiden patron olmayacağı” durumuyla yüzleşmiştir. Öykünün sonunda zengin olma hayalleri ve para kazanma hırslarını bir yana bırakan, bunun yerine hayattan keyif almaya çalışan, her gün daha lezzetli yiyecekler pişiren ve bunun için yeni, değişik mutfak ürünleri almaya merak salan Türk işçiler görülür.

3.4.2. Eserde Öne Çıkan Dil Sorunları

Bu eserde yurt dışında yaşayan Türkleri konu edinen her iki öyküde de, göçmen vatandaşlarımızın bu ülkede dil sorunu yaşadıkları görülmektedir. Bu durum en iyi “Yârim Sen Gideli” adlı öyküde İsmet’in yaşantısı ile ortaya çıkmaktadır. İsmet, Almanya’ya ilk geldiğinde bir fabrikada işçi olarak çalışmaktadır. Çalıştığı fabrikada ağır iş koşulları nedeniyle yorgun düşen İsmet, iş dışı zamanlarını uyuyarak geçirmekte, böylece dil öğrenmeye fırsat bulamamaktan yakınmaktadır.

“Bir Ömür Böyle Geçti” adlı öyküde ise yurt dışındaki Türklerin Türkiye’ye olan özlemlerini anadilleriyle gidermeye çalıştıkları görülmektedir:

Ağamalı konuştuğu açılıyor, açıldıkça konuşuyordu. Bohçada ne varsa çıkarıyordu. Ben onu zevkle coşku ile dinliyordum. Ne söylerse söylesin, benim anadilimde konuşuyordu. Sanki anayurdumdaydım, sanki yaylalara çıkmış çiçek topluyorduk... Sarı yeşil, mor meneviş çiçekleri. Dağ lalelerini... Sanki sıcak tepemizden vuruyor, biraz sonra Karsçayı’na girecektik. Çalkalanıp çimecektik. Zozo dağından Erdağına, oradan Ağrı’ya vurup geçecektik. Her birinin tepesine kurulan binlerce anıtları ziyaret edecek, adaklar adayıp, mumlar dikecektik... (s. 31).

Bu paragrafta açıkça görüldüğü gibi yurt dışındaki göçmen vatandaşlarımız Türkiye’de, doğup büyüdüğü topraklarda, özlemini duyduğu her şeyi Türkçe ile hissetmekte ve içlerindeki vatan hasretini ana dilleriyle dindirmeye çalışmaktadırlar.

Sonuç olarak bu eserde, yurt dışında yaşayan Türk toplumunu konu edinen öykülerin, söz konusu toplumun yaşadıkları dil sorununu Uğultu adlı romandakine benzer gerekçelerle açıklamış olduğu görülmektedir. Ağır iş koşulları ve işçilerin sosyal yaşamlarının yetersizliği bu eserde de yurt dışındaki Türk toplumunun yaşadığı dil sorunun en önemli nedenleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.4.3. Eserde Öne Çıkan Eğitim Sorunları

Bu eserde öne çıkan eğitim sorunu, “Uğultu” adlı romandaki fabrikada çalışan Türk işçilerin ve “Anarbay” adlı romandaki Mürtüz Can karakterinin dil öğrenme sürecinde karşılaştıkları sorunların benzeri niteliğindedir. “Yârim Sen Gideli” adlı öyküde İsmet, Almanya’ya ilk gelişini hatırlamakta, o zamanlar bir fabrikada işçilik yaptığı için ağır iş koşulları nedeniyle Almanca öğrenemediğini vurgulamaktadır. İsmet daha sonra öğretmenliğe geçmiş ve dil öğrenmek için gerekli zamana ancak bu şekilde ulaşmıştır. Aşağıdaki paragrafta İsmet’in dil öğrenme süreci ve bu süreçte yaşadığı sorunlar açıkça görülmektedir:

Kocasının olmadığı saatlerde buluşuyor, Türk ailelerine gidiyor, sonra saatlerce söyleştığımız halde dilini tek tük anlıyordum. Almancam oldukça zayıftı. Buralara geldiğimde fabrikanın en zor işine sürmüş, iş hayvanına çevirmişlerdi beni. Vardiya bitiminde bedenimi yatağa zor sürüklüyordum. Almancayı nasıl öğrenecektim? Öğretmenliğe dönme fırsatı çıkınca kaçırmadım; dil öğrenmeye de böylece zaman oldu. (s. 11).

Bu eserlerde Türk işçilerin dil öğrenme sürecinde yalnız kalmaları, bu insanlara profesyonel bir destek sağlanmaması, iş koşullarının biraz hafifletilerek dil öğrenmeleri için gerekli zamanın oluşturulmaması, uyum sağlamaları istenen bu insanlar için yetkililerin gerekenleri yerine getirmediğini düşündürmektedir.

Ayrıca bu eserde geçen “Yârim Sen Gideli” adlı öyküde İsmet ve Rita karakterlerinin öğretmen oluşu Almanya’daki okullarda eğitim öğretim ortamları ve öğretmenlerin durumu hakkında, çok net olmasa da, bilgi vermektedir. Bu öyküdeki Rita, göçmen dostu, Türk çocuklarını ve ailelerini seven, her fırsatta onlara yardımcı olmaya çalışan bir Alman öğretmeni temsil etmektedir. Öyle ki çalıştığı okulda en çok Türk çocuğunun olduğu sınıfı kendi almakta ve bu çocukların aileleri ile de iyi ilişkiler geliştirmektedir:

Okulda en çok Türk çocuğu olan sınıfı ben alıyorum. Ailelerle ilişkilerim çok iyi. Onlara gidip geliyorum. İçtenlikleri mutlu ediyor beni. Sanki seni buluyorum onlarda. Biz Almanlardan çok değişik insanlar. Çok hoşgörülü. Her gidişimde bir yığın konuğu oluyor herkesin. Dille söyleşemesem bile yürekten yüreğe anlaşıyorum onlarla. Kendi halkımla aramda olmayan görünmez bağlar var sanki onlarla aramda. Açıklamak zor belki ama seviyorum hepsini. (s. 22).

Bu öyküdeki Rita, “Anarbay” adlı romandaki Elsa Vogt adında göçmen dostu, Türklerle iyi ilişkiler kuran ve Türk çocuklarına yardımcı olmaya çalışan Alman öğretmenle büyük benzerlikler göstermektedir.

Sonuç olarak bu eserde geçen öykülerin, yurt dışındaki Türk çocuklarının eğitimi hakkında verdiği en önemli bilginin Alman öğretmen yapısı ve bu kişilerin Türk çocuklarına, Türk toplumuna bakış açısı olduğu savunulabilir. Rita gibi Türklere sempatiyle bakan ve Türk çocuklarına etkili rehberlik yapan Alman öğretmenlerin varlığı, yurt dışındaki Türk çocuklarının yaşadıkları eğitim sorunlarında ırkçı, önyargılı öğretmen faktörünün genel bir durum olmadığını düşündürmektedir.

3.5. Almanya’ya Nasıl Geldik? / Mozart Karşılması Adlı Tiyatro Eserine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

3.5.1. Almanya’ya Nasıl Geldik? / Mozart Karşılması Adlı Tiyatro Eseri

Bu eser, kişiler ve olayların benzerliği bakımından, “El Malı ile Nasıl” adlı yapıtın tiyatro türünde yazılmış hali izlenimini vermektedir. Ancak, olaylar her iki eserde de ne kadar benzerlik gösterse de, metin türü dolayısıyla burada daha ayrıntıya inildiği görülmektedir. Diğer bir önemli fark da, “El Malı ile Nasıl” adlı eserde Munis karakteri Türkiye’ye dönüş yaparken, burada odacıbaşına kızarak dönüş yapmaktan vazgeçmekte ve ailesini de buraya aldıracağını söyleyerek kalıcı olduğunu vurgulamaktadır.

Munis, Almanya’nın Türkiye’den işçi alacağı haberini karısı Gülbeniz’e müjdelere ve kendisinin de başvuru yapacağını bildirir. Munis için Almanya, taşı toprağı altın olan bir yerdir ve Munis, buradan giden işçilerin Almanya’da, o ülkenin en ünlü sanatçısı olarak bildiği Mozart tarafından marşlarla karşılandığını duymuştur. Yaşadığı köyde bir türlü muhtar olamayan Munis, zengin olmak için bir fırsat yakaladığını düşünür ve başvuruyu yapar. Ancak, işler beklediği gibi gitmez, sağlık kontrolü sırasında idrar tahlilinden elenir. Çevresinde kendisine çürük raporu verildiği yönünde dedikoduların başlaması üzerine, Almanya’ya gitmiş gibi yaparak evin çatısında saklanır. Daha sonra karısının altınları

karşılığında arkadaşı Servet'in idrarını alır ve bu şekilde muayeneyi geçerek Almanya'da çalışmaya hak kazanır.

Munis ve arkadaşı Servet Almanya'ya gittiklerinde bekledikleri gibi Mozart tarafından marşlarla karşılanmazlar. Onları çalıştıkları maden ocağında odacıbaşı olan Bock Bey karşılar ve bu iki Türk işçiye her fırsatta rehberlik etmeye çalışır. Türkçeyi biraz öğrenen ve Alman aksanıyla Türkçe konuşan Bock Bey ile Munis ve Servet'in arasında geçen diyaloglar Türk işçilerin yaşadıkları dil sorunları ve genel uyum problemleri hakkında bilgi vermesi yönünden önemlidir.

3.5.2. Eserde Öne Çıkan Dil Sorunları

Munis için dil problemi daha Türkiye'de iken başlamıştır. Başvuru sırasında sağlık kontrolünden elenmiş, Almanca bilmemesi dolayısıyla Alman doktorlarla iletişim kuramadığı için Almanya'da çalışma hakkı kazanamamasının sebebini öğrenememiştir. Bu durumda bir tercümandan yardım alan Munis ilk defa bir tercümanla iş yapar ve tercümanın yaptığı tercüme karşılığı aldığı parayı fazla bularak yaptığı işi küçümser.

MUNİS: (donup kalır) Hani tercümanım diyordun.

TERCÜMAN: Tercümanız; ama ömür boyu değil. Bir kereliğine.

MUNİS: O kadar paraya?..

TERCÜMAN: Ne sandın ya?

MUNİS: (Ellerini çaresiz yanlara açar. Kekeleyerek) Seksen Mark karşılığı TL versem olmaz mı?

TERCÜMAN: (Başını sallar) Hep pazarlık, hep aynı... Uygar olun artık be! Almanya'da böyle yaparsan koyarlar seni kapının önüne. (s. 39).

Munis'in Almanya'da yaşadığı dil sorunu odacıbaşı ile yaptığı diyaloglarda ortaya çıkmaktadır. Munis'in "Çadıroğlu" olan soyadını odacıbaşı "Katıroğlu" şeklinde okumaktadır. Munis de odacıbaşının "Götz Bock" olan adı ve soyadıyla dalga geçmektedir. Böylece Munis ile odacıbaşı arasındaki dil problemi isimler üzerinden yaşanan komik olaylarla verilmeye çalışılmıştır.

MUNİS: Tamam, anlaştık. Biz kiminle müşerref oluyoruz?

ALMAN: Bock!

MUNİS: Estağfurullah Bey!..(Servet'e döner)Ne kadar şakacı adam yahu.

SERVET: Vallaha öyle. (Almana döner) Yani biz size ne diyelim Bey?

ALMAN: Bock! Einfach Herr Bock!

MUNİS: Dilim varmaz Bey abi! Yani soyadınız mıdır bu şey!

ALMAN: Evet, soyadım Bock.

MUNİS: Peki adınız?

ALMAN: Ön adım da Götz! (s. 139-140).

Bu eserde dikkat çeken diğer bir durum, odacıbaşının Türkçe öğrenmiş olması ve Türk işçilerle mümkün olduğunca Türkçe konuşmaya çalışmasıdır. Hatta Herr Bock, bir dili öğrenenin kendisini yarı yarıya o dili konuşan halktan saydığını söyleyerek, kendisini yarı Alman, yarı Türk gibi gördüğünü ifade etmiştir.

BOCK: Biğ dili öğgendiniz mi, kendinizi yağı yağıya o dili konuşan halktan sayıyoğsunuz. Şimdi ben yağım Alman, yağım Tüğk gibi göğüyoğum kendimi. Tüğkleğden çok şey öğgeniyorum.(Çayından bir yudum alıp tuvaletin kapısına bakar) (s.186).

Söz konusu eserde, yurt dışındaki Türk işçilerin Almanca öğrenebilmeleri için düzenlenmiş bir program ya da etkinlik görülmezken, Götz Bock gibi Türkçe öğrenip Türklerle iletişim kuran Almanlar dikkati çekmektedir. Bu durum Alman yetkililer için daha pratik bir çözüm gibi algılanıp uygulamaya konsa da, uzun vadede düşünüldüğünde Türk göçmenlere uygulanacak dil eğitimi, uyum problemlerinin çözümü için daha etkili sonuçlar doğuracaktır.

3.5.3. Eserde Öne Çıkan Eğitim Sorunları

Söz konusu yapıtta yurt dışındaki Türk toplumunun yaşadıkları eğitim sorunuyla ilgili önemli bir ipucu bulunmamaktadır. Ancak, bazı olaylar dolaylı olarak eğitim sorunlarına dikkat çekmektedir. Bunlardan en önemlisi odacıbaşının Munis ve Servet'e işçi yurdunu tanıtırken bir Almanca – Türkçe sözlük göstermesi ve buna çok ihtiyaç duyacaklarını belirtmesidir.

BOCK: Buyğun iyi istigahatlağ. Benim oda kağşıdadığ. Heğzaman size yağdım etmeye haziğim. (Çıkacakken geri döner) Az daha unutuyoğdum. (Masaya ilerler) Bu biğ sözlüktüğ. Size geğekecek. Bu defteğ yazı çizi için. Bu dosyada da maden ocağımızla ilgili bilgileğ, mektup için kağıt ve zağf vağ! (Her birine bir takım sunar.) (s. 146).

Olayların devamında yalnızca bir sözlükle Almanya'da tutunmaya çalışan, dil ve iletişim problemlerini bu sözlük yardımıyla çözebilme mücadelesi veren Türkler görülmektedir. Farklı bir ülkeden gelen ve bu insanların dil problemi yaşayacak olduklarının farkında olan yetkililerin yalnızca bir sözlük tavsiye etmekle yetinmesi ve bu problemlerin çözümü için profesyonel dil eğitimi gibi etkinliklere başvurmaması önemli bir eğitim sorunu olarak değerlendirilebilir.

İncelenen tüm eserlerde de görüldüğü gibi yurt dışındaki Türk toplumunun (özellikle de birinci kuşak bireylerin) yaşadığı dil sorunu ve buna bağlı uyum problemlerinde başlıca etken, bu kişilerin bilimsel ilkelere dayalı, profesyonel bir dil eğitiminden mahrum olmalarıdır. Diğer eserlerde olduğu gibi ele alınan bu tiyatro eserindeki Munis karakterinin de Almanya macerası ve yaşadığı olaylar hep bu gerçeği işaret etmektedir.

BÖLÜM IV

SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Sonuç

Araştırma tezimize konu olan eserler incelendiğinde, yurt dışındaki Türk toplumunun yaşadığı dil ve eğitim sorunları birinci ve ikinci kuşak arasında çeşitli yönlerden farklılıklar göstermektedir.

Yurt dışına yetişkinlik döneminde iş gücü alımı dolayısıyla gelmiş, daha önce herhangi bir yurt dışı deneyimi olmayan ve bu göç hareketine katılarak yeni bir dil, yeni bir toplum yapısıyla karşılaşan birinci kuşak göçmen Türklerin dil sorunlarına dayalı uyum problemlerinden en ağır şekilde etkilendiği gerçeği bu eserlerde de açıkça görülmektedir. Öyle ki bu kişiler için yaşadıkları çevre, hayat, toplum büyük bir bilinmezlik ve boş bir gürültüden ibarettir. “Anarbay” adlı romanda Mürtüz Can dilini anlamadığı bu toplumda kendi hayatını, yaşadığı çevreyi bir gürültü şeklinde ifade etmektedir. “Uğultu” isimli romanda ise Haydar, arkadaşının evini aradığı sırada yolunu kaybedince kendisini büyük bir bilinmezliğin içerisinde hissetmekte ve ürpermektedir. Uğultu romanına bu adı verdiren gerekçe de yalnızca makinelerin gürültüsü değil, dil bilmeyen bu insanların yaşadıkları çevreyi bir uğultu şeklinde algılamasıdır.

Birinci kuşak Türkler, dil sorununa bağlı olarak gelişen uyum probleminden öylesine etkilenmişlerdir ki, en temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamamaktadırlar. “El Malı İle Nasıl?” adlı eserde sağlık durumu günden güne kötüye giden Munis, arkadaşlarının ısrarlarına rağmen doktora gitmemekte, “ülkeme döndüğümde dili dilimden, dini dinimden bir doktora giderim” diyerek, Alman bir doktorla yaşayacağı iletişim problemine dikkat çekmektedir. Ağrılarına daha fazla dayanamayan Munis doktora görünmekte, fakat burada yaşadığı iletişim problemi nedeniyle komik durumlara düşerek düşüncesinin doğruluğunu ispatlamaktadır. Yaşanılan bu olumsuz durumlar zamanla göçmen vatandaşlarımızın ruh durumunu ve hayata bakışını olumsuz yönde etkilemeye başlamıştır. Örneğin Uğultu

romanında fabrikada çalışan göçmen işçilerin kendilerini bir insan olarak görmemeye, kendilerini bir makine, bir cansız varlık gibi düşünmeye başladıkları görülmektedir.

Göçmen Türklerin yaşadıkları bu dil sorunları sadece Türk işçilere özgü değildir. “Uğultu” adlı romanda anlatılan fabrikada Türklerin yanı sıra İtalyan, İspanyol ve Yunan işçiler de çalışmaktadır. Diğer milletlerden olan bu işçilerin de benzer sorunları yaşadığı görülmektedir. Bunun en canlı örneği romanda anlatılan Yunan asıllı Sokrat dayıdır. Eserde Sokrat dayının uzun zamandır Almanya’da olduğu ve Almancasının iyi bir düzeyde olmadığı vurgulanmaktadır.

Esasen burada daha önemli olan durum, bu insanların uzun yıllar yaşadıkları bu ülkenin dilini neden öğrenemedikleri gerçeğidir. Bu araştırma tezi kapsamında incelenen eserlerde ortaya konan karakterler çeşitli şekillerde bu sorunun cevabını vermişlerdir. Anarbay romanında, on yedi senedir Almanya’da olmasına rağmen on yedi sözcük Almanca bilmediği söylenen Mürtüz Can karakteri, kendisine yönelik dil bilmediği eleştirilerine ağır çalışma koşullarından yakınlıkla cevap vermektedir. Bir maden ocağında çok ağır koşullar altında çalışan Mürtüz Can, hayatının yalnızca bu ağır işlerde çalışmak ve bunun harici zamanlarda uyuyup dinlenmekten ibaret olduğunu söylemekte, dil öğrenmek için yeterli zamanının olmadığını, işte geçirdiği süreler de dahil olmak üzere bu ülkede insanlarla iletişim kurabilecek bir hayat ve çalışma şartlarına sahip olmadığını belirtmektedir.

“Yârim Sen Gideli” adlı öyküde geçen İsmet de dil öğrenme konusunda benzer şeylerden şikâyet etmektedir. İsmet, Almanya’ya ilk geldiğinde bir fabrikada çalışmaya başlamıştır. İş koşullarının çok ağır olduğunu ifade eden İsmet, fabrika işçiliği yaptığı dönemde kendisine ayıracak vaktinin olmadığını, bu yüzden dil öğrenemediğini belirtmiştir. İsmet, daha sonra Almanya’da öğretmenlik yapma hakkı elde etmiş ve Almancayı öğrenebilmesi de ancak bu şekilde mümkün olmuştur.

Uğultu romanında ise dil öğrenme ihtiyacını her gün daha fazla hissedenden Türk işçiler, ağır iş koşullarına rağmen dil öğrenme girişiminde bulunmuşlar ve buldukları her fırsatta sözlükten, yanlarında taşıdıkları kelime fişlerinden Almanca kelime ezberleyerek dil öğrenmeye çalışmışlardır. Ancak, ezberledikleri sözcüklerle iletişim kurmaya çalışınca ya kelimenin doğru sesletim şeklini çıkaramamışlar, ya da anlamsız cümleler oluşturarak bu iletişim denemelerinde başarısız olmuşlardır. Bunun ardından dil öğrenmenin ciddi, profesyonel bir eğitim süreciyle mümkün olabileceğini anlayan işçiler, dil kursuna devam

etme kararı almışlarsa da, buna ayıracak vakitlerinin olmaması ve bu ülkede yol iz bilmemeleri nedeniyle bu düşüncelerini hayata geçirememişlerdir.

Sonuçta birinci kuşak diye adlandırılan göçmen Türkler, yurt dışındaki Türk toplumu içerisinde dil sorunundan en ağır biçimde etkilenen kesim olmuştur. İncelenen eserlerde anlatılan olaylar ve kişilerin durumları bu gerçeği açık bir şekilde örneklemektedir. Bu insanların ileriki dönemlerde de hala dil öğrenememelerinde başlıca etkenler “ağır iş koşulları, zaman problemi, profesyonel bir dil eğitimi almıyor olmaları, Alman bireylerle yeterince iletişime ve etkileşime giremiyor olmaları” şeklinde öne çıkmaktadır.

İkinci kuşak diye adlandırılan, çok küçük yaşlarda Almanya’ya gelen ya da bu ülkede doğan Türk çocukların ise yaşadıkları dil sorunu daha farklı bir özellik göstermektedir. Anarbay adlı romanda Almanya’da doğan ya da bu ülkeye çok erken dönemlerde gelerek kreşlere devam eden ve Alman okullarında okuyan Türklerin ikinci dil probleminin olmadığı ya da diğerlerine göre ikinci dillerinin çok ileri düzeyde olduğu ifade edilmektedir. Bu romandaki Selda karakteri bunun en canlı örneğidir. Ancak evde ve yakın çevresinde Türkçe, okulda öğretmenleriyle ve arkadaşlarıyla Almanca iletişim kuran bu çocukların ise bazen kendilerini daha iyi ifade etmek için Türkçe-Almanca sözcüklerden oluşan cümleler kurdukları gözlenmektedir. Bu durum ikinci kuşak için ifade edilen her iki dilde de yetersiz dil edinimi sorununun edebiyat eserlerine de yansıdığını göstermektedir.

İncelenen eserlerde öne çıkan eğitim sorunları da birinci ve ikinci kuşak için farklı özellikler içermektedir. Yurt dışındaki Türk toplumunun eğitim sorunlarından söz açıldığında öncelikli olarak ikinci kuşak Türk çocukların okullarda eğitim-öğretim ortamlarında yaşadıkları sorunlar akla gelmektedir. Oysa söz konusu eserler incelendiğinde birinci kuşak diye adlandırılan yetişkinlerin de ciddi bir eğitime ihtiyaç duydukları gözlenmektedir. Bunlar içinde en önemlisi kuşkusuz profesyonel bir dil eğitimidir. Ayrıca her yönüyle yabancı oldukları bu ülkede yaşamak durumunda olan bu kişilere çeşitli hizmet içi eğitimler, seminerler verilmesi, bu insanların uyum sürecini hızlandıracak önemli durumlardır. Daha önce dil sorunlarının incelenmesi sırasında da açıkça bahsedildiği gibi, birinci kuşak Türklerin başta dil sorunu olmak üzere genel uyum problemlerini en ağır biçimde yaşamalarında eğitim eksikliği önemli bir yer tutmaktadır. Eserlerde anlatılan işçilerin yaşamları, dil öğrenme süreçleri gözlendiğinde, elinde bir sözlük ya da kelime fişleriyle dil öğrenmeye çalışan insanlar görünmektedir. Hâlbuki dil öğrenmek, planlı, programlı, disiplinli, uzmanlık gerektiren ve bilimsel ilkelere uygun bir eğitim süreci ile mümkündür. Bu koşullara uygun olmayan bir dil öğrenme sürecine giren

göçmen vatandaşlarımızın büyük bir başarısızlık ve hayal kırıklığı yaşadıkları görülmektedir.

İncelenen eserlerde ikinci kuşak Türk çocuklarının yaşadıkları eğitim sorunları ise daha çok Anarbay adlı romanda anlatılan Anarbay, Selda ve yakın çevrelerindeki Türk çocuklarının yaşantılarında ortaya çıkmaktadır. Bu çocukların Alman okullarında eğitim-öğretim ortamlarında yaşadıkları sorunlar genel olarak dil sorunundan kaynaklanan eğitim problemleri ile veli ve öğretmenlerin tutumundan kaynaklanan eğitim problemleri şeklinde kendini göstermektedir.

Anarbay'ın babası Mürtüz Can her fırsatta oğlunun yaramazlıklarından yakınmakta, ondan adam olmayacağını yineleyerek çocuğunun geleceğine dair ümitsiz olduğunu vurgulamaktadır. Eğitimsiz, saf, cahil ve düşük sosyoekonomik seviyeye mensup olarak betimlenen birinci kuşak göçmen Türkler, ikinci kuşak Türk çocuklarının yaşadıkları eğitim probleminde olumsuz ebeveyn şeklinde ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Anarbay'ın Almanya'daki aile yaşantısına bakıldığında iyi bir aile düzeninin olmadığı görülmektedir. Babası Almanya'da çalışan Anarbay daha iyi bir eğitim alacağı düşüncesiyle Almanya'ya, babasının yanına gönderiliyor; fakat annesi Türkiye'de yaşamını devam ettiriyor ve bunun sonucunda başına buyruk büyüyen, ailenin ilgi ve şefkatinden mahrum kaldığı için ergenlik çağında çeşitli bunalımlar yaşayan bir genç ortaya çıkmaktadır.

Yurt dışındaki Türk çocuklarının eğitim-öğretim ortamlarında öğretmenlerin olumsuz tutumlarından kaynaklanan sorunlar Bayan Licht örneğiyle verilmiştir. Bayan Licht, göçmen çocuklarına karşı ırkçı, önyargılı düşünceleriyle öne çıkan olumsuz bir Alman öğretmen tiplmesidir. Bu öğretmen, sınıfında Türk çocuğu görmek istememekte, bütün Türk çocuklarının kaba, saygısız, davranış bozukluğu ve öğrenme güçlüğü yaşayan bireyler olduğunu düşünmektedir. Ayrıca kendisi Türk çocuklarının adlarını ve soyadlarını doğru düzgün telaffuz edememesine rağmen bütün Türk çocuklarından mükemmel bir Almanca konuşmalarını beklemekte, Almancası iyi olmayan Türk çocuklarını, engellilerin ve öğrenme güçlüğü yaşayan çocukların devam ettiği okullara yönlendirmek istemektedir. Bu yönden Anarbay romanındaki Bayan Licht karakterinin, olumsuz bir Alman öğretmenin yanı sıra baskıcı ve otoriter bir eğitim anlayışını da ifade ettiği söylenebilir.

Öte yandan “Anarbay” romanında Elsa Vogt, “Yarım Sen Gideli” adlı öyküde de Rita karakterleriyle Bayan Licht'in temsil ettiği öğretmen tiplerinin tam karşısı bir öğretmen profili çizilmektedir. Bunlar daha insancıl, göçmen dostu, göçmenlerin Alman

toplumu için bir renk, bir zenginlik olduğunu düşünen Alman öğretmenlerdir. Ancak burada dikkat çeken bir ayrıntı, Elsa Vogt bir Mısır seyahati sırasında oradaki insanların yabancılara gösterdiği hürmetten etkilenmiştir; Rita da bir Türke aşıktır. Göçmenlere duydukları bu sevgi ve gösterdikleri ilginin hayatlarındaki bu özel ayrıntılardan mı kaynaklandığı tam belirgin değildir.

İkinci kuşak Türk çocuklarının yaşadıkları kimlik problemi Anarbay ile Selda'nın konuşmalarında ortaya çıkmaktadır. Bu iki arkadaş yaşamlarındaki olumsuzluklardan yakındığı sırada kendilerini ne Almanlığa ne de Türklüğe tam olarak yakın ya da uzak gördüklerini fark ederler ve birbirlerine “Biz kimiz, neyiz?” sorularını yöneltirler. Ayrıca bir şenlik sırasında bazı Türk çocuklarının domuz sosislerini almak üzere sıraya girdiği gözlenir. Bu ve benzer durumlar söz konusu eserlerde ikinci kuşak Türk çocuklarından itibaren bir yabancılaşma eğiliminin ortaya çıktığı mesajının verildiğini düşündürmektedir. Böylece yurt dışındaki Türk çocuklarının eğitimleri ile ilgili kararların alınmasında, bu eğitim-öğretim süreçlerinin planlanması ve uygulanması sırasında “Türkçe ve Türk kültürü” dersleri ve ilgili etkinlikler konusunda daha hassas olunması gerektiği bu örneklerle daha iyi anlaşılmaktadır.

Anarbay adlı Türk çocuğunun herhangi bir öğrenme güçlüğü çekmemesine ve önemli bir davranış bozukluğunun da olmamasına rağmen Bayan Licht tarafından sürekli ötelenmesi ve Türkler arasında “deli okulu” olarak bilinen öğrenme güçlüğü çeken çocukların devam ettiği okula yönlendirilmek istenmesi, yurt dışındaki Türk toplumu için bu zihniyetle beraber bu kurumların da önemli bir eğitim sorunu olduğu anlaşılmaktadır.

Neticede birçok farklı bilimsel araştırma ile ifade edilen, yurt dışındaki Türklerin dil ve eğitim alanlarında önemli sorunlar yaşadığı gerçeği, Almanya'da işçilik ve öğretmenlik yapmış ve Almanya'daki Türk toplumunu yakından tanıyarak bu insanların sorunları ile ilgilenmiş yazarlarımızdan Yücel Feyzioğlu'nun eserlerinde de açıkça görülmektedir. Araştırma tezimizin bulguları göz önüne alınarak yurt dışındaki Türk toplumunda birinci ve ikinci kuşak göçmenlerin dil ve eğitim alanlarında yaşadıkları sorunların birbirinden farklı, değişik özellikler gösterdiği ve bunların çözümüne yönelik olarak işe koşulacak çeşitli etkinlik ve çalışmalarda özellikle de eğitimciler, eğitim kurumu yöneticileri başta olmak üzere her iki ülkenin yetkililerine de önemli görev ve sorumluluklar düştüğü gözlenmektedir.

4.2. Öneriler

Yurt dışındaki Türk toplumunun dil ve eğitim alanlarında yaşadığı sorunlar birbirleriyle doğrudan ilişkili olduğu için bu iki problem alanına ilişkin veriler birlikte ele alınıp değerlendirilmiştir. Söz konusu araştırma tezimizde yurt dışındaki göçmen vatandaşlarımızın dil ve eğitim sorunlarından kaynaklanan uyum problemlerini aşmalarına yardımcı olacak aşağıdaki çözüm önerilerinin paylaşılması uygun görülmüştür.

- 1) Yurt dışındaki göçmen vatandaşlarımızın birçoğunun göç ettikleri ülkelerde uzun yıllar bulunmalarına rağmen o ülkenin dilini öğrenememelerinin sebebi olarak ağır iş koşullarından ve iş yaşamının haricinde kendilerine zaman ayırabilecek, dil öğrenmeye fırsat oluşturabilecek bir vakte sahip olmadıklarından yakındıkları görülmüştür. Bu durumda göçmenlerin söz konusu sorunlarını atlatarak tam bir uyumun sağlanabilmesi için işverenlerin ve devlet yetkililerinin, bu göçmen işçilerin sorunlarıyla daha duyarlı bir şekilde ilgilenmesi ve bu insanların, başta çalışma koşulları olmak üzere, yaşam şartlarını iyileştirmeye yönelik birtakım düzenlemelerin yapılması gerekir.
- 2) Araştırma tezi kapsamında ele alınan yapıtlar incelendiğinde, bu eserlere konu olan kişilerin sözlük ve kelime fişlerinden kelime ezberlemek yolu ile ve tamamen kendi çabalarıyla dil öğrenmeye çalıştıkları görülmüştür. Oysa dil öğrenmek planlı, programlı, disiplinli bir çalışmayı içeren bilimsel ilkelere uygun bir eğitim süreci ile mümkündür. Dolayısıyla yurt dışındaki göçmen vatandaşlarımızın ciddi bir dil eğitimine tabi tutulması ve buna katılımları hususunda önlerindeki engellerin kaldırılması gerekmektedir.
- 3) İkinci kuşaktan itibaren Türk çocuk/gençlerin de görülen yarım dillilik durumuna ilişkin önlemler alınmalı; bu çocuk/gençlere etkili anadili eğitimleri verilerek, ana dil becerileri konusunda kayıplar yaşamaları önlenmelidir.
- 4) Yurt dışında doğan ve bu ülkelerde büyüyen Türk çocuklarının, Türk kültürüne, dinî ve millî değer ve inançlara, Türk gelenek ve göreneklerine yabancılaşması önlenmeli, göçmen vatandaşlarımızın çocuklarının eğitimleri planlanırken ve uygulanırken bu konuda azami ölçüde bir hassasiyetle çalışılmalıdır. Böylece ebeveynlerin de, çocuklarının kendi kültürel değerlerinden uzaklaşacağına dair kaygıları giderilmeye çalışılmalıdır.

- 5) Almanya'daki Türk toplumu içerisinde “deli okulu ya da geri zekâlılar okulu” diye bilinen, öğrenme güçlüğü çeken çocukların devam ettiği okullara Türk çocuklarının önemsiz sebeplerle ya da Almanca düzeyleri ileri olmadığı için gönderilmelerinin önüne geçilmeli ve bu şekilde göçmen çocuklarının geleceklerinin karartılmaması için mücadele edilmelidir.
- 6) Yurt dışındaki Türk çocuklarının, bazı Alman öğretmenlerin ırkçı tutumları ve önyargılarının hedefi olmamaları için önlemler alınmalıdır.
- 7) Bütünüyle yeni ve farklı bir ülkede yaşamak durumunda olan ve bu ülkede tutunabilme mücadelesi veren göçmen aileler ve çocuklarına, yaşadıkları göç olgusundan kaynaklanan olumsuz etkileri atlatabilmeleri için psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetleri sunulmalıdır.
- 8) Yurt dışında gelişen Türk edebiyatı kapsamında ortaya konan eserler üzerine yapılan araştırmalar artırılmalıdır. Ayrıca bu alanda etkili olan yazar ve eserlere yönelik, bilimsel ölçütlere uygun, daha net sınıflandırmalar oluşturulmalıdır.
- 9) Yurt dışındaki Türk çocuklarına Türkçe öğretiminde Türk klasiklerinin yanı sıra, yurt dışında gelişen Türk edebiyatı eserleri ve bu eserlerden alınan metinler de kullanılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Abadan, N. (1964). *Batı Almanya'daki Türk işçileri ve sorunları*. Ankara: Başbakanlık Devlet Matbaası.
- Adıgüzel, A. (2008). *Göçmen edebiyatı bağlamında güney dal ve zafer şenocak küçük "g" adında biri ve tehlikeli akrabalık romanlarının içerik bakımından karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2005). *Federal Almanya'da yaşayan Türklerin aile yapısı ve sorunları araştırması*. Ankara: Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- Akagündüz, Ü. Ö. (2010, 7 Şubat). Masal peşinde otuz yıl. *Zaman*. http://www.zaman.com.tr/cuma_masal-pesinde-otuz-yil_948901.html adresinden, 10 Haziran 2014 tarihinde alınmıştır.
- Akbalık, F.G., Karaduman, B.D., Oral, E.A. & Özdoğan, B. (2003). Yurt dışından dönen Türk öğrencilerin uyum düzeyleri ve benlik algıları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, c. 36, s. 1-2, 30 Mayıs 2014 tarihinde <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/141/982.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Akıncı, M.A. (2007, Mayıs). *Fransa'da Türkçe ana dili eğitimi ve iki dilli Türk çocuklarının dil becerileri*. II. Avrupa Türk Dili Bilgi Şöleni'nde Sunulmuş Bildiri. TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Ankara.
- Aksoy, E. (2010). Almanya'da yaşayan üçüncü kuşak Türk öğrencilerin kimlik algılamaları ve buna bağlı olarak karşılaştıkları ayrımcılık sorunları. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Bahar(12), 7-38.

- Alabay, E. (2008, Şubat). *Almanya’da yaşayan Türk ailelerinin okulöncesi dönem çocuklarında dil gelişimi ve Alman hükümetinin göçmen çocukları için düzenlediği dil gelişim programı*. I. Uluslararası Avrupalı Türkler Kongresi’nde sunulmuş bildiri, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Almanya’ya emek göçünün 50. Yılında: Göçün edebiyata yansıyan haritası. (2011). <http://www.aydinlikgazete.com/sanat3/5046-almanyaya-emek-goecuenuen-50-ylnda-goecuen-edebiyata-yansyan-haritas.html>, 3 Kasım 2013 tarihinde alınmıştır.
- Almanya’daki Türkler. (2013). [http://tr.wikipedia.org/wiki/Almanya’daki_T%C3_%BCrkler](http://tr.wikipedia.org/wiki/Almanya'daki_T%C3_%BCrkler) adresinden, 25 Ekim 2013 tarihinde alınmıştır.
- Arıkan, R. (2005). *Araştırma teknikleri ve rapor hazırlama*. Ankara: Asil Yayıncılık.
- Aysel, İ. (2009). *Fakir Baykurt’un eserlerinde modernleşme ve göç olgusunun sosyolojik analizi*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Isparta.
- Baytekin, B. (2008, Şubat). *Yurtdışında yaşayan Türk çocukları ve gençlerinin kültürel sorunlarının edebiyat eserlerine yansması*. I. Uluslararası Avrupalı Türkler Kongresi’nde sunulmuş bildiri, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Bilginer, H. (2013). *Avrupa Birliği yabancı dil eğitimi politikası*. 24 Mayıs 2014 tarihinde [http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/Imagesimages/files/17\(3\).PDF](http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/Imagesimages/files/17(3).PDF) sayfasından erişilmiştir.
- Boyacı, İ. (2010). Pazarkaya örneğinde göçmen Türk aydınının kimlik problemi ve bu problemin çözümü. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 5/2, Spring. 10 Mayıs 2014 tarihinde http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1442262050_boyac%4%b1_ismail.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Buz, S. (2008, Şubat). *Federal Almanya’da göçmenlerin eğitim sorunları: Abitur eğitimlerini tamamlayan Türkiye kökenli gençler araştırması*. I. Uluslararası Avrupalı Türkler Kongresi’nde sunulmuş bildiri, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

- Cemiloğlu, İ. ve Şen, Ü. (2012). Belçika’da yaşayan Türk çocuklarının demografik özelliklerine göre Türkçeye yönelik tutumları. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, Vol. 4, No: 2, 15 Mart 2014 tarihinde <http://www.dieweltdertuerken.org/index.php/ZfWT/article/viewFile/369/cemiloglu-sen> sayfasından erişilmiştir.
- Çalışkan, N. (2008, Şubat). *Türk öğretmenler tarafından yürütülen Türkçe ve Türk kültürü derslerinin verimliliğini etkileyen faktörler*. I. Uluslararası Avrupalı Türkler Kongresi’nde sunulmuş bildiri, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2007). *2005- 2006 Raporu, yurt dışındaki vatandaşlarımıza ilişkin gelişmeler ve sayısal bilgiler*. 20 Mayıs 2014 tarihinde <http://ebitik.azerblog.com/anbar/9803.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Demir, N. (2011, Ekim). *Avusturya’da Yaşayan Türklerin Sözlü Türk Kültürüne Ait Farkındalıklarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Avrupa’ya Türk Göçünün 50. Yılında Türkiye Avusturya İlişkileri Sempozyumu’nda Sunulmuş Bildiri, Salzburg, Avusturya.
- Demir, N. (2014). *Dil, Tarih, Kültür ve Edebiyat Araştırmaları*. Ankara: Edge Akademi.
- Deveci, A. (2010). *Danimarka’da (Odense’de) yaşayan Türklerin ilköğretimde yaşadıkları eğitsel ve yönetsel sorunlar* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Feyzioğlu, Y. (1985). *Uğultu*. Ankara: Memleket/ Kaynar.
- Feyzioğlu, Y. (2000). *Anarbay*. İstanbul: Pencere Yayınları.
- Feyzioğlu, Y. (1994). *El malı ile nasıl?*. İstanbul: E Yayınları.
- Feyzioğlu, Y. (2004). *Almanya’ya nasıl geldik/Mozart karşılaması*. İstanbul: Babil.
- Feyzioğlu, Y. (1987). *..MA*. Ankara: Memleket Yayınları.
- Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. (2013). *Tez önerisi hazırlama kılavuzu*. <http://egtbil.gazi.edu.tr/posts/view/title/tez-onerisi-hazirlama-kilavuzu-%28yenilenmis%29-74307> adresinden, 20 Ekim 2013 tarihinde alınmıştır.
- Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. *Lisansüstü tez ve tez önerisi yazım kılavuzu*. (2014). 1 Haziran 2014 tarihinde <http://egtbil.gazi.edu.tr/posts/view/title/yeni-lisansustu-tez-ve-tez-onerisi-yazim-kilavuzu-99616> sayfasından erişilmiştir.

- Gelekçi, C. (2010). Belçika'daki Türk çocuklarının eğitim öğretim yaşantılarında karşılaştıkları sorunlar ve ayrımcılığa yönelik görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Bahar(12)*, 163-194.
- Genç, Y. (2004). *Almanya'da çok kültürlülük, kültürlerarası eğitim ve Türk öğrencilerin durumu: Hessen örneği* (Yayımlanmamış doktora tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Gitmez, A. S. (1983). *Yurt dışına işçi göçü ve geri dönüşler*. İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Gökberk, Ü. (2001). Postmodern Söylem Açısından Göçmen Yazını. Mahmut Karakuş & Nilüfer Kuruyazıcı (Ed.), *Gurbeti vatan edenler- Almanca yazan Almanyalı Türkler* (s. 25- 34). Ankara: T. C. Kültür Bakanlığı.
- Gölbaşı, M. (2010). *Türk edebiyatında dış göç ve Gülten Dayıoğlu* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Görgü, A. T. (1997). *Avusturya ilkokullarında 4. sınıfta eğitim gören Türk çocuklarının türkçe yazılı anlatım becerileri üzerine bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gündüz, Z. Y. (2006). Avrupa Birliği'nin dil sorunu. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, cilt: 5, no:3, s. 199-217. 25 Mayıs 2014 tarihinde <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/16/6/480.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Gür, H. (1997). Kod, kod seçimi, kod değiştirme, kod karıştırma, iki dillilik, çok dillilik ve diglosi. *Dil Dergisi*, 55, 66- 80.
- İleri, E. (1998). *Avrupa topluluğunun dil politikası ve Almanya'da okula giden Türk asıllı öğrencilerin dil ve eğitim sorunları*, Türk Dil Kurumu Avrupa'da Yaşayan Türk Çocuklarının Ana Dili Sorunları Toplantısında sunulan bildiri, Türk Dil Kurumu, Ankara.
- İleri, E. (2003). *AB'nin dil politikası ve 3. ülkelerden gelen öğrencilere uygulanan yöntemler, Örnek: Almanya'da Türkçe*. Avrupa'da Türkçe Öğretimi Sempozyumu'nda Sunulmuş Bildiri, Ankara.
- İnce, B. (2011). *Yurt dışındaki Türk çocuklarının ana dilleri Türkçede yaşadıkları anlatım sorunları: fransa örneği* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- İşte Almanya'daki Türklerin Sayısı. (2010). <http://www.internethaber.com/iste-almanya-daki-turklerin-sayisi-271572h.htm> adresinden, 25 Ekim 2013 tarihinde alınmıştır.
- Karahan, F. (2005). Bilingualism in Turkey. James Cohen, Kara T. Mc Alister, Kellie Rolstad and Jeff Mac Swan (Ed.) *Proceedings of the 4th International Symposium on Bilingualism* (1152-1166). Somerville, MA: Cascadilla Press.
- Karakuş, M. (2001). Yüksel Pazarkaya ile göçmen yazını üzerine söyleşi. Mahmut Karakuş ve Nilüfer Kuruyazıcı (Ed.), *Gurbeti Vatan Edenler- Almanca Yazan Almanyalı Türkler* (s. 73- 82). Ankara: T. C. Kültür Bakanlığı.
- Kazan, Z. (2006). *Yurt dışında yaşayan Türk kökenli çocukların iki dillilik kaynaklı dilsel sorunları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kocadoru, Y. (2004). Yüksel Pazarkaya ve Nevfel Cumart'ın şiirlerindeki almanya imgelerinin karşılaştırılması. *Osmangazi üniversitesi sosyal bilimler dergisi*, cilt: 5, sayı: 1, s. 67- 74. 13 Mayıs 2014 tarihinde http://sbd.ogu.edu.tr/makaleler/5_1_Makale_5.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Kuruyazıcı, N. (2001). Almanya'da oluşan yeni bir yazının tartışılması. Mahmut Karakuş ve Nilüfer Kuruyazıcı (Ed.), *Gurbeti Vatan Edenler- Almanca Yazan Almanyalı Türkler* (s. 3- 24). Ankara: T. C. Kültür Bakanlığı.
- Martin, P. L. (1991). *Bitmeyen öykü: Batı Avrupa'ya Türk işçi göçü*. Ankara: Uluslararası Çalışma Bürosu.
- Mortan, K. & Sarfati, M. (2011). *Vatan olan gurbet, Almanya'ya işçi göçünün 50. yılı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Nevfel Cumart (2014). 01 Haziran 2014 tarihinde http://en.wikipedia.org/wiki/Nevfel_Cumart sayfasından erişilmiştir.
- Nurlu, M (2011). *Fransa'da Türkçe öğretimi*. Ankara: Sarkaç Yayınları.
- Oraliş, M. (2001). Gurbeti vatan edenler. Mahmut Karakuş & Nilüfer Kuruyazıcı (Ed.), *Gurbeti Vatan Edenler- Almanca Yazan Almanyalı Türkler* (s. 35- 50). Ankara: T. C. Kültür Bakanlığı.

- Oymak, A. (2005). *Almanya'daki Türk edebiyatı/ilk kuşak yazarları ve eserlerinin incelenmesi*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Özbakır, İ. (2000). Alman “konuk işçi edebiyatı”nın bir Türk temsilcisi Renan Demirkan’ın “üç şekerli demli çayı”nda kimlik problemi. *Türklük Bilimi Araştırmaları IX*. 5 Nisan 2014 tarihinde <http://www.ibrahimozbakir.com/priva t/makaleler/demirkan.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Özcan, A. (1991), *Einevergleichendestudie der ausgewaehltenoriginalTürkischen “keloğlan masalları” von T. Alangu mit der neuendeutschenversionen “keloğlan in der Bundesrepublik” und “keloğlan ile silvia” von Y. Feyzioğlu*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntem Bilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 11(1), 323-343.
- Özdemir, O. (2011, Ekim). *Avrupa’da yaşayan Türklerin yarım dillilik sorunu*. Avrupa’ya Türk Göçünün 50. Yılında Türkiye Avusturya İlişkileri Sempozyumu’nda Sunulmuş Bildiri, Salzburg, Avusturya.
- Özyer, N. (2001). Türk yazarlarının Alman çocuk ve gençlik edebiyatlarına katkısı. Mahmut Karakuş ve Nilüfer Kuruyazıcı (Ed.), *Gurbeti Vatan Edenler- Almanca Yazan Almanyalı Türkler* (s. 83- 94). Ankara: T. C. Kültür Bakanlığı.
- Özyürek, R. (2008, Şubat). *Avrupa’da yaşayan Türk aileleri çocuklarının yurda dönmelerinde karşılaştıkları dil problemleri Türkçenin öğretiminde farklı yöntemler: proje tabanlı eğitim ve çözüm önerileri*. I. Uluslararası Avrupalı Türkler Kongresi’nde sunulmuş bildiri, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Pazarkaya, Y. (2011). Bırakılan izler geri gitmez: Göç sürecinde elli yıl. *Varlık Dergisi*, Ekim, s: 3-13.
- Saydı, T. (2013). Avrupa Birliği vizyonu ile iki dillilik, çok dillilik ve eğitimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, cilt: 6, sayı: 28, s. 269-283. 28 Mayıs 2014 tarihinde http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt6/cilt6sayi28_pdf/saydi_tilda.pdf sayfasından erişilmiştir.

- Sezen, L. (2011, Ekim). *Batı Avrupa’da yaşayan Türk işçi çocuklarının eğitim sorunları*. Avrupa’ya Türk Göçünün 50. Yılında Türkiye Avusturya İlişkileri Sempozyumu’nda Sunulmuş Bildiri, Salzburg, Avusturya.
- Şen, Ü. (2011). *Belçika’da yaşayan Türk çocuklarının Türkçeye yönelik tutumları ve yazma becerileri*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şen, Ü. (2007). *Millî Eğitim Bakanlığının 2005 yılında tavsiye ettiği 100 temel eser yoluyla Türkçe eğitiminde değerler öğretimi üzerine bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şen, Ü. (2010). Yurt dışında yaşayan Türk çocuklarının ana dili eğitimine yönelik Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde yapılan çalışma ve uygulamalar. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, Vol. 2, No: 3, s. 239- 253. 17 Mart 2014 tarihinde http://www.dieweltdertuerken.org/index.php/ZfWT/article/viewFile/184/sen_ulker sayfasından erişilmiştir.
- Şahin, C. (2001). Yurt dışı göçün bireyin psikolojik sağlığı üzerindeki etkisine ilişkin kuramsal bir inceleme. G. Ü. Gazi eğitim fakültesi dergisi, cilt: 21, sayı: 2, s. 57- 67. 1 Haziran 2014 tarihinde <http://www.gefad.gazi.edu.tr/window/dosyapdf/2001/2/2001-2-57-67-5cengizcahin.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Topçu, H. (2009). Avrupa’da ve Amerika’daki Türk edebiyatı, *TurkishStudies International PeriodicalFortheLanguagesLiteratureandHistory of TurkishorTurkic*, Volume 4/1-I Winter, 702-734.
- Unat, N.A. & Kemiksiz, N. (1986). *Türk Dış Göçü 1960 – 1984 Yorumlu Bibliyografya*. Ankara: A.Ü.S.B.F. ve Basın Yayın Yüksekokulu Basımevi.
- Uyanık, G. (2003). Tartışmaların Odağında Yer Alan Bir Yazın: Göçmen Yazını. *A. Ü. Türkiyat araştırmaları enstitüsü dergisi*, sayı: 22, s. 113-120. 17 Mart 2014 tarihinde http://www.turkiyatjournal.com/DergiDosyalar/1089032662_22.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Ültanir, E., Ültanir, G., ve Canbulat, M. (2004, Temmuz). *Almanya’da yaşayan üçüncü kuşak Türk gençlerinin sosyo kültürel yetileri*. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı’nda Sunulmuş Bildiri. İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Türk Dil Kurumu.(2005). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Türk Dil Kurumu.(2005). *Yazım kılavuzu*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yağmur, K. (2009). *Batı Avrupa’da uygulanan dil politikaları kapsamında Türkçe öğretiminin değerlendirilmesi*. 2’nci Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumunda Sunulmuş Bildiri, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, KKTC.
- Yalçın, N. (2011). *Renan Demirkan’ın “Üç Şekerli Demli Çay” Romanında Kültürlerarasılık*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yıldırımoglu, H. (2005). Uluslararası emek göçü, Almanya’ya Türk emek göçü. *Kamu- İş*, c: 8, s. 1, 10 Mart 2014 tarihinde <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/817.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Yıldız, C. (2012). *Yurt dışında yaşayan Türk çocuklarına Türkçe öğretimi: Almanya Örneği*. Ankara: Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı.
- Yılmaz, M. Y. (2014). İki dillilik olgusu ve Almanya’daki Türklerin iki dilli eğitim sorunu. *Turkish Studies – International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish Or Turkic* volume 9/3, p. 1641 – 1651. 27 Mayıs 2014 tarihinde http://www.turkishstudies.net/Makaleler/588784507_97Y%c4%b1lmazMehmetYal%c3%a7%c4%b1n-edb-1641-1651.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı. (2011). *Avrupa’da Yaşayan Türkler-Yaz Tatili Döneminde Türkiye’ye Gelen Türkler Örneği*. Ankara: Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı.
- Zafer Şenocak kimdir? (2014). 01 Haziran 2014 tarihinde <http://www.kimkimdir.net.tr/kisiler/zafer-senocak>, sayfasından erişilmiştir.
- Zehra Çırak (2014). 01 Haziran 2014 tarihinde http://en.wikipedia.org/wiki/Zehra_%C3%87%C4%B1rak sayfasından erişilmiştir.
- Zengin, D. (2000). Göçmen edebiyatında yeni bir yazar. Mehmet Kılıç ve “fühle dich wie zu hause” Adlı Romanı. *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 40, 3-4, s. 103- 128. 20 Mayıs 2014 tarihinde <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1011/12269.pdf> sayfasından erişilmiştir.

EKLER

ALMANYA'YA NASIL GELDİK

Mozart Karşılması

Yücel Feyzioğlu

Yücel Feyzioğlu, 1946 yılında Kars'ta doğdu.
Türkiye ve Almanya'da öğretmenlik yaptı.
Andersson Yazarlar Akademisi'ni bitirdi.
1985 yılından beri serbest yazarlık yapıyor.
Feyzioğlu, 1987 yılında Yunus Nadi Gençlik
Ödülleri'nde ikincilik ve 1997 Ömer Seyfettin
Öykü Ödülü ile 2002 " Göçün Kırkıncı Yılı" nedeniyle
Cumhuriyet Gazetesi'nin yurtdışı yazarları arasında
açtığı yarışmada "Anadil Neden Gereklidir" adlı
çalışmasıyla birincilik ödülü aldı.
Ayrıca birçok ülkeden de ödüller alan yazarın;
şimdiye kadar 22'si çocuklar için masallardan
oluşan toplam 26 kitabı bulunmaktadır.
Elinizdeki kitap, yazarın oyun olarak tasarladığı
4 kitaplık serinin kaleme alınmış ilk cildidir.
Almanya'ya Nasıl Geldik, kara güldürünün ilginç
bir örneğini oluştururken; bir yandan da yaşamsal
ihtiyaçların, varolma savaşımının
ve geleneklerle keskinleşen cehaletin zaman zaman
ne denli komik bir yabancılaşmaya dönüştüğünü
çarpıcı diyaloglarla ortaya koyuyor.
Bu eserin esas vurgusu ise kültürler arası çelişkinin
çok tipik bir örneğini sunuyor olmasında yatıyor

Babil
Tiyatro

7500000

9 117 6 9 7 5 8 114 8 0 3 2 8 11

..MA
öyküler

yücel
feyzioğlu

..MA

MEMLEKET YAYINLARI

Yücel Feyzioğlu, bu son kitabında ilginç öyküler sunuyor. İlginçliği, belki de ülkemizde son yıllarda yaşanan hazine olayların bir bölümünün sergilenmesinden : Gözaltında ve cezaevlerinde yaşanan işkence olayları.. Gerçek anlamıyla İnsan gerçeği ile ilgili.. Söz konusu öykülerdeki kahramanların hepsi de, bir rastlantı, kadın sanıklar. Acı çeken, işkencenin danskasını gören bu kadınların direnme güçleri, direnerek ayakta kalabilmeleri.. Akıllamaz işkenceler altındaki insanların içlerinde dipdirl tutup yaşattıkları o güzelim yaşama sevinci ve yarına inanma duygusu.. Ve yazarın, hemen her eserinden tanıdığımız ince humoru, çocukça muzipliği ve iflâh olmaz yurt özlemi.. Her coşkuya, her güzelliğe yurdunun değerlerinden, doğa güzelliklerinden tanıklıklar getirerek örnekleme..

Onbeş yılı aşkın bir zamandır Almanya'da yaşayan, öğretmenlik dahil, hemen her işte çalışarak bugüne gelen Feyzioğlu, orada roman ve öyküleriyle, Keloğlan dizi masallarıyla ünlendiği kadar, yazdığı yardımcı Türkçe kitaplarıyla da bilinmekte ve sevilmektedir.

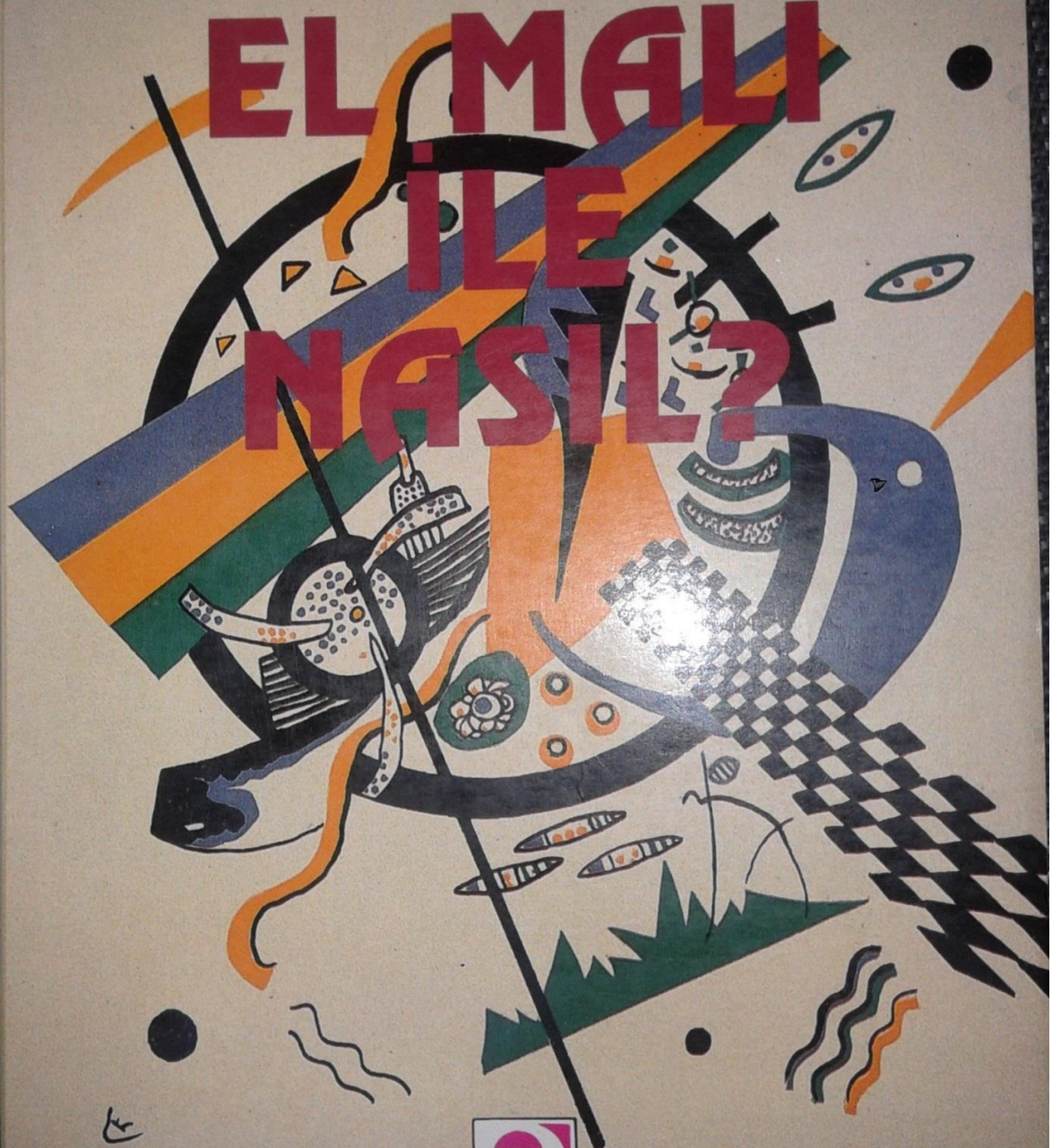
...MA'da ilginç olduğunca cesur öyküler bulacaksınız. İlgile, ama en çok yüreğiniz sıkılarak, tıkanarak okuyacaksınız. Hele Belge adlı öyküyü unutmak kolay olmayacaktır. İnsan olayına, İnsan ilişkilerine başka bir açıdan bakabilen kapitalist düzenin, karamizah öğelerle nefis bir eleştirisidir. Yanılgının, yanılmanın bir şokudur adeta..

Çok kimse bu öykülerde, kendini, ya da bir yakınını bulacaktır.

MEMLEKET YAYINLARI

YÜCEL FEYZİOĞLU

EL MALI İLE NASIL?

YAYINLARI

Yücel Feyzioğlu, Kars'ın Çamçavuş köyünde orta varlıklı bir ailede doğdu. Azeri, Kürt, Türkmen, Ermeni, Malakan (Rus), Gürcü, Lezgi gibi birçok halkın uzun dönem birlikte yaşadığı Kars'ın o renkli ve çok kültürlü ortamında büyüdü. Cilavuz İlk Öğretmen Okulu'nu bitirdi.

12 Mart 1971 askeri darbesinden sonra görevine son verildi. Diyarbakır Sıkıyönetim Mahkemesi'nce hapis cezasına çarptırıldı. O da teslim olmayarak 1972'de yurt dışına çıktı. Federal Almanya'da işçilik ve öğretmenlik yaptı. "Mülheim Dil Enstitüsü"nü bitirdi. 1985'den beri serbest yazar olarak çalışmakta ve "Öğretmenleri Yetiştirme Eyalet Enstitüsü ve Akademileri"nde seminerler vermektedir.

Yücel Feyzioğlu, yurt dışında on binlerce çocuğumuzun okumasına, kültürümüzle köprü kurmalarına katkıda bulundu. Çocuk edebiyatının gelişmesi için çaba verdi. "**Yunus Nadi Ödülü**" ve çeşitli ödüller aldı. Yurtdışındaki çocuklarımız için hazırladığı ders kitaplarının çağdaşlaşmasını, batı dünyasına ulaşmasını sağladı. Beş kitabı grup ile; toplam on sekiz çocuk kitabı yurt dışında yayınlandı. Yazdığı "**Keloğlan**" masal dizisi çeşitli dillere çevrildi, geniş ilgi gördü.

10 Aralık (doğum günü) 1992'den beri gülmece öyküleri de yazmaya başlayan Y.Feyzioğlu'nun "**El Malı ile Nasıl?**" ilk gülmece kitabıdır.

1200002
KDV DAHİL

Yücel Feyzioğlu
ANARBAY

pencere
yayınları

Yücel Feyzioğlu **ANARBAY**

Yetenekli, girişken, duyarlı bir çocuktur Anarbay. Annesi ile babası Almanya'da çalıştığı için yedi yaşına dek dedesi büyütür onu. Büyük insan yerine koyar, öykülerle masallarla eğitir, topluma katar, kişilik sahibi olmasında en önemli rolü üstlenir. Ancak yaşlılarıyla yeteri kadar birlikte olamamanın, anababadan uzak kalmanın getirdiği boşluklar kalır çocuğun yaşamında. Okul çağına gelince Almanya'da okutulmasını ister dede. Baba maden ocağında ağır koşullarda çalışmaktadır, madenci çocukları da aynı mesleğe girdikleri için götürmek istemez Anarbay'ı. Yine de gönderir dede. Ancak annesi ve her an birlikte olduğu atı Türkiye'de kalır bukez. Komşular Anarbay'la ilgileneceklerdir. Gittiğinin ikinci haftasında trene gizlice binip geri kaçmayı dener, başarısızlıkla sonuçlanınca okula başlar orada...

Kendinden emin, serbest davranışlarıyla daha ilk gün sınıfta kabul görür. İyi bir masal anlatımcısıdır. Çocuklara roller dağıtarak oyunlaştırır masalları. Yakın arkadaşları Selda ile Hasan'dır. Ergenliğe erdiklerinde Selda ile aralarında bir sevdâ yeşerecektir. Bir de Marie adında 17 yaşlarında, kendisinden on yaş büyük bir kız var.

Anarbay'ın annesi Almanya'dayken Marie'lere temizliğe gitmiş, ona sıcak bir sevgi vermiştir. Marie de Anarbay'la ilgilenir. Almanca dilini, toplumu, okuma yazmayı çabucak kavramasında önemli rol üstlenir.

ISBN 975-8460-17-X

YÜCEL FEYZİOĞLU

UGULTU

roman

memleket/kaynar

Kıskançlıklar, küçük hesaplar, büyük umutlar ve sonsuz özlemler gelgitinde günlerini sayan insanlarımız... Geldiği yerden bir türlü kopamayan, yeni yerine de yeterince uyum sağlayamayan insanlarımız... Eksikleri ve erdemleriyle sergileniyor bu romanda...

Romanın önemli bir özelliği de, işçilerin makine tutkusu... Kimi yerde makinelerle bir dost, kimi yerde bir sevgili gibi söyleşiyor, dertleşiyorlar. Hele romandaki Sokrat Dayı! Yıpranmış koca elleri ve çocuk yüreğiyle ve insanca özlemleriyle unutulmayacak bir tip... Fabrika yaşamını ve işçilerin nasıl bir tempo içinde bir araç haline getirildiklerini yakından gözlem ve yazmıştır. Onlarla birlikte bant başında çalışmış, işçiye...

Yücel Feyzioğlu'nun ilk kez basılan bu romanının da ilgi ile karşılanacağına inanıyoruz.

2

GAZİ GELECEKTİR..